

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

TEKEBEVEYNLİ KADINLARIN SOSYAL-PSİKOLOJİK
SORUNLARI VE BU SORUNLARLA BAŞ ETME
YÖNTEMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra ARICAN

İstanbul
Şubat-2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

**TEKEBEVEYNLİ KADINLARIN SOSYAL-
PSİKOLOJİK SORUNLARI VE BU
SORUNLARLA BAŞ ETME YÖNTEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra ARICAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kadir CANATAN

İstanbul
Şubat-2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Kadir CANTAN

Üye Prof. Dr. Ergün YILDIRIM

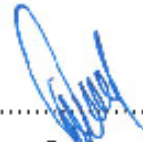

Üye Dr. Öğr. Üyesi Latife KABAKLI ÇİMEN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....
Prof. Dr. Ömer ÇATA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Tekebeveynli Kadınların Sosyal-Psikolojik Sorunları ve Bu Sorunlarla Baş Etme Yöntemleri**” adlı çalışmamın önen aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Buğra ARICAN

ÖNSÖZ

Uzmanlık eğitimim ve bu çalışmamın yürütülmesi aşamasında bilgi ve desteğini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Kadir CANATAN'a

Her zaman destek ve güvenlerini hissettiğim ailem başta olmak üzere annem Ayşe Nermin ARICAN ve bu meslek üzerine çalışmalarımı yürütmem konusunda beni cesaretlendiren babam Emekli Öğretmen İbrahim ARICAN'a

Eğitimim ve meslek hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve bu çalışmamda da emeği geçen Uzman Sosyolog Büşra BAYRAK'a

Tez çalışmasına başlamam konusunda sevk ve gayretlerini esirgemeyen çalışma arkadaşım Sevgi ÇATALBAŞ'a

Eğitim hayatım ve yoğun çalışma hayatımda sabırla beni destekleyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Büşra ARICAN

ÖZET

TEKEBEVEYNLİ KADINLARIN SOSYAL- PSİKOLOJİK SORUNLARI VE BU SORUNLARLA BAŞ ETME YÖNTEMLERİ

Büşra ARICAN

Yüksek Lisans, Sosyal Hizmet

Tez Danışman: Prof. Dr. Kadir CANATAN

Şubat-2019, 97 Sayfa + ix

İnsanlık tarihi boyunca toplumun en küçük birimi olan aile, zaman içerisinde değişim ve etkileşime uğramıştır. Sanayileşmeyle birlikte gelen çekirdek aile, günümüzde artık ebeveynlerin çeşitli sebeplerden dolayı anne veya babanın olmadığı bir ebeveyn ve çocuklardan oluşan tekebeveynli aile formunu oluşturmuştur.

Çalışmamızda tekebeveynli ailelerin sorunları nelerdir ve bu sorunların çözümü esnasında ailenin nasıl yöntemler kullandığına dair cevaplar aranmıştır. Çalışmamız tekebeveynli aile üyelerinin kendilerine çözüm üretmekte yardımcı bir kaynak olması, sosyal politikaların geliştirilmesi üzerine yarar sağlanması ve aile çalışmaları yapan danışmanlara materyal üretmek amacıyla oluşturulmuştur.

Çalışmamızda nitel bir yöntem kullanılmış olup, 20 aileyle görüşmeler yapılarak açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Ailelerin ekonomik, psikolojik ve sosyal çevre sorunlarının olduğu tespit edilmiştir. Aile bireylerinin kendi çabaları ve devlet desteğiyle yaşanan değişim esnasında karşılaştıkları sorunlara çözümler üretileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Tekebeveynli Aile, Toplumsal Değişme, Sosyal ve Psikolojik Sorunlar, Baş Etme Yöntemleri

ABSTRACT

COPING METHODS OF SINGLE-PARENTS FAMILY WITH SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS

Büşra ARICAN

Master, Sosyal Hizmet

Thesis Advisor: Prof. Dr. Kadir CANATAN

February 2019, 97 Pages + ix

The family, as the smallest unit of society, has been transformed and interacted over time. The nuclear family, which emerged as a result of the Industrial Revolution, is now evolving towards a single-parent family consisting of single parents and children with a new division.

In our study, we evaluated what are the problems of a single parent's family and how to solve these problems. These studies are designed with this purpose as a source for providing solutions to members of a single parent's family and providing benefits to social policies and principles and materials for family counselors.

We use a qualitative method in this study and interviewed with 20 families, their responses are evaluated. In this study, the economic, psychological, and social problems of the family have been fixed. It is anticipated that the problems that the members of the single parent's family are facing with it to be (solved) created right solution with the support of the government and the family members themselves.

Key Words: Family, Single Parent Family, Social Change, Social and Psychological Problems, Coping Methods

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Kavramların Tanımlanması.....	4
BÖLÜM 2	6
AİLE KAVRAMI	6
2.1. Aile Kavramı.....	6
2.2. Ailenin Tarihsel Gelişimi.....	10
2.3. Ailenin Önemi	12
2.4. Ailenin İşlevleri.....	14
2.4.1. Cinsel Yaşamı Düzenleme İşlevi	14
2.4.2. Üreme İşlevi	15
2.4.3. Sosyal ve Eğitim İşlevi	15
2.4.4. Sevgi İşlevi.....	15
2.4.5. Bakım ve Koruma İşlevi	16
2.4.6. Ekonomik İşlevi	16
2.4.7. Statü İşlevi.....	17
2.4.8. Dini İşlevi.....	17
2.4.9. Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi	17
2.5. Aile Türleri.....	17

2.5.1. Hane Halkı Ölçütüne Göre.....	18
2.5.1.1. Geniş Aile	18
2.5.1.2. Çekirdek Aile	20
2.5.2. Otorite Ölçütüne Göre.....	22
2.5.2.1. Anaerkil Aile.....	22
2.5.2.2. Ataerkil Aile.....	23
2.5.2.3. Eşitlikçi Aile	23
2.5.3. Yerleşme Ölçütüne Göre.....	24
2.5.3.1. Patrilokal Aile	24
2.5.3.2. Matrilokal Aile	24
2.5.3.3. Neolokal Aile	24
2.5.4. Eş Sayısı Ölçütüne Göre	24
2.5.4.1. Poligami	24
2.5.4.2. Monogami	25
2.5.5. Grup ve Sosyal Çevre Ölçütüne Göre	25
2.5.5.1. Exogami	25
2.5.5.2. Endogami	26
2.5.6. Yerleşim Yeri Ölçütüne Göre	26
2.5.6.1. Kırsal aile	26
2.5.6.2. Kentsel aile.....	27
2.5.6.3. Geçiş ailesi	27
2.6. Ailede Anne ve Babanın Çocuk Yaşamındaki Yeri.....	27
2.6.1. Anne Çocuk İlişkisi.....	29
2.6.2. Baba Çocuk İlişkisi	31
BÖLÜM 3.....	33
TEKEBEVEYNLİLİK	33
3.1. Tekebeveynli Aile	33
3.2. Dünyada Tekebeveynlilik	33
3.3 Türkiye Geneline Tekebeveynli Aile.....	36
3.4. Tekebeveynliliğin Aile Bireyleri Üzerindeki Etkisi	38
3.4.1. Tekebeveyn Olarak Anne.....	39
3.4.2. Tekebeveyn Olarak Baba	40
3.4.3. Tekebeveynli Ailede Çocuk Olmak	41

3.4.4. Tekebeveynli Ailelerde Anne-Baba-Çocuk İlişkisi	43
3.5. Tekebeveynli Ailelerde Yaşanan Hukuksal Süreçler.....	43
3.5.1. Nafaka	44
3.5.2. Mal Paylaşımı	45
3.5.3. Velayet	46
3.6. Tekebeveynli Ailelerde Ekonomik Durum	46
3.7. Tekebeveynli Aile Olmanın Sosyal Hayata Etkisi.....	48
3.8. Tekebeveynli Aile Olmanın Psikolojik Etkisi	48
3.9. Tekebeveynli Ailelerin Sorunlarla Baş Etme Yöntemleri	49
3.9.1. Bireysel Yöntemler Olumlu ve Olumsuz Etkileri.....	49
3.9.2. Ev Ekonomisi Yöntemi	51
3.9.3. Sosyal Çevre ve Yaşam Yöntemi.....	52
3.9.4. Çocuk Bakımı ve Destek Yöntemi.....	53
3.9.5. Psikolojik Yöntemler	53
BÖLÜM 4.....	55
YÖNTEM.....	55
4.1. Araştırma Grubu.....	56
4.2. Veri Toplama Araçları ve Analizi.....	56
BÖLÜM 5.....	58
BULGULAR.....	58
5.1. Sosyo-Demografik Özellikler	58
5.2. Ailelerin Geçim Durumları	60
5.3. Kayıptan Sonraki Psikolojik Destek ve Süreç	63
5.4. Sosyal Çevre ve Etkileri.....	66
5.5. Tekebeveynli Ailelerin Gelecek Perspektifi	70
SONUÇLAR	81
ÖNERİLER	83
KAYNAKÇA	84
EKLER:.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	97

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Vd.	: Ve diğerleri
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

BÖLÜM 1

GİRİŞ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve araştırmaya yönelik tanımlar ele alınacaktır.

1.1. Araştırmanın Problemi

İlk çağlardan beri her toplumda aile kavramına rastlamak mümkündür. İnsan yaratılış olarak münferit bir varlık değildir, aksine insan sosyal bir varlıktır. Muhakkak ki hayatını idame ettirmesi için diğer insanlarla iletişime geçmesi, sosyalleşmesi, ekonomik anlamda kalkınması ve neslin devamlılığı için üremesi gerekmektedir. Aile kavramını soyun ve neslin devamlılığını toplumca meşru kılınan bir yapı olarak değerlendirebiliriz. Aile, toplum içerisinde emek ve üretimin oluşturulduğu ilk yerdir. Aile içerisinde oluşturulan emek ve üretim toplumları oluşturur ve ülkeleri var eder.

Her çocuğun doğduğu yer ailesidir. Aile bireyin doğumuyla beraber ilk etapta fiziki ihtiyaçların karşılandığı daha sonra ise sosyalleşme ve çevreyi tanımasını sağlayan esas yerdir. İletişim kurmayı, çevreyi tanımayı, toplumsal değerleri yani bireyin fiziki ihtiyaçlarıyla birlikte sonraki tüm evrelerin yaşandığı ve öğrenildiği yerdir. İletişim ve etkileşimin bu kadar etkili olduğu yerde şüphesiz ki değişimlerin de hızla yaşanması mümkündür.

Aile kurumunu kavramsal olarak değerlendirecek olursak tek bir aile türünden söz etmek mümkün değildir. Yapısal olarak ilk tarihten bu yana sürekli değişebilen bir yapıya sahiptir. Modernleşme, sanayileşme ve kentleşmenin toplum üzerindeki etkileri ailenin değişim sürecini başlatmıştır. Ailenin değişim sürecine bakacak olursak göçebe klan toplumlarından, yerleşik tarım toplumundaki geniş aile türüne, sanayi devriminin gerçekleşmesiyle birlikte zaman içerisinde çekirdek aile yapısına geçilmiştir. Bugün çekirdek aile yeni bir bölünme ve değişme yaşanmakta ve tekebeveynli aileler ortaya çıkmaktadır.

Peki, tekebeveynli aileler nasıl oluşmaktadır? Değişen yaşam koşullarıyla insanların beklentileri de değişmektedir. Kişilerin karşı tarafın beklentilerini karşılayamaması

evliliklerin sonlanmasına neden olmaktadır. Boşanmalar sonucu tekebeveynli aileler meydana gelmektedir. Ayrıca ölüm ve kayıplar sonucu da tekebeveynli aileler vuku bulmaktadır. Elbette ölüm ve kayıp diğer sebeplere göre insanların elinde olmayan bir sonuçtur. Bir diğer oluşum ise kişiler farklı sebeplerden dolayı evlilik tercih etmemekte olup, evlilik dışı çocuk sahibi olma ya da evlat edinme, koruyucu aile olma gibi yollarla tekebeveynli ailelere dönüşüm sağladığı görülmektedir.

Tekebeveynli aile oluşumlarının birkaçından söz ettik. Tekebeveynli ailelerin oluşumu sırasında toplum içerisindeki etkileri, aile içerisinde değişen dinamikler, bireylerin rolleri arasında nelerin eksildiği ya da nelere ihtiyaç doğacağı da çok önemlidir. Bu yeni ihtiyaçların neler olduğu ve nasıl giderileceği başlı başına araştırılacak konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumumuzun geniş aile türünden gelen bir zemine sahip olması tekebeveynli ailelerde bireyler arasındaki iş bölümleri ve rollerde farklılıklarını da beraberinde getirecektir. Tekebeveynli ailede rol eksikliği oluşacağı, bireylerin yaşadıkları sosyal ve psikolojik gereksinimlerin nasıl karşılanacağı önemli bir nokta haline gelmektedir. Tekebeveynli ailelerde bireylerin yerine getirmekte güçlük çektiği ya da karşılaştıkları sorunlarla baş etme yöntemlerinin nasıl olacağı ne gibi destekler alacağı sorusu doğmaktadır. Aile yapısı değişime uğrayarak yeni bir aile türünü oluşturmakta ve yeni sorunsalları beraberinde getirmektedir. Tekebeveynli ailelerin toplumsal yapıda ne gibi yeni bir sistem oluşturacağı ve bu yeni aile sistemi içerisinde ne gibi sorunsalları meydana getireceği merak edilen bir noktadır.

Aile; sosyal, ekonomik, psikolojik ve biyolojik etkenleri içinde barındırmaktadır. Aile denilince basit anlamıyla “anne-baba ve çocuklardan oluşan birlik” düşünülmektedir. Ancak günümüzde bu birliği “aile” olarak tanımlayabilmek için mutlaka anne ve babanın birlikte olması koşulu aranmamaktadır. Aile kurumu son zamanlarda yapısı ve işlemleri yönünden içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak bazı değişimlere uğramaktadır. Bu değişimlerin sonucunda oluşan tekebeveynli aileler toplumumuzda sıkça görülen bir aile modeli haline gelmiştir.

Bilimsel çalışmalarda tekebeveynli aile modeli, ailede bulunan ebeveynlerden sadece birinin bulunması, tek ebeveyn kontrolünde yaşayan çocuk veya çocuklardan oluşan aile olarak tanımlanmaktadır. Tekebeveynli ailelerin artış hızına baktığımızda

sayılarının son yirmi yılda yaklaşık iki katına çıktığı sayısal verilerle desteklenmektedir. Ailede bulunan eşlerden bir diğerinin çeşitli sebeplerle ailede bulunmayışı, bilinen aile modelinin dağılmasına ve tekebeveynli olarak varlığını korumaya çalışmaktadır. Aile üyeleri bu süreç içerisinde çeşitli olumsuzluklardan etkilenmektedir. Tek ebeveynin ayrı yaşama, ölüm, terk ya da boşanma sonrası oluşan ailede; diğer ebeveyne evin düzeni, çocuğun bakımı, rol ve sorumluluklar gibi aileye ilişkin temel alanlarda yükünü fazlalaştırmaktadır. Bu durum, tek ebeveyne olağanüstü sorunlar ve sorumluluklar da yüklemektedir (Kalaycı, 2011: 1). Söz konusu problemler tekebeveynli ailelerin çeşitli türden sorunlarla baş etme yöntemlerinin neler olduğu sorusunu akla getirmektedir.

Bu kapsamda araştırmanın problem cümlesi şöyle belirlenmiştir: Tekebeveynli ailelerin sorunlarla baş etme yöntemleri nelerdir? Bu sorunun cevabından önce tek ebeveynli aile bireylerinin psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunlarının neler olduğu belirlenecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Toplumumuzda var olan aile yapısı, değişim sürecine girerek yeni bir aile modelini oluşturmaktadır. Bu oluşum sonucunda karşımıza çıkan tekebeveynli ailelere gerekli desteklerin sağlanması adına etkili bir çalışma planlanmaktadır. Yaşanılan bu süreçle ilgili tekebeveynli ailelere gerekli danışmanlık hizmetinde bulunan danışmanlara materyal olarak kullanabilecekleri bir çalışma oluşturmaktır.

Tekebeveynli ailelerin aile içerisinde ki yaşanılan ortak problemlerin tespit edilmesi aileler için sorunlarına çözüm oluşturacak bir kılavuz niteliği de sağlamaktır.

Ayrıca devlet yönetimindeki sosyal politikaların geliştirilmesi için tekebeveynli ailelerin ihtiyaçlarının saptanması ve hizmet standartlarının iyileştirilmesinde kaynak oluşturmaktır.

Geçmişten günümüze aile yapısı içerisinde bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle ölüm, terk, boşanma vb. sebeplerle aileler tekebeveyn temelinde gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler kapsamında tekebeveynli ailelerin sorunları ve bu sorunlarla baş etme yöntemleri araştırma konusu olmuştur.

Bu çalışmada örneklemelerden elde edilen veriler yoluyla toplumda hızla oluşan yeni aile modeli olarak karşımıza çıkan tekebeveynli aile yapısının ihtiyaç ve

gereksinimlerini analiz etmektir. Tekebeveynli ailelerin karşılaştıkları güçlüklerde nasıl bir yol izledikleri araştırılacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Son dönemlerde yapılan aile çalışmalarında özellikle tekebeveynli aileler alt konu başlığı olarak önemli bir yer tutmaktadır. Tekebeveynli ailelere eskiye oranla toplumlarda daha sık rastlanması araştırmalara konu olmasının önemli sebeplerinden biridir. Toplumlardaki farklı kültürel yapılar tekebeveynli ailelerin ilişki dinamiklerinde ve bu süreç içerisinde ki deneyimlerinde farklılık göstermektedir. Türkiye’de söz konusu konuya ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalarda ise daha çok boşanma yoluyla tekebeveynli aile modelindeki çocuğun durumu ve çocuk ebeveyn ilişkisi açısından olumsuz yönlerine odaklanılmaktadır. Literatürde ki tekebeveynli aile olgusuna ekonomik, sosyolojik, demografik ve hukuksal açılardan baktığımızda, yaklaşımların eksik ve yetersiz kaynaklar olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye’deki tekebeveynli ailelerin, dünyadaki örneklere kıyasla karşılaştırması yapılamamakta ve yorumlanmasında güçlük yaşanmaktadır. Bu nedenle tekebeveynli ailelerin profilini belirleyecek kapsamlı ve özellikle niteliksel araştırmalara gereksinim duyulmaktadır (Kalaycı, 2011: 1).

Bu araştırma tekebeveynli aile sayısının toplumdaki görülme oranının artmasıyla ortaya çıkan problemlerin aileleri nasıl etkilediğini ve tekebeveynli ailelerin sorunlarla baş etme yöntemlerini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca araştırma ile tekebeveynli ailelerin sorunlarını ortaya koyarak sorunların nasıl çözümlenmesi gerektiğini sosyal açıdan farklı bir boyutta ele alınmasını ve nasıl yaklaşılması gerektiğini sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmamız tekebeveynli aileleri kapsamaktadır. Tekebeveynli ailelerin oluşumu, ne gibi sorunlarla karşılaştıklarını ve bu sorunlar üzerine çözüm yöntemleri hakkında bilgi amaçlamaktadır. Araştırmamızın sınırlılıkları tekebeveynli aileler ve karşılaştıkları zorluklar çerçevesinde belirlenmiş ve yürütülmüştür.

1.4. Kavramların Tanımlanması

Aile: Aile, yetişkin eşlerden oluşan ve zaman içerisinde çocuklarında eklendiği, birbirine duygusal, ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılandığı, görev ve sorumlulukları olan bir sosyal sistemi oluşturmaktadır (Evirgen, 2010: 1).

Tekebeveynli Aileler: Ebeveynlerden birinin anne ya da babanın, çeşitli sebeplerle olmayışı ve ebeveyn olarak tek başına çocuk bakımından sorumlu olduğu ailelerdir (Gladding, 2012: 75).

Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Sosyal, duygusal ve bilişsel süreçler de bireylerin etkilenme, algılama ve başkalarıyla ilişkileri aşamasında karşılarına çıkan güçlüklerin tümü

Baş Etme Yöntemleri: Kişinin kendisi için stres ya da çatışma oluşturan olay ya da etkenlere karşı gösterdiği bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerin tümüdür.

Toplumsal Değişim: Coğrafi olarak aynı alanda bulunun ve tarihsel bir geçmişe sahip topluluğun sergilediği davranış ve ilişkiler bütününe değişmesi ve yeniden yapılanması (Uça Güneş, 2016: 192)

BÖLÜM 2

AİLE KAVRAMI

2.1. Aile Kavramı

Aile günlük hayatta en çok kullandığımız, konuşurken üzerinde düşünmediğimiz toplumsal gerçekliği bulunan bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Pek çok kişi için ailenin tanımı kolay ve basit gibi dursa da evrensel olarak tek bir yanıtının bulunmayacağı aşikârdır. Toplum içerisinde bulunan aileler farklılık göstermektedir. Aile aslında çoğumuzun gözünü ilk açtığı yerdir. Ailenin anlamı basit ve kolay gözükse de karmaşık ilişki yumağı içerisinde anlatımı kolay değildir. Aile içerisinde oluşan iletişim ve ilişki boyutu bir yönetim sanatıdır.

Öyleyse aileyi basit anlamıyla tanımlayacak olursak evlilik ve kan bağına dayanan, neslin devamlılığını sağlayan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içerisindeki en küçük birim olarak bilinir.

Aile için tek ve genel geçer bir tanım yapılamaz. Toplumun aile yapısı, eşlerin yaş farklılığı, ailenin büyüklüğü, yapısı, işlemi, iç işleyişi, pozisyonu, düzenleniş biçimleri, egemenlik ilişkileri ve iktidar şebekesi kısacası ailenin tüm özellikleri yaşanan toplumdan etkilenerek kendi içerisinde değişiklik göstermektedir. Toplum içinde yaşanan tarihsel değişiklikler, ailenin yaşadığı coğrafi konum özellikleri aile yapısını etkileyerek aile tanımlamasında değişiklik göstermektedir. Ancak aile toplumlarda farklı tanımlarla yapılsa dahi toplumun temel taşı olarak adlandırılmaktadır. Aile toplumun minimize edilmiş halidir.

Türkçe sözlükte aile kavramı, “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2017). Aile, insan neslinin devamı, duygusal ihtiyacın karşılanması, aidiyet duygusunun oluşumu, çocukların sosyal çevreye hazırlanması ve toplumsal kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması gibi işlevleri yerine getiren temel sosyal bir kurumdur (Aytaç, 2002: 141). Ailenin genel ve evrensel bir tanımını yapmak güçtür. Çünkü tarih boyunca toplum nasıl ki değişikliklere uğradıysa aile de bu değişimden etkilenerek boyutları, yapısı ve işleyişi bakımından büyük dönüşümler göstermiş ve etkilenmiştir (Aydın, 2000: 35-36).

Literatürde aile farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bu tanımlar vurgu farkları itibariyle birbirinden farklılaşırlar. Bazı örnekler sunarak bu farklılıkları ortaya koymak yerinde olacaktır.

Dönmezer (1984: 214) aile kavramını “bütün insan toplumlarında bulunan bir ilk grup, insanın en derin ve köklü, kısmen organik nitelikteki özelliklerine dayanan evrensel bir sosyal kurum” şeklinde tanımlamıştır.

Marshall, (1999: 7) aileyi “ilk insan toplumlarından itibaren var olan en kadim kurum ve bütün insan toplumlarında her zaman mevcut bulunmuş bir ilk grup” olarak tanımlamıştır.

Wright ve Jagger’e (1999) göre aile, psikolojik ya da biyolojik olmaktan çok sosyal olarak oluşturulmuş bir gruptur.

Aile ilk çağlardan beri tüm toplumlarda yer etmiştir. Aile tanımlarında tarihsel bütünlüğe vurgu yapılmaktadır. Bir kısım düşünür aileyi toplumda sosyal bir kurum olarak tanımlamayı tercih etmiş ve toplumsal bütünlüğü koruyucu bir faktör olarak görmekte-dirler.

Beaujot’a (1992: 289) göre ise aile; kan, evlilik ya da evlat edinme yoluyla, iki veya daha fazla kişinin birlikte aynı evde ikamet etmesidir.

Wilkinson, (1998: 114) ise aileyi, “evlilik, evlat edinme veya kan bağlarıyla bağlanmış, anne-baba, oğul-kız, karı-koca, erkek kardeş - kız kardeş olarak kendilerine biçilen rolleri yerine getiren, ortak bir kültür oluşturma için tek bir çatı altında şekillenen bir grup insan” olarak tanımlamaktadır.

Haviland (2002: 289) ise aileyi, “bir kadın, kadının bakmakla yükümlü olduğu çocuklar ve evlilik ya da kan bağı yoluyla üye olan yetişkin bir erkekten oluşan bir grup” şeklinde tanımlamıştır.

Giddens’e (2012: 246) göre; “aile akraba bağlantılarıyla doğrudan doğruya bağlanan, yetişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insanlar topluluğudur”.

Ailenin oluşumunda kadın ve erkeğin bir çatı altında buluşması vurgulanmaktadır. Aileye kan bağı ya da başka yöntemler ile yeni üyeler eklenmektedir. Aile üyelerinin çoğalmasıyla görev ve yükümlülükler dikkat çekmektedir.

Erkal, (2006: 109) aile kavramını, “genel olarak nüfusu yenileme, millî kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir kurum” şeklinde tanımlamıştır.

Başka bir açıdan baktığımızda bir düzine kavramın yanı sıra aile, kullanılan ve yaşanılan alanı ifade etmektedir. Aile kendi tanımının yanı sıra başka kavramları da hayatımıza dâhil etmiştir. Evlilik, ebeveyn, evlatlık, soy, akrabalık bunlardan bazılarıdır.

Aile kavramının tanımını yapmak mümkün olmasa da ana hatlarıyla çizilen bazı belirgin özelliklerinden bahsetmek mümkündür. Bu hususta antropologların İ sistemi dedikleri matrizen yararlanabiliriz. Öncelikle karşı cinsten yani bir erkek ve bir kadının soyu sürdürmek için cinsel ilişkilerinin meşru kılınması adına evlilik bağı kurulur. Aynı cinsten kişilerin cinsel birlikteliklerinde soyun devamlılığı sağlanamayacağı için ilişkileri evlilik olarak kabul edilmez. Evlilikte kadın ve erkek artık birbirlerine karşı karı koca rollerini de üstlenmiş olurlar. Evlilikte iki önemli bağ cinsellik ve kültürdür, bunlar yatay birbirlerine paralel çizgi olarak kabul edilir. Evliliğe çocuğun doğumuyla yeni bir aşama gelmiştir. Çocuk soyun devamı olarak kabul edilir, dikey çift çizgiyle gösterilir bunlardan biri soyu yani kan bağını diğer çizgi ise kültürü temsil eder. Çocuğun doğumuyla kadın ve erkeğe anne ve baba rolleri düşer bütüncül baktığımızda onlar artık ebeveynlerdir. Her yeni aşama başka rolleri de beraberinde getirmektedir. Birden fazla çocuğun doğmasıyla kardeşlik adı verilen bağ oluşur bu bağ yatay tek çizgiyle gösterilmektedir. Bununla beraber kardeşlerinde artık birbirlerine karşı kardeşlik rolleri bulunmaktadır. Diğer bir bağ ise akrabalıktır bu bağ kardeşlerin çocuklarıyla birlikte kurulan bağdır teyze, amca, hala, dayı gibi yatay çizginin uzamasını temsil eder (Aydın, 2013, 17-39).

Düşünürler tarafından ailenin sınırlarının çizmesi ve genel bir tanım için farklı kriterler kullanılmıştır. Kimi düşünürler aynı çatı altında bulunanlara, kimileri çeşitli paylaşımlarda bulunan birey gruplarına aile adını vermişlerdir. En yaygın kullanılan kıstaslar ise neslin devamı bakımından birbirleriyle bağlantılı olan ve genel olarak da “anne-baba ve çocuklardan oluşan insan birliği” şeklinde yapılan tanımlama bile belli bir aile biçimini anlatmaktadır. Mesela burada öncelikle “neslin devamıyla ilgili bir yakınlık ilişkisi” vurgulanmıştır, ama böylesi bir tanım aile kapsamı dışında tutulamayacak üstelik tarih boyunca toplumlarda yaygın biçimde süregelen geniş kapsamlı akrabalık sistemini ihtiva etmemektedir (Aydın, 2000: 36).

Aile terimi temel bir sosyal birime işaret eder. Bu terim birbirlerine kan ya da evlilik yoluyla bağlı, bir arada kalan iki ya da daha fazla insanı ifade etmek için kullanılır. Bu tanım roller ve durumlar açısından zamana ve kültürlere göre değişir (Mert, 2014: 13). Aile toplum içerisinde bir kurum olarak cinsel ilişkilerin meşru kılınmasını ve çocukların doğumunu düzenleyen, standartlaştıran bir sistemdir. En yaygın aile türü olarak görülen monogami erkek ve kadının çocuklarıyla birlikte aynı evde yaşamasıdır. Aile oluşumunda nişanlılık, evlilik, çocuk bakımı ve bunlara benzeyen alt kurumlar yasal ilişkileri kapsamaktadır (Fichter, 2006: 146).

İnsanların dini inanışlarına göre kutsal kitaplarda da yer aldığı gibi aile, ilk Âdem ve Havva'nın yaratılması ve birlikteliği ile kurulmuştur. Bu demektir ki aile ilk insan toplumunun temeli ve başlangıcıdır. Aile, uzun yıllar boyunca insanlık tarihinde ayakta kalmayı başarmış ve değişiklikler karşısında uyum gösteren çok esnek bir toplumsal birimdir (Marshall, 1999: 7). Aile, karı-koca ve çocukların birbirlerine karşı hak, görev ve yükümlülüklerini düzenler (İçli, 2005: 81). Aile toplumlardaki sürekliliği sağlamaktadır. Ayrıca, sosyal müesseselerinin bütünleşmesinde temel rol oynamaktadır (Erkal, 2006: 109).

Sosyolojinin kurucularından Le Play de aileyi toplumun en küçük birimi, sosyal hücresi olarak ifade eder. Aile tarihsel süreç içerisinde bütün toplumların en eski sosyal topluluğu olarak da kabul edilir. Bütün toplumlarda bireyler bir aile grubunun içinde doğar, büyür ve orada yetişir. Aile, "evlilik" denilen bir sözleşme ile oluşur. Aile ve evlilik biçimleri farklılaşmış olsa da geçmişten günümüze değin varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Özkalp, 2010: 96).

İnsan ırkının çoğalması ve üremesinde fizyolojik olarak kadın ve erkek cinslerine ihtiyaç duyulmaktadır. Türün devamı, bir anne ve bir babaya bağlı olarak sağlamıştır. Tarih boyunca insanlar, ana ve babanın tanınmasını temel alan aileler içerisinde yaşamışlardır. Bu bağlamda, insanların dünyaya geldikleri andan itibaren aileler halinde yaşadıkları söylenebilir. Tarihte, temel ya da çekirdek ailenin önemli olmadığı hiçbir insan topluluğu bulunmamakta ve çoğu kez bu aileler birlikte yaşayan toplulukları oluşturmaktadırlar (Goody, 2004: 6). Aile; üyeleri arasındaki ilişkileri ve bütünü grup olarak tanımlayabiliriz. Topluluk ve örgüt, birliğin yürütülmesinde başvurulan sistemleştirilmiş kurallar bulunmaktadır. Aile de sosyal hayatın ana şekillerinden biri olması bakımından kurum ve toplumsal hayatın

içindeki temel unsurlardan biri olması yönünden de toplumsal yapının bir parçası olarak düşünülebilmektedir (Gökçe, 1990: 207).

Aile, toplumun çekirdeğini oluşturur. Toplumun en küçük birimi ve toplumu oluşturan önemli yapı taşlarından biridir. Ailenin kuruluş şekli ve aile tipleri toplumdan topluma değişmekle birlikte, onun temel işlevlerinde çok büyük değişiklikler görülmemektedir. Aile varlığını, temel işlevlerini ve yapısal özelliğini her zaman olduğu gibi bugün de korumaktadır (Aytaç, 2002: 141). Aile kurumunun farklı yer ve zamanlarda farklı görünüm taşımasının nedeni, onun içinde bulunduğu kültürlerin farklılığıdır. Toplumsal yapıda var olan etkili ve egemen ilkelerin değişmesi öngörülmektedir. Bu durumda ekonomik, siyasi, dini ve ahlaki alanlarda görülebilecek değişimler aile kurumunda da yeni değişikliklere yol açacak olup, yeniden şekillenmesini sağlayacaktır (Kurt, 2006: 517).

2.2. Ailenin Tarihsel Gelişimi

Bazı yazarlar ilkel toplumlarda, başlangıçta cinsî faaliyet bakımından hiçbir düzen bulunmadığını, insanlar arasında keyfi ve karmakarışık bir cinsî ilişki döneminin var olduğunu, ileri sürmüşlerdir. Bu görüş sonradan yapılan antropolojik ve etnografik araştırmalarla bertaraf edilmiş ve bugün bundan yana kimse kalmamıştır. Gerçekten en basit, hatta cinsi bakımdan geniş bir laubaliliğe imkân veren toplumlarda da aile var olmuştur. Westermarck erkeğin bir şeyin sahibi olmak hususundaki duygusundan ve kıskançlığından ailenin doğduğunu öne sürmüştür (Dönmezer, 1984: 216).

Kısacası aile, ilk insan toplumlarından itibaren var olan en kadim ve en temel kurumdur. Bu nedenle bu kurum, geçmişten günümüze kadar pek çok düşünür ve gözlemcinin dikkatini çekmiş ve çeşitli incelemelere konu olmuştur (Canatan, 2011: 20). Özellikle eski medeniyetlerde devletleşme sonrası görülen aile yapısına yönelik yasal düzenlemelere de rastlanmaktadır. Örneğin aile, Hititlerin tarım ve hayvancılığa dayanan ekonomilerinde en küçük birimdir. Bu aileler kapalı ekonomik yapılarıyla hem kentlerin hem de kent dışındaki daha küçük yerleşim birimlerinin ihtiyaçlarını karşılayan bir çeşit küçük işliklerdir. Kızıllırmak kavsi içine konumlanmış Hitit ülkesinin tarımsal ekonomisinin temelini bu küçük işlikler oluşturmaktadır. Bu işliklerin başarısı yoğun ekim, ürün çeşitliliği ve tanrılarla yapılacak işbirliğine bağlıdır. Hitit ailesindeki her birey, işlenen toprakla birlikte krallığın mülküdür (Reyhan ve Cengiz, 2016: 2).

Aile kurumunun yasal bir temele dayanması için, Romalılar, kanuni şartlar çerçevesinde bir aile kurmak suretiyle, kadın ve erkeğin, bir arada yaşaması gerektiğine inanıyorlardı. Nitekim daha önce de belirtildiği üzere Romalılar evlenmeyi, ortak bir hayatı paylaşmak amacıyla kadın ve erkeğin birlikte yaşaması olarak tanımlamışlardı. Romalılara göre evlilik, sadece kadın ve erkek arasındaki yasal bir birliktelik olarak görülmüyordu. Kadın ve erkek arasındaki bu yasal birliktelik, evlilik içinde doğacak olan çocukları da ilgilendiren bir durumdu (Kocakuşak, 2011: 19).

Ortaçağda, özellikle büyük şehirlerde, geniş ataerkil aile yerine, küçüğünün geçtiği görülmektedir. Bu aile, karıkoca, evlenmemiş çocuklardan, anne ya da baba, akrabalarından oluşmaktadır. Bu dönemde, evlenmeler duygusal değil, ekonomik etkenlere önem verilerek yapılmaktadır. Bu aile tipine bir örnek olarak 15. yüzyılda İngiltere’de asiller ve arazi sahipleri gibi zengin sınıflar arasındaki evlenmeler gösterilebilir. Evlenme, her şeyden önce ticari sözleşme biçimindedir (Güler ve Ulutak, 1992: 56-57).

Ortadoğu’da çocuk yetiştirme, belirlenen ebeveyn rolleri, evlilik ve toplumda cinsiyetlere ilişkin rolleri geleneklerine bağlı olacak şekilde devam etmektedir. Yüzlerce yıl önce bir toplum için uygun olan gelenek ve görenekler yüzlerce yıl sonra toplumun değişen yüzüne ayak uyduramayarak birtakım sıkıntılara yol açabilmektedir. Değişen günümüz şartlarında her toplumda eğitime önem verilmekte ve Ortadoğu’da kız çocukları da bu eğitimden yararlanmaktadır. Eğitimde yaşanan pozitif gelişmeler sonucunda kadın ve çocuk haklarına ilişkin etkili çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen; kat edilmesi gereken yolun ciddi çalışmalar ve uzun uğraşlar verilerek kadın ve çocuk haklarının gelişmiş ülkelerdeki konuma getirilebilmesi gerekmektedir (Aksoy ve Gür, 2008: 57).

Batı toplumlarında kanunlar aracılığıyla evlilikler tek eşlilikle gerçekleştirilir. Bir erkeğin ya da bir kadının aynı anda bir eşten fazlasıyla evli olması yasadışıdır. Ancak bundan önceki dönemlere bakıldığında farklı bilgiler elde etmek mümkündür. Yirminci yüzyılın ortasında birkaç yüz toplumu karşılaştırdığı ünlü çalışmasında George Murdock (1949), bir erkeğin ya da bir kadının birden fazla eşinin olmasına olanak veren çok eşliliğe bu toplumların yüzde 80’inden fazlasında izin verildiğini bulmuştur. (Giddens, 2012: 247).

Bazı düşünürler ailenin tarihi gelişimi ile topyekûn toplumların tarihi gelişimini özdeşleştirmek istemişlerdir. Buna göre toplumsal gelişme bir ailesel gelişmeden ibaretti. Şüphesiz bu görüş doğru değildir. Aile de sonuç itibariyle sosyal bir olgudur, toplumdaki genel değişme aileye de yansır. Onun için de toplumun genel değişme yasalarının tespit edilip bunların ailede ne dereceye kadar etkili olduğunun araştırılması daha sağlıklı bir yoldur. Buna göre mesela farklılaşma ve işlevlerde ayrışma genel toplumsal bir yasa olarak görülüyor. Aile de buna uygun olarak çok işlevcilikten daha az işlevciliğe doğru bir gelişme göstermiştir. Yine bu eğilime göre aile homojen formel yapılardan (mesela geniş aileden) çekirdek aile haline gelerek küçülmüş ve hatta çözülme belirtileri gözlenmeye başlanmıştır. Günümüzde çözülen, parçalanmış ve tamamlanmamış aile olguları da bunun delilidir (Aydın, 2000: 41).

Modern Avrupa'nın ilk yıllarında çocuk ölümleri ve kadınlar da doğum esnasında ölümler sıklıkla görülüyordu. Ölüm esnasında yaşanan kayıplar çocukların, eşlerden birinin veya her ikisinin kaybı, aile ilişkilerini sık sık sarsıyordu (Giddens, 2012: 248). Toplumlarda yaşanan her türlü değişime rağmen aile varlığını sürdürmekte ve önem arz etmektedir. Yaşanan bu değişiklikler karşısında aile toplumda, kültürel normlar ve değerleri üretilmeye devam etmektedir. Aile aynı zamanda bir yaşam tarzını ifade etmektedir ve bu yaşam tarzına ilişkin pratikler yer almaktadır. Buna karşın ailede değişim ve dönüşüm her zaman görülmekte ve günümüzde de devam etmektedir (Sarı, 2014: 25).

2.3. Ailenin Önemi

Aile, içinde yaşamakta olduğumuz toplumun en küçük birimi temel taşıdır. Zira toplum, en küçük sosyal ünite olan ailelerin bir araya gelmesinden oluşmuş insan topluluğudur. İnsan daha doğdukları andan itibaren kendilerini bu küçük topluluğun içinde bulurlar ve orada yaşamını idame ettirirler. Zamanla büyük değişikliklere uğramış olan aile mahiyeti ve yapısı bakımından değişse de tarihin ilk devirlerine kadar uzanan oldukça eski bir kurumdur. Çalışma ve araştırma alanı olarak baktığımızda aile kurumunun tarihî ve sosyolojik açıdan incelenmesi, medenî hukukun alanına girmemektedir. Hukuk dallındaki hukuk tarihi ve hukuk sosyolojisinin görev alanlarına girmekte olan aile; tarihî ve sosyolojik yönden incelenmesi, mahiyeti ve yapısı itibariyle geçirdiği değişikliklerin neler olduğunun saptanması gerekmektedir (Akıntürk, 2012: 3).

Genel olarak aile, neslin devamlılığını, milli kültürün aktarımını, çocukların sosyalleşmesi, ekonomik, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan bir kurumdur. Aile toplumun varlığını ve devamlılığını, çocukların toplumun inanç ve değerleri doğrultusunda yetiştirilmesini sağlamasıyla, toplumlar için en önemli rollerden birisini yerine getiren bir kurumdur (ASAGEM, 2010: 21). Aile sosyal, eğitimsel, ekonomik gibi pek çok faktör açısından önem taşımaktadır.

Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin insan yaşantısında vazgeçilmez bir önemi vardır. İnsanın her türlü ihtiyaç ve gereksinimini karşılayabileceği yer kendi ailesidir. Bireyin yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi ve yaşamında kendini gerçekleştirebilmesi, fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmesi önce aile çevresinde sağlanır (Nazlı, 2012: 18). Aile, bütün toplumlarda mevcut olan evrensel bir sosyal kurumdur. Bir toplum ne kadar değişirse değişsin veya ne kadar gelişirse gelişsin varlığın devam ettiren tek sosyal kurum ailedir. Ailenin en önemli ve sürekli sosyal kurum olmasının nedeni, insan türünü üretmek ve ekonomi, eğitim, ahlak gibi diğer sosyal kurumların da kaynağı olmasıdır. Aile bir yandan topluma yeni bireyler kazandırırken, diğer yandan insanların sosyalleşmelerini sağlamaktadır (Güney, 2016: 115).

Farklı bir ifadeyle aile, bünyesindeki üyelerinin barınma ve bakımı gibi fiziksel, sevgi ve şefkat gibi duygusal, öğrenme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılar. Bu fiziksel ve sosyal şartlar, bireylerin kendi başına bulamayacakları imkânlardır. Aile içerisinde ise kolayca elde edilebilen bu imkânlar bireyin sosyalleşmesini kolaylaştıran önemli etkenlerdir. Aile içerisinde barındırdığı sosyalleşme imkânlarıyla, bütün toplumlarda sosyalleşmeyi gerçekleştiren kurum olarak ön plana çıkmaktadır. Toplumsal normların bireylere ilk aktarıldığı yer yine aile olmaktadır (Düzenli, 2011: 13).

Ailenin toplumsal hayattaki önemi ve işlevi günümüzde herkes tarafından bilinmekte ve yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Toplum tarafından sık sık dile getirilen, hatta sık duyduğumuz aile terbiyesi, aile şerefi, aile görgüsü, aile geleneği gibi terimler, ailenin toplum içerisindeki işlev ve önemini güzel bir şekilde belirtmektedir. Aile bir milletin doğuşu ve varoluşunda en önemli ve gerekli unsurlardan bir yapı taşıdır. Toplumun sağlıklı biçimde gelişebilmesi, ilişkilerin yönetilebilir olması, huzur ve barışın sağlanması toplumsal değer haline gelen aile kurumu ile mümkündür. Aile hukuki düzenlemeler ile toplum içerisinde sağlam

temellere oturtularak ideal bir yapıya kavuşturulması mümkün olabilir (Akıntürk, 2012: 3).

Sonuç olarak aile, bireysel ve toplumsal ihtiyaçları ilk elden karşılandığı toplumun içerisinde diğer kurumlar ile etkileşiminin süreklilik sağladığı yerdir. Aile kurumu, toplumun diğer kurumlarına uzanır, onlarla birleşir, onlara fonksiyonel kanallar uzatır, kendisini duyurur ve sosyal kurumları da kendi bünyesinde duyar. Böylece birey, toplum içerisine ilk adımını atmış olur. Her ailede oluşan toplumsal düzey ve bilinç, toplum içerisindeki krizleri ve sosyal yıpranmaları azaltmaktadır (Düzenli, 2011: 13).

2.4. Ailenin İşlevleri

Evrimsel düşüncelere göre ilk çağlardan beri önemli bir noktada bulunan aile, işlevleri bakımından ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olarak toplumsal görevleri yerine getirmektedir. Zaman geçtikçe aile değişime uğrayarak işlevleri değişik kurumlarca paylaşıldı, yaygın bir deyimle “bürokratik kurumlara aktarıldı”. Mesela otorite bir siyasal erk olarak ailenin dışında belirginleşti, ekonomik üretim aileden ayrıldı, dini temsil özel türde yetişmiş din adamlarına geçti. Yeni oluşan sistem sayesinde ailenin işlevselliği azalarak daha çok neslin devamını sağlayan biyolojik üretim ve eşlerin psikolojik gereksinimlerini sağlayan bir kuruma dönüştü. Ailenin işlevleri bahsedildiği gibi başka kurumlar tarafından karşılandığı zaman aile kurumuna duyulan ihtiyaç zamanla azalacak ve gelecekte ortadan kalkabileceği bile söylenebilmektedir (Aydın, 2000: 37). Ancak işlevlerinde kimi azalma ve tali boyuta geri çekilmeler yaşasa bile aile, günümüzde önemli fonksiyonların taşıyıcı birimi olarak varlığını sürdürmektedir (Aytaç, 2002: 143). Bu işlevlere daha yakından bakmak gerekirse, şu noktaların altını çizmekte yarar bulunmaktadır.

2.4.1. Cinsel Yaşamı Düzenleme İşlevi

Aile, toplumların, insanda var olan cinsel arzuların tatminini düzenlediği temel kurumdur. Tüm toplumlarda cinsel tatmine erişim, hem erkekler hem de kadınlar için evlilik ve aileye tanınan önemli haklardan biridir. Aile, bireylerin çok küçük yaşta başlayarak cinsel konulara ve toplumda bunları düzenleyen ölçülere “duyarlı” olacak biçimde yetişmelerini sağlamaktadır. Cinsel farklılaşma aile hayatının temel taşlarından biridir. Özellikle cinsel yaşamın düzenlenmesinde çocuk yapmak,

akrabalık ve miras ile ilgili olayların belirginleşmesi ve sahip olunan toplumsal statünün korunması önemli rol oynamaktadır (Dönmezer, 1984: 218).

2.4.2. Üreme İşlevi

Aile, biyolojik ve psikolojik işlevlere sahiptir. Aile, neslin devamını sağlayıcı biyolojik birlikteliğin sürdürülmesine hizmet eder (Aytaç, 2002: 143). Toplumda norm olarak kabul edilen belirli bir tarzda ailelerin kurulması için aile, gerek cinsel ihtiyaçların tatmini, gerekse toplumun çoğalması için meşru bir zemin hazırlamaktadır. Ailenin en önemli işlevlerinden biri insan neslinin devamını temin etmektir. Toplumsal bir olay olan çocuk doğumu ve yetiştirilmesi yalnızca aileye verilmiştir (Dündar, 2012: 58).

2.4.3. Sosyal ve Eğitim İşlevi

İnsan toplumsal bir varlıktır, hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için toplumsal yaşama bağlı hale gelmesi gerekmektedir. Bu sürecin temelleri ailede atılmaktadır. Ailenin önemi, kurum bakımı altında olan çocuklarda, yetiştirme yurtları ya da sevgi evlerinden hizmet olan çocuklarda rahatlıkla görülebilir (Aydın, 2000: 37). Ailenin önde gelen fonksiyonlardan birisi de, ailenin eğitim fonksiyonudur. Geleneksel toplumda, bu fonksiyonun özellikle çocuklar için çok geniş kapsamlı olduğu bilinmektedir. Toplumsal bir varlık olan insanın sosyalleşmesinde en temel birim aile olup, devamında ise iyi eğitim sürecinden geçmesi hayatını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi için önem arz etmektedir. Eğitim süreci esnasında bir taraftan insanın toplumsallaşmasını katkı sağlarken, diğer taraftan da toplumsal hayata uyum sağlamasını temin edecek kimi bilgileri, değerleri ve davranış örüntülerini edinmesini sağlamaktadır. İşte bu sürecin ilkokulu aile olmaktadır (Çağan, 2011: 87). Kısacası aile bir anlamda ilk eğitimi kurumu görevini üstlenmektedir.

2.4.4. Sevgi İşlevi

Aile, aile bireylerinin her birine yeterli psikolojik doyum sağlamasında etkili bir işleve sahiptir. Ailenin kendi üyelerine sağladığı psikolojik doyum aile üyelerinin yalnızlık hissinden kurtulmasına ve duygu durumunun güçlenmesine sebep olmaktadır (Çağan, 2011: 86). Ailenin çocuğun ruhsal gelişmesi için uygun bir ortam oluşturması, ailenin diğer fertleri için de geçerlidir. Bu bağlamda eşler arasındaki psikolojik dengenin sağlanması ve ferdin kendine ait bir ailenin üyesi olarak ruhsal

yönden sağlıklı hissetmesi, ailenin fert için sağladığı psikolojik görevler arasındadır. Anne-babanın çocuklarına duydukları karşılık beklemeyen sevgi, aile fertlerini birbirlerine kaynaştırmaktadır (Ozankaya, 1996: 358).

2.4.5. Bakım ve Koruma İşlevi

Yeni doğan bebeğin fiziksel olarak kendi kendine yeterli hale gelmesi, bir ilgi ve desteğe ihtiyaç hissettirmektedir. İnsan, doğumla birlikte, diğer canlıların çoğundan farklı olarak ilgi ve şefkate muhtaçtır. Beslenmesi, sağlıklı hale gelmesi, bunu koruması hep aile içinde mümkün olmaktadır. Bununla birlikte aile, psikolojik bir tatmin ortamıdır. Bireylerin, moral kaygılarının paylaşıldığı, yalnızlıklarının giderildiği, güven ve sevgi gereksiniminin tatmin edildiği, duygusal ihtiyaçlara yanıt bulunduğu bir birini olma özelliğine sahiptir (Aytaç, 2002: 143).

Başka bir açıdan bu işlev, dışarıdan gelecek saldırılara karşı ailenin, bireyin yegâne güvencesi olduğunu ifade etmektedir. Aile, geleneksel toplumlarda bir yardımlaşma ve toplumsal güvenlik kurumu olarak her türlü maddi ve manevi tehlikelere karşı üyelerini koruyarak, güvenliği sağlayıcı bir rol üstlenmektedir (Dündar, 2012: 50). Bu bağlamda ailenin özellikle, çocuklar ve yaşlılar için koruyucu bir güvenlik unsuru olduğunun altı çizilmelidir.

2.4.6. Ekonomik İşlevi

Şüphesiz ailenin maddi ihtiyaçların üretimiyle ilgili görevlerinin bir kısmı, zaten toplumda bir temel kurum olan ekonomiye aktarılmıştır. Ancak aile kendi diğer işlevleriyle bağlantılı olarak sadece tüketim değil başka ekonomik işlevleri de yerine getirmektedir. Ancak burada bir nicelik değişmesi vardır. Dorothy Smith'in deyişiyle aile doğrudan mal üretimine katkı sağlamasa da geniş kapsamlı bir "hizmet" sektörüdür. İnsanı mal üretimine hazırlayan süreçler ailede işlemektedir (Aydın, 2000: 38-39).

Özellikle "geçimlik üretimin" yaygın olduğu geleneksel toplumlarda, aile bir ekonomik üretim birimi olarak tanımlanmaktadır. Üretim süreci içerisindeki işbölümü, aile fertleri arasında yaş ve cinsiyete bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik yapının ailedeki bu örgütlenme şekli yeni bir ekonomik fonksiyonu daha ortaya çıkarmaktadır ki bu da, ailenin "sosyal sigorta" sağlaması işlevidir. Bu bağlamda aile, ekonomik bakımdan faal olmaya fertlerin, ekonomik kazançtan pay almalarının düzenlendiği zemini oluşturmaktadır. Özellikle çocuklar ve yaşlıların

üretimden veya gelirden pay almaları, aile içinde ahlaki bakımdan da meşrulaştırılmış bir düzenlilikle gerçekleşmektedir (Keskin, 2014: 51).

2.4.7. Statü İşlevi

Statü, kişinin toplumdaki konumunu başka bir ifadeyle, kişinin dünyanın gözündeki değerini ifade etmektedir (Botton, 2005: 7). Aile, daha doğuştan itibaren kişinin mevki, statü elde etmek ihtiyacını karşılamaktadır (Dönmezer, 1984: 219). Kişinin kendi çalışması ve gayreti neticesinde statüsünün oluşmadığı geleneksel toplumlarda aile statünün tek kaynağıdır.

2.4.8. Dini İşlevi

Aile, dini işlevleri de yerine getirir. Dinsel pratiklerin sürdürüldüğü, buna dayalı değer ve anlayışların paylaşıldığı yer olma özelliğine sahiptir. Aile, üyelerini dini değer ve teamüllere göre sosyalize eder (Aytaç, 2002: 143). Toplumsal değerlerin ilk aktarıldığı yer olan aile eğitim işlevi ile beraber iç içedir. Yüzyıllar boyu bu iki kurum, toplumsal değerlerin aktarımı, üretilmesi ve denetimi konusunda birbirlerine bağlı olarak hareket etmişlerdir. Birer denetleme kurumu olarak bugün de bu görevlerini yerine getirmektedirler (Aydın, 2000: 39).

2.4.9. Boş Zamanları Değerlendirme İşlevi

Aile, üyeleri arasında birlikte eğlenme ve dinlenme gibi aktivite imkânına sahiptir. Geleneksel toplumlarda özellikle doldurulması lazım gelen boş zaman kavramının olmaması, eğlenme ve dinlenmenin de gündelik iş yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak aile tarafından karşılanmasını gerektirmektedir (Çağan, 2011: 88-89). Nihayet diğerlerine bağlı olarak ailenin bir diğer önemli işlevi genel toplumsal çerçevede toplumu kontrol etme ve onu yeniden üretme işlevine sahiptir. Aile toplumun bir parçası olsa da onun baskısı altında bulunmaktadır. Aile toplumsal kontrolün sağlandığı en önemli mekanizmalarından birisidir. Bu kontrol bazen toplumsal değişimde kültürel gecikmelere neden olsa da sonuç budur (Aydın, 2000: 39).

2.5. Aile Türleri

Birçok aile türü vardır. Amerikan toplumunda görülen; tipik anne, baba ve çocuktan oluşan aile türünün yanı sıra, alt üst bağı olmadan yatay akrabalık bağları ile erkek ve kız kardeşlerden ve onların çocuklarından oluşan büyük bir grubun meydana getirdiği aile türleri de vardır. Ailenin aldığı özgün şekil; farklı sosyal tesirler ve

oligarşik şartlarla ilişkilidir (Haviland, 2002: 289). Aile bir kurum olarak evrensel olmasına karşın, evrensel bir aile türü bulunmamaktadır. Ailenin türü, içinde bulunduğu toplumun üretim biçiminden, sosyal ve kültürel yapısından etkilenmektedir. Bu bağlamda, ailenin tarihin farklı dönemlerinde ve farklı toplumlarında işlevleri de farklı olmuştur. Bu nedenledir ki aile üzerinde yapılacak sınıflandırma çalışmaları ancak belli bir toplum için geçerli olabilmektedir. Literatürde, aile türleri belirlenirken hane halkı sayısı, otoritenin dağılımı, yerleşim yeri, ikamet esası ve evlilik biçimi gibi ölçütler kullanılmaktadır (Bal, 1995: 40-42).

2.5.1. Hane Halkı Ölçütüne Göre

Hane halkı sayısına göre aileler, geniş aile ve çekirdek aile olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.5.1.1. Geniş Aile

Geniş aile, kırsal yörelerde ve sanayi öncesi toplum yapılarında daha çok görülür. Aile, geniştir ve birkaç kuşak bir arada yaşamaktadır. Çocuklar evlendikten sonra bile eve yakınlıklarını korumaktadırlar. Aile, değişik işlevleri yerine getirmektedir (Aytaç, 2002: 145). Bu aile türünde erkeğin otoritesi söz konusudur. Aile içinde karar vericiler genellikle erkekler ve yaşça büyük olanlardır. Bu ailelerde üretim aile bazında yapılmakta ve insan gücüne dayanmaktadır. Geleneksel ailelerde üyeler arası ayırım daha çok cinsiyete dayalıdır. Bu nedenle birey, kişisel yeteneği ve çabasıyla durumunu düzeltme yoluna gidemez. Ailenin değer ve normları ve aileye olan bağlılık her şeyden üstündür. Yani birey aileye ters düşemez. Bu durum değişmeyi engelleyici olarak görülmektedir (Karataş, 2001: 92-94).

Her aile tipinde olduğu gibi geniş ailenin de görevleri şu şekilde sıralanmaktadır. Biyolojik görev, neslin devamını sağlamaktır. Ekonomik görev, aile üyeleri gereksinimlerini aile içinde karşılamaya çalışır. Aile içerisinde iş bölümü vardır ve gelir aile reisinde toplanılarak harcamalar yapılır. Koruyuculuk, aile üyelerinin birbirlerini dıştan gelebilecek her türlü maddi ve manevi zararlara karşı korunmasıdır. Psikolojik görevi, aile üyeleri arasında duygusal davranışlar olması ve sevgi bağının kurulması ile ilgili bir görevdir. Eğitim görevi, eğitim ve öğretim çocuğun ilk doğduğu yer ailede gerçekleştirilir. Dış dünyaya hazırlanmasında oldukça etkilidir. Çocuğun ileriki yaşamında seçeceği meslek dalı için önemlidir. Aile boş zamanlarını değerlendirmekle görevlidir. Dini görev, dini bilgileri vermek

aile büyüklerinin görevleridir. Prestij sağlama görevi, aile üyelerinin toplum içindeki statüsünü belirler (Özkalp, 2012: 90).

Geniş aile ya da diğer anlamıyla birleşik ailede devamlılık esastır. Genç-yaşlı bir arada ve birden fazla aileyi içerisinde barındırmaktadır. Geniş aile içinde birlik olarak sadece mekân anlamını barındırmamaktadır. Sosyal ve ekonomik yönden tek merkezlik hâkimdir. Ayrıca karar mekanizması olarak ailenin en yaşlı erkeği kararları verir ve diğer üyeler bu kararları uygulamakla yükümlüdür. Ölümde ise karar mekanizması ailenin bir diğer en yaşlı erkek üyesine geçmektedir. Geniş ailenin bir sonraki değişime uğramış geçiş şekli ise anne, baba, erkek çocuklar, erkek çocukların eşleri (gelin) ve çocuklarından meydana gelmektedir. Burada belki mekân olarak aynı hane kullanılmaz ancak birbirlerine oldukça yakın otururlar ve sosyal ve ekonomik yönden birbirlerine bağlıdırlar. Yine aynı şekilde baba maddi manevi bütün meselelerde sorumlu kişi olarak görülür (Sezal, 2002, s. 161-197).

Geçiş döneminde aile artık farklı bir boyuta girmeye hazırlanmaktadır. Aile geniş ailesinden kopmamıştır ancak kendini dinleyebileceği bir ortam oluşmuştur. Bu geçiş evresi sanayileşmeyle birlikte süreci daha da hızlandırarak daha yaygın bir şekilde görülmesine ortam hazırlamıştır diyebiliriz.

Batıda oluşan sanayileşme ile geniş ailede artık değişim sürecindedir ve artık bugünkü aile olgusuna varacağı bir süreç başlamıştır. Sanayileşme aileyi etkilemekle kalmamış toplumla beraber daha birçok şeyi etkilemiştir. Bu değişen sosyal ekonomik oluşum şehirlerde, fabrikalardaki iş gücü iş istihdamını ortaya çıkarmış köylerden kentlere hızlıca başlayan göç nüfusunu meydana getirmiştir. Köylerden kentlere göçün yaşanması geniş aile sistemindeki kopukluklara yol açmıştır. Sanayileşme yaşayan tüm toplumlarda er ya da geç bu süreç görülmektedir. Aslında bir anlamda sanayileşme ekonomik yapının değişimini getirmiş aile modeli de bu ekonomik yapının içerisinde farklı bir boyuta geçmiştir. Sosyolojik açıdan da baktığımızda bir toplumun ekonomik dalgaları o toplumdaki kavramlarda farklılıklar ve değişimler meydana getirir. Yani ekonomik yapı ile kültürel değişmeyi paralel bir değerler dizisine oturtabiliriz. Sanayileşme sayesindeki değişen bu ekonomik yapı her toplumda aynı hızla gerçekleşmediğinden olsa gerek ailedeki anlam karmaşası burada farklılıkları meydana getirmektedir.

Sarı'ya (2013, s. 17-39) göre Türk toplumunda geniş aile türüne halen rastlamak mümkündür. Değişim Türk toplumunda da gerçekleşmiştir ancak Türk toplumu hala değişim aşamasında olan bir ülkedir. Yaz aylarında memleketine dönen çekirdek aile anane, babaanne ve dede kültürlerinin olduğu, ekonomik sıkıntılarda ya da alınacak olan önemli kararlarda yine aile büyüklerine başvurulduğu görülmektedir. Ve yine modern sistemin getirdiği ekonomik üretim safhasında çalışan anne-babalar için çocuklarını emniyet edecekleri yer olarak aile büyüklerinin görüldüğünü söylemektedir. Her ne kadar şehir ve kentlerde yaşayan çekirdek aile mekânsal olarak bu kategoriye girse de sosyal ilişkiler yönünden geniş aile özelliklerini taşımaktadır. Bu tip ailelere bağlantılı çekirdek aile denmektedir. Bağlantılı çekirdek aileler şehir ve kentlerde de akrabaları ya da geçmişten gelen aile uzantılarıyla sık sık görüşür ve hatta aile apartmanlarında otururlar. Her ne kadar Türkiye'de bulunan çekirdek aileye bağlantılı çekirdek aile olarak adlandırsak ta bu örneğe batıda rastlamak pek mümkün değildir. Ayrıca batılı toplumlardan gelen sanayileşme ile çekirdek aile dönüşümüne girildiği tezine karşı çıkar. Çekirdek aile dönüşümünün tamamen ekonomik sebeplerden meydana geldiği Anadolu'da tarım işçilerinin çekirdek ailelerden oluştuğunu geniş aile sisteminin toprak koruma bütünlüğünü sağladığını ancak toprağı olmayan köylü halkının çekirdek ailesiyle mevsimlik işçi olarak çalıştığını örnek göstermektedir.

Sanayi devriminden önceki dönemlerde toplum ve topluluklarda en sık görülen aile modeli geniş aile yapısıdır. Günümüz de hala kırsal kesimlerde geleneksel aile modeline rastlamak mümkündür (Işıloğlu, 2006: 8). Özellikle kırsal kesimde erkeklerin egemen olduğu geleneklerin ağır bastığı geniş aile tipi yaygındır. Aile ortamında üretim ve tüketim faaliyetleri imece usulü hep birlikte yapılır. Geniş ailede yetki erkekte, sorumluluk ise kadındadır. Aile düzeninde büyüklerin söz, deneyim ve kararları etkili olmakta ve fikirleri uygulanmaktadır. Eşler çocuk eğitimi konusunda tek başlarına söz sahibi olmayabilirler (MEB, 2007: 3).

2.5.1.2. Çekirdek Aile

Literatürde çekirdek aile veya küçük aile için, “şehir ailesi”, “dar aile”, “modern aile”, “çağdaş aile”, “demokratik aile” gibi çok çeşitli adlandırmalar yapılmıştır. Çekirdek aile kavramını ilk kez 1949 yılında antropolog Robert Murdock kullanmıştır. Dünya çapında yaptığı araştırmada Murdock 250 toplumdan derlediği verilerden hareketle, ailenin evrensel bir kurum olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla

o, tüm toplumlarda ailenin birbiriyle bağlantılı olarak dört işlevi yerine getirdiğini söylemiştir. Bu işlevler cinsel, ekonomik, üreme ve yetiştirme işlevleridir (Canatan, 2011: 60).

Özellikle sanayi devriminden sonra kent toplumlarının aile yapısı olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar da psikolojik ve biyolojik işlevlerdir. Akrabalık grubundan (görelide olsa) soyutlanmıştır. Eş seçiminden yer tercihinine kadar kadın ve erkek beraber karar vermektedirler. Soy da otorite dağılımı da eşitliğe dayanmakta, cinsiyet ayırımı yapılmamaktadır, mülkiyet çocukların hepsine geçebilmektedir (Aydın, 2000: 45-46).

En yaygın biçimi batı toplumlarında görülmektedir. Çekirdek aile bağımsız aile olarak da adlandırılabilir. Çekirdek aile anne, baba ve çocuktan oluşmaktadır. Bazı durumlarda ailede çocuk olmayabilir. Mesela aile biyolojik sebeplerden dolayı çocuk sahibi olmamış ya da çocuk sahibi olmak istememiş olabilir. Diğer bir sebep ise çocuklarını evlendirerek ayrı birer çekirdek aileler oluşturmuş ve sadece eşler evde kalmış olabilir. Bağımsız aile olarak adlandırılmasının sebebi evlenen çiftlerin bir önceki aileleriyle ilgili isteyerek bağlarının koparması ve ayrı bağımsız bir yaşam sürmeleridir. Burada akrabalık bağları çok kuvvetli olmamakla birlikte hak ve mecburiyetler yer almamaktadır. Aileler birbirlerinden bağımsız kararlar alarak daha önceki ailelerinden kendilerini izole etmişlerdir (Sezal, 2002, s. 161-197).

Aile ile ilgili yapılan araştırmalarda öncelikle ailenin yaşadığı sorunlar ele alınmaktadır. Aile ile ilgili sorun yaşanan bir husus ailenin tanımlamasını yapmaktır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi genel ya da basit anlamıyla bir tanım yapmak mümkündür. Anne baba ve çocuktan oluşan neslin devamlılığını ve kültür aktarımını sağlayan toplumca meşru kabul edilen bir kurumdur diyebiliriz. Son günlerde karşımıza çıkan eşcinsel evlilik sistemi genel tanımla tezat düşmektedir. Eşcinsel evliliklerin hukuki olarak kabul gördüğü ülkeleri örnek olarak Hollanda gösterilebilir. Bu model klasik aile tanımı modeline girmemektedir. Eşcinsel bir evlilik modelinde neslin devamlılığı sağlanamayacaktır. Bu sebeple aile tanımı daha da zorlaşmaktadır. Yani eşcinsel evlilikleri kabul eden ülkeler aslında aile tanımına uymayan, neslin devamlılığının sağlanamayacağı yeni bir aile sistemi oluşturmaktadır. Eşcinsellerinde aile olarak kabul edildiği ülkelerde nasıl ki evli olan diğer çiftlerin evlat edinme hakları varsa, eşcinsel evliliklerdeki eşlerde bu haklardan yararlanmak için hak arayışına girmektedirler (Yılmaz, 2013, s. 13-23).

Sanayileşmiş toplumların en yaygın rastlanılan ve kabul edilen aile modeli çekirdek aile modelidir. Çekirdek aile üyeleri anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Bahsettiğimiz gibi sanayileşmeden sonra oluşan çekirdek aile modeli geleneksel ailenin üye sayısının azalması, fonksiyonlarında ve yapısında ki değişmelerle meydana gelmiştir. Geniş aileye oranla çekirdek ailenin daha kırılğan olduğu ve boşanma olaylarına daha sık rastlanıldığı görülmektedir (Işıloğlu, 2006: 8). Toplumsal değişim sonucu oluşan çekirdek ailede bireyler daha bilinçli ve sorumluluklar tüm aile bireyleri arasında paylaşılmaktadır. Gerek çekirdek ailede gerekse geniş ailede bireylerin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır (MEB, 2007: 4).

Geniş ailede olduğu gibi tıpkı çekirdek aile de ekonomik ve toplumsal koşulların ortaya çıkardığı bir aile biçimidir. Ailenin tüm modellerinde aile, ekonomik bir birimdir. Batı toplumlarında endüstrileşme öncesi aile üyeleri geniş bir evde oturarak malların üretim ve dağıtımından sorumludur. Tüm aile üyeleri üretim aşamasına katkı sağlamaktadır. Aile içerisinde yapılan üretimde her aile üyesi bu aşamada yaşamsal bir öneme sahiptir. Kadınlar ev işlerinden sorumlu olduğu gibi erkek üstünlüğünün egemen olduğu bir toplumda aynı zamanda da toprakta ücretsiz işçi veya ücretsiz hane emekçisi olarak çalışmaktadırlar. Aile içerisinde erkek, kadın ve çocukların yaptıkları işler farklılık gösterebilir. Doğrudan ekonomi ile ilgisi de olmayabilir ancak harcanan emek ve dayanışmada ekonomik bir üretim biçimi olarak birbirlerine karşılıklı bağımlıdırlar (Özkalp, 2012: 89).

2.5.2. Otorite Ölçütüne Göre

Aile, güç ve otoritenin dağılımına göre üçe ayrılarak değerlendirilmektedir: Ataerkil aile, anaerkil aile ve eşitlikçi ailedir. Bir erkek ya da kadının aile içerisinde karar verici konumda bulunması ailenin diğer fertlerini de etkileyen bir durumdur (Keskin, 2014: 41).

2.5.2.1. Anaerkil Aile

Anaerkil aile tipinde, bütün otorite anada veya kadında toplanmaktadır. Böyle bir sistemin tam olarak ilkel toplumlarda bulunup bulunmadığı şüphelidir. Bu tip ailede hısımlık ana kanalına göre belirmekte, çok kere koca karının aile konutunda oturmakta, aile içindeki otoriteyi karının hısımlarından bir erkek kullanmaktadır (Dönmezer, 1984: 222). Bu aile türünde, ana soyundan gelenler ortak ev ortamını

paylaşırlar. Baba misafir olarak eve zaman zaman gelmektedir. Başka bir anlatımla, kadının egemen bir siyasal rol oynadığı, adın, törelerin ve kültürel öğelerin anne tarafından aktarıldığı, mirasın kökeninde de annenin bulunduğu ailedir. Anaerkil aile yapısı içinde, bireylerin soyunun anayla belirlenmesinden dolayı, bu durum kadına o zamandan beri hiç görülmemiş olan bir ölçüde çok yüksek toplumsal önem kazandırmıştır. Anasoyluluk, toplumsal kuralların anaya ayrıcalık tanıdığını anlatır (Parlak, 2011: 20).

2.5.2.2. Ataerkil Aile

Ataerkil ailede, karar verici mercide erkek bulunmakta, otoriteyi mutlak manada baba temsil etmekte ve evlilik, kadının erkek tarafına geçmesiyle gerçekleşmektedir. Bu aile türü, baba soyunun ve otoritesinin kesin egemenlik kurduğu, akrabalığın baba tarafından geçtiği, mirasın ve tüm kültürel öğelerin sonraki kuşaklara baba tarafından aktarıldığı ailedir. Ataerkil ailede baba otoritesini dinden almaktadır; o atalarının kurmuş olduğu ocağı ve gelenekleri sürdürmekle yükümlüdür. Baba ailenin bütün mallarının sahibidir. Bu anlamda aile mülkü bölünmemekte ve baba bu mülkü dilediği gibi kullanma hakkına sahip olmaktadır. Ataerkil aile tipinde, her şey babanın kişiliği etrafında toplanmıştır ve mutlak ve tekeli bir yetki babaya aittir. Bu tip ailelerde kadın nadiren sosyal hayata karışabilmektedir (Yıldırım, 2011: 77).

2.5.2.3. Eşitlikçi Aile

Bir diğer otorite ölçüsüne göre güç ve otoritenin karı koca arasında eşit olarak dağıtılmış olduğu aile türü eşitlikçi ailedir. Bu ailede, çiftler kararları ortaklaşa almaktadırlar. Eşitlikçi aile modeli, son yıllarda tüm dünyada artış gösteren bir aile türüdür. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte kadının eğitim düzeyinin yükselmesi ücretli çalışma yaşamına girmesiyle ailedeki konumunu da değiştirerek güçlendirmiş ve kadın-erkek eşitliğine dayanan eşitlikçi aile yapılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eşitlikçi aile türü, modern toplumlarda daha yaygın hale gelmektedir. 1962 yılında, Michigan Üniversitesi araştırmacıları tarafından yapılan çalışmada Amerikalı ailede kararların evin beyi tarafından verildiğini söyleyen kadınların oranı %66 iken aynı araştırma 1980 yılında yapıldığında ise bu oran %28'e düşmüştür. Bu durum gelişmişlik düzeyine bağlı olarak eşitlikçi aile modelinin artacağına bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Dündar, 2012: 47).

2.5.3. Yerleşme Ölçütüne Göre

Yerleşme esasına göre kurulan aileler üçe ayrılmaktadır; patrilokal aileler, matrilokal aileler ve neolokal aileler.

2.5.3.1. Patrilokal Aile

Patrilokal aile, yeni evli çiftlerin mekânsal olarak damadın ailesinin yanında yaşamasını ifade etmektedir. Burada, kadın erkeğin, ana-babasının oturduğu haneye ya da onların yanı başındaki ayrı bir haneye yerleşmektedir. Özellikle geleneksel aile düzeninin devam ettiği yerlerde en yaygın olanı patrilokal ailedir ve bu aile türünde, çift erkeğin/kocanın ailesinin yanına taşınmaktadır (Bozkurt, 2009: 264).

2.5.3.2. Matrilokal Aile

Matrilokal hanelerin temel alındığı düzenlemede, koca ailesini bırakır ve karısının ailesinin yanına taşınır. Bu aile türünde, yeni evli çift, daha doğrusu damat mekansal olarak gelinin ailesinin yanına taşınmaktadır. Bu durum (Tolan, 1996: 216). Türkiye’de “iç güveyi” deyimıyla adlandırılmaktadır.

2.5.3.3. Neolokal Aile

Neolokal ailede ise, yeni evli çiftler ebeveynlerinin yanında kalmayarak ayrı bağımsız hatta onlardan uzak bir evde kalmaktadırlar. Ailenin bu türünde, çift kendi ailelerinden farklı bir yerde kendi evlerini oluşturmaktadırlar. Neolokal aile türünde, örneğin Amerika Birleşik Devletleri gibi sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi, çiftler hem kocanın hem karısının ailesinden ayrı, kendi evinde yaşamaktadır. Birçok çift için, ancak, ekonomik koşullar, konut durumu ve diğer hususlar en azından evliliğin başlangıcında, neolokal ikameti imkânsız kılabilmiştir (Bozkurt, 2009: 264).

2.5.4. Eş Sayısı Ölçütüne Göre

Evlenme biçimlerinin ayırt edilmesinde farklı ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütlerden bir tanesi de evlenecek kimselerin sayısıdır. Eş sayısı biçimine göre sınıflandırıldığı zaman aileler, poligami ve monogami olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.5.4.1. Poligami

Çok eşle evlenmenin uygulandığı sistemler poligami olarak adlandırılmaktadır. Poligami yani çok eşlilik, kadınlar ve erkeklerin birden fazla eşe sahip olmasıdır.

Bunun iki türü vardır: Poliandri(çokkocalılık), kadının birden fazla kocayla evlenmesidir. Polijini(çokkarılılık) ise, erkeğin birden çok kadınla evlenmesidir Çok karılılık, dünyanın farklı ülkelerinde bir dönem geniş bir dağılıma sahip olmasına rağmen, çok kocalılık yeryüzünde çok nadir olarak özellikle, kötü ekonomik şartlar içindeki toplumlarda kendisini göstermektedir (Yıldırım, 2011: 69-70). İlkel toplumlarda, kabile ve aşiretlerde yağma suretiyle elde edilen kadınların çokluğunun çok karılı evlenme şeklini doğurduğu bilinmektedir. Başka bir sebep olarak ise özellikle, yakın dönemlere kadar Anadolu'da halı dokuyan kasabalarda çok karılı evlenmenin yaygınlaşmasının nedeni olarak ekonominin, yani buralarda her kadının ayrı bir halı tezgâhı işletmesinin olarak gösterilmektedir (Doğan, 1995: 149).

2.5.4.2. Monogami

Tek eşle evlenmenin uygulandığı sistemler monogami olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda monogami, tek eşle yapılan evliliştir. Günümüzde monogami, hem kültürel bir ideal olarak benimsenmekte hem de hukuk kuralları ve dini inanışlar tarafından desteklenmektedir. Çok karılılık sistemi, endüstrileşmenin başlaması, kadınların nefislerine olan saygı duyguları ve toplum içindeki haysiyet ve şerefleri, aynı adamın birden fazla karılarından birisi olarak yaşamalarına imkân vermez hale gelmeye başlayınca, yavaş yavaş ve kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Poligami ve çeşitleri, yeryüzünde tercih edilen durumlar değildir, sadece monogami yani tek eşlilik, tüm toplumlarda yaygın bir şekilde görünmektedir (Dönmezer, 1984: 220).

2.5.5. Grup ve Sosyal Çevre Ölçütüne Göre

Bazı sosyal gruplar üyelerinin onun dışından evlenmelerine izin verirken bazı gruplar izin vermezler. Buna göre evlilikler exogami ve endogami olmak üzere ikiye ayrılır (Özkalp, 2010: 135).

2.5.5.1. Exogami

Bireyin kendi grubunun dışında bir kimseyle evlenmesidir. Her toplumda farklı bir biçim alan akrabalık ilişkileri, eş olarak seçilebilecek kimselerin saptanmasında temel ölçüttür (Tolan, 1996: 219). Endogami, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olmasına rağmen, daha fazla insan artık kendi grubu dışından evlenmektedir. Egzogami, kişinin kendi sosyal grup veya kategorisi dışından biriyle evlenme uygulamasıdır. Koşullara bağlı olarak, egzogami grup üyeleri tarafından hiç fark edilmeyebilir ya da kişinin, grubun diğer üyeleri tarafından alay edilmesine ya da

dışlanmasına neden olabilir. Evlilikler için pozitif veya negatif yaptırımların en önemli üç kaynağı aile, din ve devlettir. Bu sosyal kurumlar bir “yabancı”nın, evlilik yoluyla kendi grubunun bir üyesi olmasına olumsuz bakabilir. Ancak, eğitim düzeyi medeni seçimlerin güçlü bir göstergesidir. Üniversite eğitilmiş insanlar, sosyal veya kültürel kökleri ile kendilerini tanımlamak için diğerlerine göre daha az heveslidirler. Dolayısıyla, kendi sosyal grup veya kategorileri dışından evlenme konusunda daha istekli olabilmektedirler (Kendall, 2005: 497).

2.5.5.2. Endogami

Evlenmede eşlerin aynı gruptan olmalarını gerektiren endogami, genellikle kast sistemi gibi çok kesin ve katı bir tabakalaşmanın geçerli olduğu toplumlarda görülmektedir. Bu bağlamda bazı dini ve etnik grupların, üyelerinin kendi üyeleri dışında evlenmelerine izin vermediği belirtilmelidir. Özellikle, geleneksel toplumlarda çokça rastlanan endogamiden amaç, grup içerisinde, düzenin korunması ve malların parçalanmamasıdır (Dündar, 2012: 43). Endogami, kişinin kendi grubu içinden evlenme uygulamasıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, örneğin, çoğu insan endogami uygulamaktadır. Onlar aynı sosyal sınıf, ırk-etnik grup, dini ve kendi sosyal grupları içinden gelen insanlarla evlenmektedirler (Kendall, 2005: 497).

2.5.6. Yerleşim Yeri Ölçütüne Göre

Yerleşim yerine göre sınıflandırıldığında aile; köy ailesi, kasaba ailesi, gecekondu ailesi ve kent ailesi olarak dörde ayrılabilir. Kırsal ve kentsel toplumlarda ailenin değişimini göz önünde bulundurarak ve gecekondu ailesi ve kasaba ailesini “geçiş durumunda aileler” olarak gören Ozankaya (1996: 369)’nın tasnifine sadık kalarak aile, kırsal aile, geçiş ailesi ve kentsel aile olarak ele alınacaktır. Ancak bir nokta unutulmamalıdır; Türkiye özelinde, köy ailesine kentlerde, kent ailesine de köylerde rastlamak konum itibarıyla mümkündür (Doğan-Doğan, 2005: 20).

2.5.6.1. Kırsal aile

Kırsal aile, esas itibarıyla tarım ve hayvancılıkla uğraşan, üretimlere tüm hane halkının katılarak gerçekleştiği, eğitim konusunda ise çocukların tarım dışı işlere kaydırmak amaçlandığı ailedir. Bu aile geleneksel olarak büyük aile, ataerkil geniş aile, bileşik aile biçiminde kavramlaştırılan aileyi karşılamaktadır (Yıldırım, 2006: 78).

2.5.6.2. Kentsel aile

Kentsel aile veya kent ailesi ise; eşlerin birbirlerini, kendi kararlarıyla seçerek hayatını birleştirdiği, kadının da erkekle birlikte çalışma hayatına katıldığı, üretimden çok tüketimin yaygın olduğu, aile ve akrabaların kendileri üzerindeki değer ve ahlak denetiminin çok az olduğu, karı- koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailedir (Yıldırım, 2006: 91).

2.5.6.3. Geçiş ailesi

Geçiş ailesi, çatışmanın ve değişimin yaşandığı bir ailedir. Bu aile türünde, bir yanda değişim diğer yanda mevcut değerleri koruma birlikte bulunur. Geleneksel ve modern, kırsal ve kentsel tutum ve davranışların birlikte görüldüğü aile, diğer aile tiplerine göre istikrarsız bir özellik gösterir (Bal, 1995: 45-47). Geçiş ailelerinin ilki gecekondu ailesidir. Gecekondu ailesi, şehir ailesinin bir takım davranışlarını benimseyememiş köy yaşantısından değerlerini hala taşıyan bir modeldir. Tabii şehir hayatına ayak uydurmaya çalışırken maddi ve manevi yaşantı ve alışkanlıklarını almaya çalışan ve kendilerince yorumlayan kısaca, değer ve alışkanlıkları bakımından karma özellikler taşıyan çelişik davranışlı, kendisine özgü aile tipidir (Keskin, 2014: 45).

Geçiş ailelerinin ikincisi kasaba ailesidir. Kasaba ailesi, asıl olarak küçük esnaf ve zanaatkâr, küçük tüccar, toprağını kendisi işlemeyen çiftçi, küçük memur ve bir ölçüde de işçi ailelerinden oluşur. Kasaba ailesinin çoğunluğunun kökeni kasaba ve köylerdir (Ozankaya, 1996: 368). Kasaba niteliğindeki yerleşim birimleri, köylere nazaran daha hızlı bir sosyal değişim içerisinde olduklarından, bu değişimin etkisi aile yapısı üzerinde de aynı gözlenmektedir. Bu bağlamda bu yerleşim birimlerinde, geleneğe dayalı aile yapısı gittikçe çözülmeye başlamıştır. Değerlerde değişimler olmakla birlikte, dini tutum ve inançların gücünü koruduğu görünmektedir (Yıldırım, 2006: 87-88).

2.6. Ailede Anne ve Babanın Çocuk Yaşamındaki Yeri

Çocuk toplumsal bir birey olarak kendine bir model arayışı içerisine girer ve bunu en yakını aile içerisinde bulur. Çocuk ilk modelleri anne ve baba olarak algılar. Çocuğun kişiliğinde ailenin etkisi önemlidir. Okul öncesi dönemde, annesinin onu okula bırakıp almaya gelmeyeceğinden, anne- babanın ayrılmasından, kaybolmaktan, çalınmaktan, yalnız kalmaktan korkar (Kırkıncıoğlu, 2003: 115).

Çocuk anne ve babasından öğreneceği tüm bilgi ve becerilerini hayatı boyunca kullanacaktır. Bu yüzden çocuğa küçük yaştan itibaren anne ve babanın davranış ve tavırları, erişkinlik zamanında ki duygu durumu ve kişiliğini etkilemektedir. Çocuğa anne-babanın gösterdiği dengeli sevgi ve koruma duygusu, çocukta güven duygusunun gelişimine yardımcı olur. Çocuk böylece dış dünyaya karşı davranış ve sevgi durumunu kontrol etmeyi öğrenir. Çocuk anne ve babasını rol model olarak sosyal yaşama alış ve davranışlarını oluşturur. Çocuk her zaman iyi davranışları rol model almaz, bozuk kişilik yapısına sahipse aile içinden seçeceği kişi, kötü davranış şeklini örnek alması mümkündür. Bu sebeple çocuğun çevresindeki kişiler ve anne-babanın çocuğa iyi örnek olabilecek davranışlar sergilemesi çok önemlidir. Ebeveynlerin sözlerden çok davranışlarıyla model olmaları gerekir (MEB, 2007: 9).

Çocuğun kişisel gelişiminde ve karakter oluşumunda en önemli çevresel etken ailedir. Aile içindeki “Çocuk yetiştirme yöntemleri” anne-baba için etkili bir metottur ve ilişki etkisini belirler. Anne-baba-çocuk arasındaki iletişimin sağlıklı olması çocuğun ileriki yaşamı boyunca davranışların da etkili bir rol oynamaktadır. Kişiliğin oluşmasında anne-baba tutumlarının etkisi özellikle çocuğa uygulanan ödül ve cezalar yoluyla somutlaşır. Nitekim bu durumlarda aile içindeki ilişkiler, anne-baba tutumları etkilidir (Kurç ve Yeşilyaprak, 1988: 197).

Anne-babanın tutum ve davranışları anne-baba-çocuk ilişkisine temelde bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozuklu ya da ileriki dönemlerde bireyde oluşacak kişilik bozukluklarına neden olan davranışlara anne-baba-çocuk ilişkilerinin yol açtığı saptanmıştır. Örneğin kendini denetlemek ve uygulamaya koymak becerisini göstermek demektir. Çocuğun kaygılı olması ve anne babaya karşı saldırgan davranışlar sergileme sebebi küçük yaşta yaşamış olduğu tuvalet eğitimi neden olabilmektedir. Aşırı koruyucu tutumlar ise çocuğun otonomi, güven ve yeterlilik geliştirmesini engellemektedir (Çimen, 2000: 10).

Ebeveynlerin çocuklara karşı demokratik ve anlayışlı tutumları ileriki zamanda çocukların girişim yeteneğine sahip olmasını, özgüven yeterliliği, kendi kendine kararlar alıp bunların sorumluluğunu taşıyabilme, sorunlarla baş etme yöntemlerini geliştirerek, bağımsız davranabilen bireyler haline getirmektedir (Yavuzer, 2010: 29). Sonuç olarak ailede çocuğun ihtiyaçlarını çekinmeden söyleyebileceği rahat, kabul edici bir atmosfer yaratmak gereklidir. Çocuğun alacağı uygun eğitim gelişim sürecinde destekleyici faktör olurken öz tabiatını gerçekleştirmesini

kolaylaştırmaktadır. Yetişkinler kimi zaman kendi istek ve arzularını önde tutmamalı ya da pratik yönden çocuk yetiştirmek için baskı uygulanmamaları gerekmektedir.

2.6.1. Anne Çocuk İlişkisi

Çocuğun ilk ilişki kurduğu kişi doğum esnasında ve sonrasında annesidir. Her türlü temel ihtiyacı bebeklik döneminde anne tarafından karşılanmaktadır. Temel ihtiyaçları düşündüğümüzde beslenme, temizlik, barınma vb. ihtiyaçların yanı sıra duygusal ihtiyaçlarını da ilk anne karşılamaktadır. Bebek ilk yakınlaşmasını da doğduğu andan itibaren sıcaklık ve sevgi gibi duygu doyumunu anneye yaşar. İnsanoğlunun dünyaya gelmesi ile birlikte en savunmasız hali bebeklik halidir. Bebeğin hayata gelmesinden itibaren en önemli yeri anne kaplar ve bu okul öncesi döneme kadar bu şekilde devam eder. Bu yıllar bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve kişilik gelişimin en hızlı olduğu yıllardır. İlk yıllarda anneye pek çok görev düşmektedir. İlk haftalarda bebek ve anne birbirlerini ayrı bir kişi olarak değil kendi vücutlarının bir uzantısı olarak algılar (Çağdaş, 2003: 25).

Anne ve bebek arasında hiç kimse ile olmayan bir bağ kurulur. Bebeğin emzirme döneminde bebek ile anne arasında doyum bağının yanı sıra anneyi de etkileyen bir haz duygusu oluşur. Bebeğin besin almasının yanı sıra annesinin dolu memesini boşaltarak onun rahatsızlığını gidermektedir. Anne ile çocuk arasında oluşan duygusal bağ fiziksel temasları da içermekte ve desteklemektedir. Bebek için anne sıcaklığı ve kokusu önemlidir. Bebek besin alırken o sıcaklık ve kokuyu hissetmekte ihtiyacı olan duygusal besini almakta, böylece anne - bebek iletişiminin temelleri atılmaktadır. Özellikle ilk iki yılda olması gereken yakınlığın gerçekleşmemesi ileride birtakım davranış problemlerinin sebebi olabilmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 310).

Bebeklik döneminde daha çok anneye ihtiyaç duyan çocuk birey olsa bile anne ile araların da özel bir ilişki vardır. Anne çocuğun ihtiyaçları için farklı davranışlarda bulunarak çocuğun deneyim kabiliyetini geliştirmektedir. Anne henüz istikrarlı olmayan bir dünyada çocuk için güven, huzur ve anlayış kaynağıdır (Dönmezer, 2001: 29-30). Bebekte temel güven duygusunun oluşması için fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanması önemli rol oynamaktadır. Anne bebeğine ilk güven duygusunu aşlamaktadır. Güven duygusu anne çocuğun tüm ihtiyaçlarını düzenli bir şekilde karşıladığı müddetçe

oluşmaktadır. Çocuktaki güven duygusu ileriki yaşlarında sosyal hayata katılımında etkili rol oynamaktadır. Anne ile ilişkiden doğan güven duygusu ileride kurulacak ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır (Yavuzer, 2010: 15).

Anne çocuğa toplumun değer ve yargılarını öğreten ve kavramasını sağlayan ilk kişidir. Çocuk annesi ve ailesinden çevresindeki nesne ve olaylara karşı nasıl davranması gerektiğini öğrenir. Çocuk annesinin denetimi altında yakın çevresini tanır ve nasıl hareket edeceğini gözlemler. Böylece ilk bilgilerini taklit ve özdeşim yoluyla edinir. Anne fiziksel temasla ve kurduğu diyalogla çocuğun davranışları arasında bir köprü oluşturur (Yavuzer, 2010: 16).

Toplumuzu oluşturan bireyleri anneler yetiştirmektedir bu sebeple onlara çok iş düşmektedir. Anne ve çocuk arasında oluşan bağ hiçbir canlı ilişkisine benzememektedir. Annenin amacı hep bu bağı ayakta tutmaktır (Özdiker, 2001: 70). Anneler çocuğun ileriki dönemde kişilerle sağlıklı iletişim kurmasını sağlayacak adımları atmaktadır. Sağlıklı anne - çocuk iletişimi, çocuğun başkalarıyla olumlu ilişkiler kurmasını, sağlıklı bir kişilik geliştirmesini ve sağlıklı toplumların oluşmasını sağlar. Anne çocuğu ile ne kadar olumlu duygusal etkileşim kurar ise çocuklar diğer çocuklara göre daha uyumlu kişilik geliştirmektedir (Canlı, 2017: 41).

Çocuk ilk bilgileri anneden öğrenir. Annenin kullandığı dil ve iletişim, çocuğun sosyal hayatında kendini ifade etmesi, yeni kavramlar öğrenmesi ve diğer insanlarla zihinsel etkileşime girmesine katkı sağlar (Dönmezer, 2001: 31). Çocuğun cinsiyeti kız veya erkek olsun ilk yaşlarda özdeşim kurduğu ve örnek aldığı kişi annesidir. İleriki yaşlarında sorunlarla karşılaştığında sorunlara karşı yaklaşımı ve çözüm becerisini yine annesinin yöntemleriyle gidermeye çalışır ve her zaman aile bireylerinden destek görmeyi bekler (Ömeroğlu, 1996: 64).

Anne-çocuk ilişkisinin sağlıklı olması, doğumun ilk günlerinden itibaren aralarında gelişmeye başlayan güvenli bağlanma ve daha sonraki dönemlerde yaşanacak sağlıklı kopmayla ilgili olmaktadır. Anne bir çocuğun hayatında başından beri yer alan bir figür olduğundan kurulan bağın da sıkı ve güçlü olması, çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu açıdan bakıldığında çocuklarda görülen depresyonun anne çocuk ilişkisinin sağlıklı kurulmadığı durumlarda artması beklenebilmektedir (Canlı, 2017: 41).

2.6.2. Baba Çocuk İlişkisi

Literatürde anne - bebek ilişkisine daha çok ağırlık verilmiştir. Annenin bebek ile anne karnında başlayan hissi iletişimi ve bebeğin ilk yıllarda bakımı genellikle anne tarafından karşılandığı için zamanının çoğunu bebeğiyle geçirir. Ancak, babaların da bebeğin doğumuyla birlikte bir bağlanma yaşadıkları ve çocukların gelişimlerinde önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte kadınların iş hayatına atılması ve aile içi farklı roller üstlenmelerini sağlamıştır. Teknolojideki gelişmeler, ekonomik şartların ağırlaşması, kadının eğitim düzeyinin artması, kadının işgücüne duyulan ihtiyacı arttırmış, annenin iş hayatına atılması babanın görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmuştur. Kadınların ekonomik özgürlüğünün oluşu, babaların aile içerisinde ekonomik geçimle beraber çocukların bakım ve eğitimiyle de ilgilendiği görülmektedir (Çağdaş, 2003: 35).

Babalar annelerden farklı olarak çocukla iletişimin güçlenmesi için fiziksel temaslar kurarak çocuğa gerekli zamanı ayırması gerekmektedir. Babanın çocuk ile sağlıklı bir bağ kurması çeşitli oyun faaliyetlerine katılarak onunla ilgilenmesi, bakımında bazı sorumluluklar yüklenmesi ve paylaşımlarda bulunması gerekir. Baba erkek çocuklarda rol model olarak maskülen (erkeksi) davranışları kazanması açısından önemlidir. Erkek çocuklar cinsiyet farklılığını öğrendikten sonra babalarıyla daha farklı bir bağ kurarlar ve babayı taklit ederek erkek gibi davranmayı öğrenirler. Babalarıyla sağlıklı bağ kuran erkek çocuklarda bilişsel gelişim ve okul başarısı olumlu gelişim göstermektedir (Yavuzer, 2010: 23).

Aile arasında ki etkileşim, babanın anneye davranışı ve evdeki iletişim durumu çocuğu etkilemektedir. Her davranışıyla anne ve baba çocuğa rol model olmaktadır. Anne- baba arasında ki ilişki aynı zaman annenin çocukla olan ilişkisini de etkilemektedir. Eğer ev içerisinde anne ve baba arasında sağlıklı bir ilişki yoksa anne çocuğa daha korumacı davranır ve çocuğun ileride bağımsız bir birey olmasını engelleyebilir. Babanın çocuğuna dokunması, konuşması, oyun oynaması, onunla ilgili kararlara aktif olarak katılması ise direkt etkileridir (Çağdaş, 2003: 37).

Çocukların ebeveynlerinden ne istediğiyle ilgili yapılan bir araştırmada çocuklar aile yaşamları ve anne – babalarıyla ilişkileriyle ilgili verdikleri cevaplarda anneleriyle gereğinden çok vakit geçirdiklerini (%28) ve babalarıyla ise çok az vakit geçirebildiklerini (%35) söylemişlerdir. Bu da baba-çocuk ilişkisinin ve çocukların

baba algılarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Canlı, 2017: 42). Babalar da bebekleri ile bir bağlanma yaşanmakta ve bu bebeklerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Doğumda bulunan ve bebeğini tutmasına izin verilen babalar, bebeğinin doğumunda bulunmayan babalara göre bebeklerine karşı daha güçlü bir bağlanma göstermişlerdir. Babalar da çocuklarının tepkilerine anneler kadar duyarlıdır ve bebekleriyle daha ayrıcalıklı bir ilişki kurarlar (Gander ve Gardiner, 2004: 312). Babaların yaşadığı bağlanmanın çocuğun hayatına yansımaları ilgi ve sevgisini gösterebilmesi sayesinde gerçekleşmektedir. Çocuğuna zaman ayırabilen babaların çocukları onları rol model alabilmekte ve sağlıklı iletişim kurma olasılıkları artabilmektedir.

BÖLÜM 3

TEKEBEVEYNLİLİK

3.1. Tekebeveynli Aile

Yaşanılan değişimler sonucu yeni bir aile modeli olan tekebeveynli aileler gün geçtikçe sayıları artmaktadır. Bu değişimlerden bir diğeri de yine sık görülen aile reisi olan kadınlardır. Tekebeveynli aile olma sebeplerine bakacak olursak, ilk sebebi evlilik dışı doğan çocukların olması ve aile hayatının olmayışı, ikinci sebep ise boşanma oranlarındaki artıştır. Bir diğere önemli neden ise evli çiftlerden birinin ölümüdür (Özkalp, 2010: 98).

Tekebeveynli aile, baba ya da anne olmak üzere bir ebeveyn ve ona bağımlı olan çocuk ya da çocuklardan oluşan aile olarak tanımlanmıştır (Shaffer, 2009: 374). Farklı bir tanımla tekebeveynli aile, anne ya da babanın ebeveyn olarak tek başına çocuk bakımından sorumlu olduğu ailelerdir (Gladding, 2012: 75). Tekebeveynli aile için, ebeveynlerden birinin boşanma, ayrı yaşama ve ölüm gibi çeşitli sebeplerden ötürü diğere aile bireylerinin yaşadığı hanede bulunmadığı aile çeşidi denilebilir. Tekebeveynli aileler literatürde tanımlanan ailenin belirtilen genel yapısındaki değişmeden kaynaklı olarak zaman zaman parçalanmış aileler olarak da kullanılmaktadır (Bulut, 1983: 81).

Bireylerin evlilik sorumluluğunu almak istememeleri ve evlilik dışı çocuk doğumlarının olması tekebeveynli aileleri oluşturmaktadır. Evlilik dışı birliktelikler ve bu birlikteliklerden doğan çocuklar tekebeveynli ailelerin oluşumunu sağlayarak toplum içerisinde değişikliklere sebep olmaktadır. Tekebeveynli ailelerin ezici bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bunlar içerisinde, sayıları az da olsa evlenmeden veya bir erkeğin yardımı ve desteği olmadan çocuk sahibi olan kadınlarda bulunmaktadır. Gelir sahibi, eğitimli ve kentli kadınlar arasında “tek anne olmayı seçme” eğilimi daha fazla görülmektedir. Bugün yalnız anne sayısı, yalnız baba sayısından çok daha yüksektir (Keskin, 2014: 59).

3.2. Dünyada Tekebeveynlilik

Dünya genelinde boşanma oranının hızlan arttığı görülmektedir. Boşanmaların meydana geldikten sonraki sorunların başında çocuğun sorumluluğu gelmektedir.

Çocuk sorumluluğu ya tek ebeveyn tarafından alınmakta ya da iki ebeveynde bu sorumluluğu almaktan kaçmaktadır. Bu durumun yaygınlığı sanayi ve post-sanayi toplumunun karakteristik bir özelliği haline gelmiştir. Boşanma oranındaki artışla beraber Batı ülkeler de tekebeveynli aile tarzı yaygınlaşmaktadır (Atila-Demir ve Genç-Çelebi, 2017: 113). Bireylerin evlenmeden çocuk sahibi oluşu da yine tek ebeveyn sayılarını arttıran bir diğer husustur. Evlenmeden evlat edinme veya evlilik dışı çocuk sahibi olmak tekebeveynli bir aile kurmayı tercih etmelerine rağmen, beklenmeyen hamilelik genellikle planlanmamış bir olaydır. Tekebeveynlilik çoğunlukla boşanma sonucunda gerçekleşir (Aydırner-Boylu ve Boztop, 2013: 209).

Geçmişte Avrupa'da, bir kadının boşandıktan ya da ayrıldıktan sonra ayakta durabilme yeteneği, esas olarak yeni bir eş bulmasıyla mümkündür. Bağımsız bir gelir ya da önceki eşten, akrabalarından ya da devletten sağlanan gelir desteğiyle, bugün bu tür sınırlamalar artık ortadan kalkmış gözükmektedir. Dahası, bir an önce evlenmeleri yönündeki toplumsal baskıların azaldığı hatta ortadan kalktığına şahit olunmaktadır. Avrupa ülkelerinde, devlet yardımı boşanan kadınlar için, bütün diğer seçeneklerin önüne geçmiş bulunmaktadır. Bir kadının artık çocuğunu bir hayır kurumuna vermesi ya da kendi anne-babasının veya eski eşinin cömertliğinden faydalanmak için bir zorlamaya girmesi ya da gayri resmi bir evlilik yapması gerekmemektedir (Goody, 2004: 193-194).

Başka bir açıdan, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra özgürlüğe yönelik hareketin bir parçası olarak Batıdaki boşanma kanunları çok kolaylaştırılmış ve iki taraftan birinin hatalı olmasının ortaya konmasını gerektirmez hale gelmiştir. Ayrıca son yıllarda boşanmaya karşı, Batı ülkelerindeki toplumsal bakışın daha izin verici hale gelmiş olduğu da bir gerçektir. Tüm bu gelişmeler, beklenileceği üzere boşanma oranlarında büyük artışlara sebep olmuştur (Thornton, 2010: 47).

Boşanma oranının yaygın görüldüğü yerler genellikle endüstrileşmiş toplumlardır. Geleneksel toplumlarda boşanma oranı oldukça düşüktür. Geleneksel ailede bulunan ekonomik, dinsel ve eğitsel bağlar modern toplumda zayıflamış ve değerlerini yitirdiğinden aile olgusu da zayıflamıştır. Ailede bulunan birçok fonksiyonu artık başka kurumlar yerine getirmeye başladığından, ailenin görevlerini azaltmıştır. Aile üyeleri arasındaki duygusal bağların da giderek zayıflaması ailenin parçalanmasına neden olmuştur (Özkalp, 2012: 99).

Boşanma oranlarının giderek artmasının sonuçlarından biri, tekebeveynli ailelerin sayısının artmasıdır. İngiltere’de bu tür ailelerin sayısı, 1971’de 570000’den, 1986’da, bir milyonun üstüne ve 1996’da, tahmini olarak 1.6 milyona yükselmiştir. Günümüzde, bakım isteyen beş çocuktan yaklaşık olarak biri, bir ebeveyn tarafından yetiştiriliyor. Allan ve Crow’a göre, (2001) diğer Batı ülkelerinin çoğunda benzer değişiklikler gözlenmiştir: Örneğin ABD’de, tek ebeveynli ailelerin sayısı 1976’da dört milyonun altındayken, 1991’de, 10 milyonun üstüne çıkmıştır (Bilton vd., 2009: 252).

Batı toplumlarında tekebeveynli aileler artık daha çok kabul görmekte ve bu kabul de toplumsal kültür üzerinde kalıcı ve büyük bir etki bırakmaktadır. Kanada’da tekebeveynli ailelerin tüm çocuklu aileler içindeki oranı 1961’de % 11.4 iken bu oran 2006 yılında % 25.8’e çıkmıştır (Dündar, 2012: 53-54). 2007 de bu tür ailelerin oranı beyazlar arasında % 29, İspanyol kökenlilerde % 31, Afrika kökenli ailelerde ise Amerika’da % 58 oranında saptanmıştır. Yine 2007 yılında Amerika’da yapılan bir çalışmada yirmili yaşlardaki genç Amerikalılarda gerçekleşen doğumların % 45’i evlilik dışıdır (Özkalp, 2010: 98).

İktisadi İşbirliği ve Gelişme teşkilatının (OECD) yaptığı araştırmaya göre Avrupa ülkelerinde 1970 yılında kadınlarda ilk evlilik yaşı 24 iken 2000 yılında ilk evlilik yaşı 29 olarak artış göstermiştir. Kadınlardaki ilk çocuk doğum yaşı ise 27 olduğu yapılan araştırmalarla tespit edilmiştir. Evlilik gerçekleştirmeden çocuk sahibi olmalarda artışlar gözlemlenmiştir. 1980 yıllarında evlilik dışı çocuk oranı %11 iken 2007 yılında %33’e yükselmiştir. Norveç, İsviçre ve İzlanda gibi İskandinav ülkelerinde evlilik dışı çocuk doğum oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kadınların istihdam oranı erkeklere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Kadınların 25-54 yaş arası %70’i çalışan nüfus iken erkeklerin çalışma oranı %85’tir. Yarı zamanlı çalışmalarda ise kadınların oranı %21.7 iken erkeklerin ise %4.4 olarak kadınların oranına göre daha düşüktür (OECD, 2011: 25).

Amerika’da doğan çocuklar özellikle Afrika kökenli Amerikalı ve İspanyol kökenli Amerikalı ailelerde büyük bir kısmı yaşamlarının bir bölümünü tek ebeveynle geçirmek durumundadırlar. Aslında Amerika’da pek çok ailede ırk ayrımı olmaksızın tekebeveynli aileler görülmektedir (Özkalp, 2010: 98).

3.3 Türkiye Genelinde Tekebeveynli Aile

Modernleşme ve kentleşme süreciyle birlikte ekonomik temelli bir ortaklık olan ve toplumsal statü elde etmenin önemli bir aracı olarak görülen evlilik, yerini giderek bireysel istek ve arzuların hakim olduğu bir birlikteliğe bırakmaktadır. İstek ve arzular keyfi ve göreceli olduğundan, kadın ve erkek arasında karşılıklı olarak örtüşmediği ve karşılanmadığı zaman evlilik ilişkisi tehlikeye girmekte ve çoğu zaman boşanmayla sonuçlanmaktadır. Bireyselleşmenin ve keyfiliğin yanı sıra, artan hukuki haklar, ahlaki ve kültürel değerlerin değişmesi ve boşanmanın toplumsal kabulü de boşanmaların artmasında önemli bir faktör olarak görünmektedir (Timurturkan, 2012: 201-202).

Boşanma, evlilikte taraflardan kadın veya erkek birinin veya her ikisinin iradesi ile toplumda geçerli olan örf ve adetlere, dolayısıyla hukuk kurallarına göre, evlilik birliğinin sona erdirilmesidir. Başka bir ifadeyle, boşanma, hukuksal olarak kurulmuş bir evliliğin, yine resmi yasalar nezdinde, taraflardan her ikisi de sağken ortadan kalkmasıdır. Çağdaş toplumlarda boşanmaların arttığı görülmektedir. Bu artış eğiliminin temel nedenini, eski aileyi güçlü kılan ekonomik, dinsel ve eğitsel bağların zayıflamış ve değerini yitirmiş olmasında aramak gerekmektedir. Son yirmi yılı aşkın dönemde ABD’de ve İngiltere’de boşanma oranlarının doğurduğu kaygılar, ahlaki bir panik boyutuna ulaşmıştır. Şu andaki boşanma oranlarının devam etmesi halinde, gelecekte yapılacak her üç evlilikten en az birinin boşanmayla sonuçlanacağı belirtilmektedir (Demir ve Acar, 2002: 79).

Geleneksel toplumlarda boşanma yaygın olarak görülmezken, özellikle endüstrileşmiş ve kentleşmiş toplumlarda çok sık görülmektedir. Bu durumun temel nedeni, bahsi geçen toplumlarda ailenin birçok işlevini başka kurumlara devretmesi ile ailenin görevlerinin azalmış olmasıdır. İşlevleri azalan aile, üyeleri arasındaki duygusal bağları güçlü tutamamakta ve giderek zayıflayan aile ilişkileri ailenin parçalanmasına neden olmaktadır. Kadının ekonomik özgürlüğünün olması mutsuz giden evliliğini sonlandırma tercihini desteklemektedir. Çünkü kadın artık kendi ayakları üzerinde durabilir ve erkeğin geçim kaynağına ihtiyacı yoktur. Çalışan kadın oranının yükselmesiyle eş zamanlı olarak, boşanma oranlarında, artışlar meydana gelmektedir. Arada bir neden-sonuç ilişkisi olup olmadığı hala tartışılmaktadır. Ancak şurası açıktır ki, ayrı bir gelire sahip olma kadının bağımsızlığını ve kendine güvenini geliştirmiştir. Kadınlar ekonomik bakımdan daha bağımsızlaştıkça, evlilik

giderek eskisine oranla daha az zorunlu bir ekonomik ortaklık olarak görülmektedir (Özkalp, 2010: 141).

Boşanma nedenini pek çok faktöre bağlayabiliriz. Eşlerin birbirlerini aldatması, anlaşmazlık fikir ayrılığı ya da duygusal yoksunluğun ortaya çıkması gibi ancak boşanma işlemi gerçekleşse de aileyi tamamen bitirmez. Boşanma ailenin tamamen yok oluşu değildir. Hele ki çocuk varsa sadece ailenin değişimini sağlar. İlk üç yıl boşanma yolu ile oluşan tek ebeveynli ailenin tekrar yapılanması için en stresli zamandır. Bu dönemde velayeti alan ebeveynlerin özgüven ve psikolojilerinin iyi olması gerekmektedir. Maddi durumun, sosyal ağların yeniden yapılanması stresli bir süreçtir. Bu süreci iyi yönetebilmesi yeni sitemin kurulmasında kendisine yarar sağlayacaktır. Velayeti alamayan ebeveynde ise strese neden olan taraf olduğu için çocukla iletişim kurma ve sosyal ağların yeniden yapılanması için yollar aramaya devam etme çabası vardır (Aydınner-Boylu ve Boztop, 2013: 210).

Tekebeveyn olma sürecine ebeveynlerde verilen tepkilerde cinsiyet farklılıkları olmakla birlikte, Türkiye’de yapılan bir çalışmada tek ebeveynli olmanın getirdiği zorlukların zamanla azaldığını beyan eden her iki cinsiyetteki ebeveynlerin yaşadığı zorluklarda ortaklıklar bulunmuştur. Ayrıca tek ebeveynli olma sürecinin ebeveynlik kabiliyetlerinin gelişmesi, bireyin iletişim becerisini, kişisel olarak gelişimini, bir aileyi idame ettirmek/yönetmek ve maddi destek sağlamak gibi olumlu alışkanlıkları pekiştirdiği gözlenmiştir (ASAGEM, 2011: 27).

Türkiye özellikle 1950’li yıllardan itibaren, büyük bir şehirleşme akımı içinde olduğu bilinmektedir. Köylerden şehirlere büyük göç, hiç kuşkusuz toplumu değiştirmekte ve kültür çatışmalarını ortaya çıkarmaktadır. Bu sürecin boşanmalar üzerinde etkisi olmasına rağmen, Türkiye’de boşanmaların artma eğilimi, dünyadaki oranlar içerisinde alt seviyelerde görülmektedir (Dönmezer, 1984: 222).

Türkiye İstatistik Kurumunun 2014-2017 yılları arasındaki yapmış olduğu araştırmada tekebeveynli aileler incelenmiştir. Toplam hane halkı içerisinde tekebeveynli aileler %7,6 2014 yılında, %7,8 2015 yılında, %8,2 2016 yılında ve %8,5 oranında 2017 yılında artış göstermiştir. Tekebeveynli ailelerin cinsiyet oranına baktığımızda 2017 yılı bazında erkek tekebeveynli aile oranı %1,8 iken kadınların tekebeveynlilik durumu %6,7 oranındadır (TÜİK, 2018).

Yine Türkiye İstatistik Kurumunun 2006 yılında yaptığı bir araştırmada belirli yaş gruplarına nikâhsız birlikte yaşayanlarla ilgili görüşleri sorulmuştur. 18-24 yaş arasının %59, 25-34 yaş arasının %64, 35-44 yaş arasının %66, 45-54 yaş arasının %69, 55-64 yaş arasının %71, 65 ve üzeri yaş grubunun %70'i kendilerini rahatsız edeceklerini belirtmişlerdir. Geneli ise evlilik dışı çocuk doğumları ile ilgili %69'u kendilerini rahatsız edeceklerini söylemişlerdir (TÜİK, 2006).

Tekebeveynli ailelerde, aile yapısında meydana gelen değişiklik ailenin diğer sosyal alanlarına da yansır. Tatil, piknik, gezi, aile ziyaretleri gibi boş zaman aktiviteleri olarak aile bireylerinin motivasyonuna ve iyilik haline katkı sağlayan aktivitelerin boşanma sonrası evden ayrılan ebeveyn ile artık daha az gerçekleştiriliyor ya da hiç yapılmıyor olması da aile bireylerinin psikolojilerini, eşlerin yaşam doyumunu ve çocukların sosyal gelişimlerini etkiler. Tekebeveynli ailelerde, ne kadar zamandır tekebeveynli oldukları, çocuğun cinsiyeti, vasi ebeveynin cinsiyeti, tekebeveynli olma sebebi gibi faktörler aile bireylerini farklı olarak etkiler (Acar, 2013: 20).

Birçok ülkede ve Türkiye'de de çocuğun anne bakımına muhtaç olması boşanmalarda velayetin anneye verilmesinde etkilidir. Bu sebeple tekebeveynli ailelerin çoğunlukla anne ve çocuklardan oluştuğu görülür. Tekebeveynli ailelerde diğer ebeveynin olmayışı kalan tek ebeveyne daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Olmayan ebeveynin görevlerini yerine getirmek sosyal, ekonomik ve psikolojik gibi yine diğer ebeveynin sorumluluğuna kalmaktadır. Tekebeveynli aile formunun gittikçe artmasıyla, bu formda yaşanan zorlukları ve sorunları aşmayı veya etkilerini azaltmayı hedefleyen sosyal politika önerilerini geliştiren çalışmalar da literatür de önemli bir yer tutmaya başlamıştır (Kalaycı, 2011: 20).

3.4. Tekebeveynliliğin Aile Bireyleri Üzerindeki Etkisi

Birçok ebeveyn, ayrılığın ve kaybın etkisiyle ebeveynlik rolünden birçok şey kaybetmektedir. Bir eşin kaybı veya eşlerin boşanması yoluyla gerçekleşen ayrılık diğer ebeveyni kısmen yas tutmaya benzer bir dizi duygusal yoğunluğa itmektedir. Çünkü geriye kalan ebeveyn için kaybedilen kişinin zihinlerden silinmesi ve artık o kişiyi içermeyen yeni bir dünyanın yaratılması gerekmektedir. Ve geriye kalan çocukları için bu durum ebeveynlik rolünün azalması ve iyi bir ebeveyn olduklarına dair inançlarını kaybetmelerine neden olabilmektedir (Demirbilek, 2013: 34).

3.4.1. Tekebeveyn Olarak Anne

Tekebeveynli ailelerde anneler ilk zamanlar da çocuğun tüm ihtiyaçlarına maddi manevi yetişemeyeceklerini düşünebilirler ve bununla ilgili kaygı yaşarlar. Maddi, manevi ve sosyal çevre sorumlulukları anneleri tek başına oldukları için ürküttüğü görülmüştür. Kimi zaman annelerde yalnızlık hissi oluşmaktadır. Karşılaştıkları sorunlarla nasıl başa çıkacaklarını bilmediklerini düşünür ve endişe ederler. Tüm bunların yanı sıra kaybı yaşanan bireyin eğer ayrılma, boşanma ise mutlu bir aile olmadıklarından dolayı kendilerinde başarısızlık algısı oluşur. Eğer kayıp vefat ise yalnızlık hissi ve vefat eden eşe özlem onu tekrar görememenin üzüntüsü hâsıl olur (Kalaycı, 2011: 3).

Her ne kadar babaların da çocuklarının gelişimindeki önemini vurgulayan çalışmalar artsa da pek çok toplumda anneler hala çocuklarının bakımıyla birinci düzeyde ilgilenen ebeveyn olarak kabul görmektedir. Bebeğinin ihtiyaçlarına zamanında ve doğru şekilde yanıt veren anne, sevgisini ve güven ortamını ona sunarak çocuğunun psiko-sosyal ve duygusal gelişimine katkı sağlar. Tekebeveyn olma sürecinde anneler yeni durumlarla karşı karşıya kalmakta, adapte olmaya çalışmakta, yeni rol ve görevler üstlenmektedir. Bu yeni durumla ilgili oluşacak güçlükleri; sosyoekonomik statü, sosyal çevre ile olan ilişkilerin düzenlenmesi, kendilerine ve çocuklarına ait psikolojik, sosyal ve fiziki zorluklarla baş etmeye çalışma olarak sıralayabiliriz (Acar, 2013: 21).

Annelerin sosyal hayatlarındaki zorlanma açısından bakıldığında vefat sebebiyle tekebeveyn kalanların daha az etkilendiği, boşanma ya da ayrılık yaşayan annelerin ise etkilerin daha fazla görüldüğü gözlemlenmiştir. Vefat sonucu tekebeveyn kalan anneler sosyal çevreden daha fazla destek almakta ve yalnızlık hissi azalmaktadır. Babalarda ise eşlerinin vefat sonucu tekebeveyn olarak kaldıklarında çevreden destek görseler dahi hissettikleri kayıp duygusu sosyal hayattan uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Diğer tekebeveyn olan babalara göre sosyalleşme istekleri daha azalmakta, çevresiyle olan iletişimini ve sosyal hayatını çocuk bakımı nedeniyle biraz daha kısıtlamaktadır (Demirbilek, 2013: 34).

Tekebeveynli ailelerde, annelerin babalara oranla sayıca daha fazla oldukları görülmektedir. Tekebeveyn olan anneler çocuk büyütürken bir takım kısıtlılıklar yaşamaktadırlar. Bunlar maddi sıkıntı, zaman yetersizliği, evle ilgili

sorumlulukların yürütülmesi, sosyal yaşamın düzenlenmesi gibi pek çok mesuliyet ebeveynin kimliğiyle ilgili problemler yaşamasına neden olmaktadır. Tekebeveynlikten önce anne çalışma hayatında yer almıyor olabilir ancak tekebeveyn kaldıktan sonra ailenin geçimi, anne olma rolünü üstlenmek, çocuk bakımı ve evle ilgili sorumluluklarını karşılaması gerekmektedir. Annenin aileye karşı tüm rollerini yerine getirmesinde zaman zaman aksaklıklar çıkabilmektedir (Coşan, 2017: 1).

Annelerin karşılaştıkları en büyük güçlük ise maddi sıkıntılar, zaman yetersizliği ile beraber çoğalmış rollerin olması kimlik çatışması yaşamalarına neden olabilir. Babalar annelere oranla daha az maddi yoksunluk çekerler ve ekonomik durumları daha iyidir. Ancak onların karşılaştıkları güçlükler ise sosyal sınırlılıklar, fiziksel yorgunluk ve iş kariyer sınırlılıkları vardır. Babaların annelere oranla bu dönemde kendilerine güvenleri daha fazladır (Gladding, 2012: 79).

Annelerin birçoğu tekebeveynlik döneminde çeşitli ekonomik sorunlar yaşamaktadırlar. Ekonomik zorluk yaşamalarındaki sebeplerden biri ise kadınların erkeklere oranla daha sınırlı kaynaklara sahip olmasıdır. Erkekler kadınlara göre daha fazla çalışma ortamlarına sahiptirler. Bu nedenlere bağlı olarak anneler tekebeveyn olduktan sonra iş ve aile yaşamı arasındaki dengeyi yakalamakta zorluk çekmektedirler. Ekonomik zorluk çeken tekebeveyn annelerde stres ve adaptasyon sorunlarına da daha fazla rastlandığı bilinmektedir. Tekebeveyn olan anneler, iş yükü, sosyal hayattaki zorluklar, yalnızlık ve dışlanmışlık duygularını tekebeveyn olan babalara oranla daha fazla hissetmektedirler (Acar, 2013: 22).

3.4.2. Tekebeveyn Olarak Baba

Babalar tekebeveyn oldukları ilk dönemlerde çocukların nasıl büyüyeceği konusunda tereddütler yaşamakta olduklarını, kendilerini duygusal açıdan zayıf ve yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Babaların anneler gibi maddi kaygı yaşamadıkları, daha çok çocuk bakımı hususunda tereddütlerinin olduğu ve kendilerinin çocuk bakımı hususunda yetersiz olacaklarını hissettikleri öğrenilmiştir. Babalar ayrılma ya da boşanmanın sonunda kendilerinde daha çok kırgın, kızgın ve öfkeli hissettiklerini söylemişlerdir. Vefat sonucu tek ebeveyn kalan babalarda ise acı ve üzüntünün yaşandığı hissizleştikleri ya da kendilerinde olmadıklarını belirtmişlerdir. Boşanmış babaların bir kısmı ise evliliğin getirdiği sorumluluklardan kurtularak daha

fazla sosyalleştiklerini, kendilerini daha özgür hissettiklerini belirtmişlerdir (Kalaycı, 2011: 4).

Risman, (1986) tekebeveyn olan babalarla ilgili yaptığı çalışmada babaların, baba-çocuk ilişkisini yakından etkileyen bakım ve ekonomik durumlarını dikkate almaksızın kendilerini tekebeveyn olarak rahat ve salahiyyetli hissettikleri bulgusuna ulaşılırken, anneliğin sadece kadınlara özgü bir yetenek olmadığına dikkat çekilmiştir. Smith ve Smith, (1981) yaptıkları çalışmada tekebeveyn olan babaların, tekebeveynli olmanın gerekliliklerini başarıyla gerçekleştirdiklerini ancak çocuklarıyla vakit geçirme, ev işlerine aktif katılım, disiplin ve bakım konularında destek ve eğitim alınarak durumlarını daha iyi hale getirebileceklerine değinmişlerdir. Ayrıca tekebeveyn olmadan önce çocukların disiplin ve bakımıyla ilgilenen, ev işlerine katılım gösteren babaların tekebeveynli olduktan sonraki süreçteki yeni rollerine ayak uydurmakta başarılı oldukları belirtilmiştir (aktaran; Acar, 2013: 26).

Çocuğun sorumluluğunu daha önce anne üstlenirken tekebeveyn olan babalar zaman ilerledikçe çocuktan doğan sorumluluk sebebiyle kendini daha az özgür hissetmektedirler. Tekebeveynlikten doğan sorumluluk babalarda kısıtlı ve sınırlı bir hayat yaşadıklarını sosyal hayatta daha az aktif olduklarını ifade etmişlerdir. Babalar tekebeveynin olmayışını evde daha çok hissettiklerini ve yalnızlık hissini oluşturduğunu, sosyal hayatta ise bu hissini giderek azaldığını kalabalık ortamlara bağlamışlardır. Ayrıldıktan sonra ki dönemde babalarda pişmanlık hissi oluşmakta ve evlilik hayatına olan özlem baş göstermektedir. İlk zamanlar kendilerini duygusal açıdan yetersiz ve zayıf gören babalar belirli bir düzen oturtuktan sonra kendilerine güvenlerinin yerine geldiği görülmektedir (Kalaycı, 2011: 4).

3.4.3. Tekebeveynli Ailede Çocuk Olmak

Tekebeveynli ailelerin çocuklarında, iki ebeveynin bulunduğu ailelerdeki çocuklara göre farklılıklar gözlemlenmektedir. Okul başarılarında düşüş, otoriteye karşı uyumsuzluk, söz dinlememe, öfke kontrolünü sağlayamama, bağımlılık ve saldırganlık gibi kişilik gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim açısından sorunlar oluşabilir. Bu çocuklar ayrıca, karşı cinsle ilişki kurmakta güçlük yaşayabilirler. Ayrılığı ödipal dönemde yaşayan çocukların okul uyumsuzlukları ve okuldaki davranış problemlerinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Coşan, 2017: 1).

Amato ve Keith, (1990) boşanmış ailelerin çocuklarıyla ilgili yapılan 92 çalışmanın meta analizinde; boşanma sırasında çocuğun yaşının, çocuğun psikolojik ve sosyal uyum ve anne baba ile ilişkileri üzerine en anlamlı etki eden faktör olduğunu saptamıştır. Ailenin dağılması, çocuklarda değişik duygusal tepkilere yol açar. İçinde buldukları yaşa göre bazı duygular öne çıkar, diğerleri geri planda kalıp ileriki yaşlar da tekrar yoğunluk kazanır. Çocuklar, anne ve babalarının ayrılması ve dağılan ailelerine karşı öfkeli olabilirler. Buldukları yaş ve kişilik özelliklerine göre duygularını değişik şekillerde ifade ederler. Genelde erkek çocuklar bu dönemde daha öfkeli olurlar ve kendilerinden sorumlu olan kişilere anne, baba ya da öğretmenlerine bağırıp hırçın davranarak öfkelerini açığa vurular (aktaran; Turan-Cebeci, 2009: 6).

Çocuklar anne babalarının ayrılmasına ve boşanmasına, kendilerinin sebep olduğunu düşünerek suçluluk duygusuna, anne babasını suçlayarak kendi kızgınlık duygusunu ve yaşamlarında hiç bir şey olmamış gibi davranarak yâdsıma duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Anne-babanın ayrılması çocukların davranışlarında yaşlarına göre farklılık gösterir. Mesela okul öncesi çağıdaki çocuklar bu ayrılık esnasında uyum sorunu yaşayabilirler. Bu ayrılmayı kimi zaman kendilerinin iyi bir çocuk olmadığından gerçekleştiğini düşünürler. Okul çocuklarında ise davranış bozukluğu ve öğrenme güçlüğü yaşarlar. Ergenlik çağındaki çocuklarda daha çok öfke hâkimdir (Gander ve Gardiner 2004: 309).

Boşanmanın çocuk ruhsal gelişimine etkileri konusundaki görüşler de farklıdır. Bazı görüşler olumsuz etki olmayacağını dile getirirken; bazı görüşlerde ise her koşulda boşanmanın çocukta ruh sağlığını bozacak etkiye sahip olduğunu dile getirmektedir. Yapılan araştırmalara göre çocuklar anne-babanın ayrılığında uyum sorunu yaşarlar bu uyum sorunu okulda daha çok gözükmektedir. Çocuklar anne-babanın ayrılığıyla sorunlarını daha fazla büyütür ve çözülemeyecek hale getirirler. Bu uyumsuzlukların en önemlileri, okul başarısızlığı, ruhsal çökkünlük, kavgacı olma gibi çeşitli davranış bozukluklarıdır (Tezcan, 1996: 56).

Tek ebeveynli aileye sahip bir çocuğun bu değişimden bireysel ve çevresel özellikleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde olumlu ya da olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Ryan ve Claessens, yüksek boşanma riskinden kaynaklı olarak çocukların aile yapılarında bir ya da daha fazla değişimle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca çalışmaları sonucunda çocukların tek ebeveynli aile olma

sürecinin davranış sorunları riskini artırdığını ancak aile formlarının çocukların gelişimsel yaşlarına uygun olarak yeniden doğru zamanda düzenlendiğinde davranış sorunlarında artışla ilişkinin olmadığını bulmuşlardır (Ryan ve Claessens, 2012: 9).

3.4.4. Tekebeveynli Ailelerde Anne-Baba-Çocuk İlişkisi

Aile önce kadın ve erkek iki ayrı cinsten meydana gelir. Erkek koca, kadın karı rollerini üstlenmişlerdir. Burada ilişki bir taraftan kendi aralarında, bir taraftan da dış dünya (yani üçüncü kişi veya gruplar) ile ilişki. Ailede bir çocuk dünyaya geldiği zaman (bu yeni girdi ile) sistem önemli bir değişime uğramıştır, roller ve bunların yerine getirdiği işlevler çeşitlenmiştir: Önceki görevlerinin yanında koca baba, karı anne rolünü kazanmıştır. Çocuk da ikinci bir kardeşle (ebeveyn ve dış dünya ile ilişkisinin yanında) kardeşlik, oyun arkadaşlığı gibi roller üstlenmiştir (Aydın, 2000: 49). Boşanma, ölüm vb durumlardan dolayı oluşan tekebeveynlilikte ise düzen değişir.

Tekebeveynli ailelerde çocuğa bakmakla yükümlü olan ana-babaların görüşmeleri çok özenli düzenlemeleri gerekir. İdeal bir yaşam biçiminde, çiftler evlenip çocukları olduğu zaman, çocukları, her ikisi ile bağımsız ilişki kurabilecek yaşa gelinceye dek, eşlerin birlikte yaşamaları ve en azından fiziksel saldırganlık yapmamaları gerekir. Ana-babaların kararlarının, çocukları da etkileyen geniş kapsamlı sonuçları vardır. Bazı kararlar aşırı bir duygusal stres altında, ivedice alınır ve ilerde pişmanlığa yol açar (Turan-Cebeci, 2009: 6).

Çocuklar yaşlarının sağladığı zihinsel beceriler doğrultusunda çevresinde olup bitenleri algılama, farklılıkları ayırt etme gibi yetileri kazanırlar. Kendilerinin çevrelerindeki insanlardan nasıl farklılaştığını, akranlarıyla kendilerini kıyaslamayı zaman içerisinde öğrenirler. Kardeşleri, anneleri ve babaları çoğu zaman oyun oynarken yaptıkları sohbetin ve resimlerin konuları ya da kurdukları oyunların bir parçasıdır. Yavuzer, çocuk resimlerinin sadece çocuklar hakkında bilgi vermediğini, yakın çevreleriyle ilişkilerini, yaşadıkları olumlu olumsuz deneyimleri ve onların düşünce yapılarını yansıttığını da belirtmiştir (Yavuzer, 2010: 13).

3.5. Tekebeveynli Ailelerde Yaşanan Hukuksal Süreçler

Vefat yoluyla tekebeveyn kalan ailelerin yaşanan acı ve yas döneminde ki hukuksal süreci çok iyi hatırlamadıkları bu nedenle zorluk yaşamadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Boşanma yoluyla tekebeveyn kalan ailelerde ise hukuksal sıkıntıların daha çok yaşandığı ailelerin deneyimleri doğrultusunda ele alınmıştır. Boşanmış

çiftlerde genellikle hukuksal işlemlerle ilgili problem yaşamadıkları ancak ayrıldıkları eşlerle ilgili genellikle anlaşmazlıkların olduğu bahsedilmektedir (Kalaycı, 2011: 6). Çiftlerin ayrılma esnasında hukuksal olarak mal paylaşımı, nafaka ve velayet gibi süreçlerden geçmektedirler.

3.5.1. Nafaka

Din ve ahlâk kurallarına göre aile üyelerinden birinin maddi yoksunluk çekmesi hâlinde, bir diğerinin onun yardımına koşması gereklerinden. Fakat bu, bir hukuk kuralı hâline gelmediği sürece aile bireylerini yardıma zorlamanın imkânı yoktur. Oysa yoksulluğa düşmüş olan bir yakına yardım etmemek, aile dayanışması fikrine aykırı düştüğü gibi toplumun hak duygusunu da zedeler. İşte bütün bu düşüncelerle kanun koyucular bir kimseyi yoksulluğa düşmüş olan yakın hısımlarına yardım etmeye zorlamaktadırlar ki, buna nafaka yükümlülüğü; verilen nafakaya da yardım nafakası denir (Akıntürk ve Ateş Karaman, 2013: 305).

Medeni Kanununun 175'inci maddesinde, boşanma sonucu yoksulluğa düşecek eşin, kusurunun olmaması koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebileceği düzenlenmiştir. Evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma, yardımlaşma ve iş bölümü yükümlülüğü bulunmaktadır. Boşanma sonrası diğer tarafın ödenecek olduğu nafaka bir bakıma, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da kısmen dayanışmanın devamlılığı niteliğindedir (Zevkliler vd., 2012: 311). Yoksulluk nafakasının hükmedilmesinin koşulları arasında boşanma koşulu bulunmaktadır. 2007 senesinde Yargıtay'ın verdiği Kararı da, yoksulluk nafakasına ancak boşanma halinde hükmedileceğini belirtmiştir. Boşanma davası açan kocanın davası reddedilmiş ve davalı kadınında yararına düşünülen yoksulluk nafakası takdirinin usul ve yasaya aykırı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Anlaşmalı boşanmalarda yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için tarafların anlaşması sağlanmış ve diğer şartların da varlığına bağlı olarak kabul edilmektedir. Bu yönde, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 2002 tarihinde verdiği bir Kararı'nda, "anlaşarak boşanma halinde yoksulluk nafakası isteği olmadığını açıklayan tarafın bu beyanının, boşanma yüzünden yoksulluğa düşmeyeceğini göstereceği ve kendisini bağlayacağı" açıklanarak, bu hal dikkate alınmadan davacı için yoksulluk nafakası tayininin doğru bulunmadığına kanaat getirilmiştir (Uzun, 2013: 24).

Tarafların mali durumları ve harcama alışkanlıkları uzmanlarca dosyadaki bilgilerle kıyaslanarak incelenmeli ve yorumlanmalıdır. Zira boşanmak isteyen eşler çocuk veya diğer eş için nafaka ödememek için oldukça değişik yollara başvurmuşlardır (Köseoğlu ve Kocaağa, 2009: 494). Tekebeveynli ailelerin yaşadığı hukuksal sıkıntılar kapsamında nafaka davaları buna örnek gösterilebilir. Özellikle boşanma esnasında ya da boşanma sonrasında açılan dava süreçleri, davalı tarafın nafaka yükümlülüğünü yerine getirmemesinden kaynaklanan yasal süreçlerde buna eklenebilir.

3.5.2. Mal Paylaşımı

Evlilik birliği başlı başına bireylere getirdiği sorumluluk, dayanışma ve ortak kararlar alıp uygulayabilme niteliği kadar, eşler arasındaki malvarlığının kazanılması, değerlendirilmesi, yönetilmesi, devredilmesi ve paylaşılması bakımından da bazı yöntem ve yol göstericiye ihtiyaç duyulan bir topluluk niteliği taşımaktadır. İşte bu eksiklik medenî yasada “mal rejimleri” başlığı altında düzenlenmiştir (Akıntürk, 2012: 45). Tekebeveynli ailelerin yaşadığı hukuksal sıkıntılardan bir tanesi de mal paylaşımı hukuki sürecidir.

Mal rejimi iki bakımdan önemlidir. İlki evlilik birliğinin başından itibaren devamı süresince; kişisel mallarla edinilmiş mallara dair haklara ve sorumluklara işaret etmenin yanı sıra, yönetim, yararlanma ve üçüncü kişilere karşı temsil yetkilerinin kullanımında izlenecek yol açısından dikkate değerdir (Gençcan, 2010: 100). İkincisi ise evlilik birliğinin sona ermesi hâlinde malvarlığının paylaşımında yöntemi belirleyen hukukî yarar ve ilkeler de mal rejimi ile açıklığa kavuşturulmaktadır. Eşler arasında kabul edilen mal rejimi, evlilik birliğinin devamı süresince ve evlilik birliği sona erdiğinde kişisel mallar ile edinilmiş malların kullanım, tasarruf, yönetim, yararlanma ve üçüncü kişilere karşı mal varlığı yönünden temsil ve sorumluluk yetkilerinin kullanımını, sınırlarını gösterir (Acar, 2012: 79).

Evlilik birliği hayatı birlikte sürdürmeyi beraberinde getirirken, birliğin ekonomik düzenini sağmaya yönelik haklar ve sorumlulukların yanı sıra birlik süresince edinilen mal varlığının, tasarrufu ve yönetimi ile mal rejiminin sona ermesi hâlinde edinimlerin eşler arasındaki paylaşım ihtiyacı mal rejimi hükümleri ile karşılanmıştır. Yasa koyucu evlilik akdi ve devamındaki mal rejimlerine ilişkin hükümlere yer verirken eşlerin korunması düşüncesinden hareket etmiştir. Evliliğin devamında

olduğu kadar sona ermesinde de eşlerin mal varlığı yönünden korunması, paylaşımının âdil bir şekilde yapılması, eşlerin ve çocukların ekonomik açıdan güvenli bir ortamda hayatlarına devam etmesinin sağlanması ve korunması amaçlanmıştır (Yazgan, 2014: 8). Sonuç itibariyle boşanma sonrası yaşanan mal paylaşımındaki yasal süreç tek ebeveynli ailelerin yaşadığı hukuksal süreçlerden birini temsil etmektedir.

3.5.3. Velayet

Velâyet küçüklerin (ergin olmayanların) ve bazı durumlarda ergin kısıtlı çocukları temsilen anne-babanın sahip oldukları haklar kapsamında kişiliklerinin gelişimi, mallarının korunması ve her türlü sorumluluğunun alınması gibi yükümlülükleri ifade eder. Velâyet her anne-babanın en doğal hakkı olduğu gibi aynı zamanda kişilik haklarının bir parçasıdır. Çocukların velayeti anne-babasına sıkı sıkıya bağlıdır. Çocuk dünyaya geldiğinden itibaren velâyet hakkından anne-baba feragat edemez başkasına devredemez, bu hak anlaşma yapılarak ortadan kaldırılamaz. Velâyet çocuğun sorumluluğu ve yükümlülüğünü de ifade etmektedir. Yani çocuğun haklarını gözetme sorumluluğunu peşi sıra getirmektedir. Velayet çocuğu temsil etmek için yasal bir gereklilik olduğu gibi çocuğun kişiliği ve malları üzerinde bir takım yetkilere ve ödevlere sahiptir (Zevkliler vd., 2012: 337).

Türkiye’de diğer ülkelerde olduğu gibi Mahkemeler özellikle çocuğun yaşının küçük olduğu durumlarda velayet çoğunlukla anneye verilmektedir. Genellikle iki ebeveyn tarafından da tercihler bu yöndedir. Tabi bazı durumlar da ise mesela annenin aldatma durumu söz konusu ise ya da evi terk etme varsa, maddi ya da psikolojik açıdan yeterli olmadığı görülürse velayeti babalar almaktadır (Kalaycı, 2011: 7). Boşanma sonrası tekebeveynli ailelerin yaşadığı hukuksal süreçlerin en zorlarından birisi velayettir. Çünkü velayette zaman zaman anlaşmazlıklar doğabilmektedir. Bu durumda hukuki süreç uzamakta ve ebeveyn yasal süreçle uğraşmak zorunda kalmaktadır.

3.6. Tekebeveynli Ailelerde Ekonomik Durum

Tekebeveynli aile gelirinde çoğunlukla düşüş görülmektedir. Tekebeveynlilikten önce her iki eşin çalışırken haneye gelen iki gelirin teke düşmesi ya da ebeveynlerden biri hiç çalışmamış ise çalışmaya başlaması durumu daha da zor bir hale getirecektir. Bu nedenle tekebeveynli aileler çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak

amacıyla yaptıkları harcamaları azaltmaktadırlar. Tekebeveynli ailelerde yaşanan ekonomik zorluklar, çocuğun bakımını ve sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik açıdan kötü durumda olan tekebeveyn çocuklarının akademik başarılarını kolaylaştırıcı olan özel ders, eğitsel oyuncaklar, kitaplar, bilgisayarlar gibi malzemeleri sağlayamamaktadır (Öztürk, 2012: 2).

Tekebeveynli aile olarak en çok çocuklarla ilgili ekonomik konular da güçlük çekmektedirler. Çocukların eğitim masrafları, istek ve taleplerini ve beraber tatile çıkma gibi isteklerini karşılayamama, çocuk ile ilgili ekonomik sıkıntıların en çok hissedildiği konulardır. Anneler ev geçimiyle ilgilide sıkıntı yaşarken; babalar ekonomik sıkıntıları daha az dile getirmektedir. Düşük sosyo-ekonomik gruptaki anneler geçimlerini sağlamak için iş bulmakta zorlanmaktadırlar. Boşanmalarda kusuru daha ağır olmamak koşuluyla yoksulluğa düşecek olan taraf diğer taraftan geçimi için mali gücünün oranında süresiz nafaka talebinde bulunma hakkı vardır. Tabi her zaman bu uygulama gerçekleşemez. Kimi zamanda nafaka miktarı düşük olduğu için ekonomik zorluk çektikleri görülmektedir. Babalar ise ilk dönemlerde adaptasyon sorunu yaşadıkları için maddi konuda zorluk yaşayabilmektedirler. Bu dönemde işten ayrılan, iş değiştiren hatta iş yerini kapatan babalar vardır (Aydiner-Boylu ve Öztop, 2013: 213).

İş hayatında tekebeveynli aile olmanın da zorlukları görülmektedir. Özellikle annelerin hem iş hayatı hem çocuk bakımını tek başlarına karşılamaları onları zorlamaktadır. Bu zorluklar çalışma hayatını da etkilemektedir. Çocuğun eğitim ya da sağlık gibi acil durumların da iş yerlerinden diğer çalışanlara göre daha sık izin almaları gerekir. Kimi zaman tekebeveyn olduklarını saklamak zorunda kalırlar. Anneler işyerlerinde sözlü ya da fiziksel tacize uğramamak için işten ayrılmak ya da iş değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Babalar boşandıktan sonra çocuğun bakımının haricinde ilk zamanlarda yoğun alkol kullanımına başlayabilirler. Sosyal hayat ilk zamanlar babalara cazip gelse de kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Tabi bu bahsettiğimiz durum ilk zamanlar yaşanabilir ve geçicilik arz edebilir. Ancak babaların yaşadıkları olumsuz durumlar işlerini kaybetmelerine ya da uzun vadeli olumsuz ekonomik sonuçlara neden olabilmektedir (Kalaycı, 2011: 8).

Tekebeveyn olan kadınların ayrıldıkları eşlerinden aldıkları nafaka, çevre ve yakın akrabalarından aldıkları destek ya da devlet tarafından sağlanan ekonomik destek yetersiz olabilir ve ekonomik zorlanma yaşayabilirler. Yapılan çalışmalarda da

tekebeveynli annelerin çocuklarıyla yaşadığı ekonomik güçlükler, aile sorunlarından biri haline geldiği gözükmektedir. Çocuğun babasının yanında kalması durumunda baba, çocuğun bakımı ve evle ilgili faaliyetlerde annelere oranla çevresinden daha fazla yardım almaktadır. Her ne kadar erkek yakınlarından yardım olsa da bazı durumlarda çocuk bakımı ve evle ilgili yardımları dışarıdan sağlamak durumunda da kalabilmektedir. Bu durumda çocuk bakıcısı, gündüz bakım merkezleri ve ev işlerinde yardımcı nedeniyle harcamalar artabilmektedir (Öztürk, 2012: 4).

3.7. Tekebeveynli Aile Olmanın Sosyal Hayata Etkisi

Tekebeveynli aile olmak bireyleri sosyal hayatta olumsuz etkileyebilmektedir. Mesela anneler daha az sosyalleşmek durumunda kalabilirler tekebeveyn olduklarından dolayı. Çevredeki kadınlar, tekebeveynli anneleri kendilerine göre potansiyel tehlike olarak algılayabilir ve eşlerine karşı kıskançlık duygularını arttırabilirler. Bu yüzden anneler sosyalleşmeyi tercih ettiği ortamlarda kısıtlılık yaşayabilir ayrıca zaman konusunda da yeterince vakitleri olmayabilir. Hem cinslerinin yanı sıra karşı cins tarafından da yine sosyal hayatta sıkıntı yaşayabilirler. Karşı cinsin farklı beklentilerine karşı kendini koruma duygusu da sosyal hayatlarını kısıtlamalarına neden olmaktadır. Çevre tarafından tekebeveynli annelere karşı oluşan algı ve tehdit unsurlarından dolayı anneler daha az sosyalleşmeyi tercih ederler. Anneler çocuklarının da benzer şekilde anne-baba bir arada yaşayan aileleri görmekten dolayı üzüntü yaşayabileceğini düşünmekte; bu nedenle sosyal çevrelerini buna göre şekillendirmektedirler (Kalaycı, 2011: 8).

3.8. Tekebeveynli Aile Olmanın Psikolojik Etkisi

Boşanma ya da ölüm gibi sebeplerden dolayı tekebeveynli olan bireylerde psikolojik sorunların görüldüğü belirtilmektedir. Ölüm yaşamın bir gerçeğidir. Bütün canlı varlıklar biyolojik yaşamın sunduğu sınırlar içinde doğar, büyür, gelişir ve ölürler. Bireyler buldukları yaş ve toplumlarına göre ölüm kavramına yükledikleri anlam farklıdır. Çocuklar ve ergenler özellikle içinde buldukları gelişim dönemlerine göre ölümü anlamlandırır. Ölüm kavramının anlaşılması, depresyon, terör ve giderek artan şiddet olayları sonucu özellikle çocuk ve ergenler olmak üzere, bireyleri olumsuz etkilemektedir. Bireyin hayatında değer verdiği, sevdiği bir yakınının vefat etmesi üzüntü, yas gibi durumlara neden olabilir ve bireylerde bu tür durumlar öfke duygusunu ortaya çıkarabilir. Kişinin yakınlarından birini kaybetmesi, zihnindeki

ölüm kavramı ve kendisinin ölümünü düşünmesine neden olabilir (Bayraktar, 2016: 19).

Diğer taraftan boşanmış bireylerin, evli ve bekârlara kıyasla ruhsal sorunlarının daha fazla olduğu belirtilmektedir. Pearlin ve Johnson'a göre depresyona girme olasılığı evli bireylere göre boşanmış bireylerde daha fazladır. Tabii yaşayacakları ekonomik güçlükler, bu olasılığı daha da arttırmaktadır. Düşük sosyoekonomik düzeydeki boşanmış kadınlarda yeme ve uyku düzeninde değişiklikler, suçluluk ve değersizlik duygusu, çaresizlik ve fiziksel etkinliklerde yetersizlik duyguları depresyon belirtilerinden olabilmektedir (İyilikçi, 2015: 12).

Çocukların sosyal hayatında tekebeveynlilik bir buhran haline gelebilmektedir. Özellikle çocuğun ev dışında ilk sosyal hayatı olan okulda sık sık problem yaşayabilmektedir. Anne babanın boşanması ya da vefat sonrası, psikolojik destek almayan çocuklar da iletişim problemi yaşamaktadır. Çocuklar kendilerinin akranlarından daha farklı olduklarını düşünmektedirler. Tekebeveynli çocuklar yaşadıkları şeyin utanılacak bir durum olduğunu düşünerek akranlarından ve sosyal çevreden uzaklaşma eğilimi göstermektedir (Kalaycı, 2011: 10).

3.9. Tekebeveynli Ailelerin Sorunlarla Baş Etme Yöntemleri

Aile biyolojik, sosyal, ekonomik ve psikolojik gibi pek çok unsuru içinde bulundurmaktadır. Ancak aile toplumun sosyal ve ekonomik koşullarına göre yapı ve işlevleri yönünden değişime uğramaktadır. Bu değişimler ailenin çözülmesine ya da ailenin son bulmasına da neden olabilmektedir. Günlük yaşamda tekebeveynli aileler pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar arasında ekonomik, sosyal çevre, çocuk bakımı ve psikolojik sorunlarla baş etme yöntemleri yer alırken ayrıca bireysel olumlu ve olumsuz yöntemler de yer almaktadır. Tekebeveynli aileler söz konusu sorunlarla baş edebilmek için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Aşağıda bu yöntemler ayrı ayrı ele alınacaktır.

3.9.1. Bireysel Yöntemler Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Sorunlarla baş etme yöntemlerinin başında ilk bireysel yöntemler yer almaktadır. Bireysel yöntemlerde ikiye ayrılmaktadır. İlki olumsuzluklara karşı bireyin geliştirdiği olumlu yöntemlerle sorunların çözülmesidir. Bir diğeri de bu olayın tam tersi olumsuz kötü sonuçlar doğuran yöntemdir (Kalaycı, 2011: 10);

-Olumlu Bireysel Baş Etme: Tekebeveyn olan anneler genellikle psikolojik ve sosyal desteklerin yanı sıra karşılaştıkları güçlüklerle bireysel olarak mücadele etmektedirler. Anne bireysel yöntemlerle ilgili sosyoekonomik statüsüne, yaşadığı yere, tekebeveyn kalma sebebine, çalışma durumuna ve şartlarına göre çeşitli yöntemler oluşturmaktadır. Anneler de daha çok yaşadıkları sıkıntı ve stresten dolayı sosyal alanlara girme eğilimi gözükmektedir. Yürüyüş yapma, komşulara gitme gibi sebeplerle evden çıkarlar ve kendilerine yeni alanlar oluştururlar. Çünkü ev ve paylaşım alanları yaşanan anıların hatırlanması ve canlı tutulmasını sağlamaktadır. Bu durumdan uzaklaşmak için kendilerine baş etme yöntemi geliştirmektedirler. Birey olarak evde yalnız kalan anne bu duruma alışmak için evde geçirdiği zamanlarda da temizlik yapmak ya da internette vakit geçirmek gibi kendine farklı meşgaleler bulmaktadır. Çocuklardan arta kalan vakitte anneler çalışma hayatına adapte olmakta zorlanır ve kendilerine uygun iş bulamamaktadırlar. Bu yüzden kendilerini oyalayacak aktiviteler bulmak isterler. Anneler bazen yaşadıklarını ve duygularını dile getirip paylaşmaktan kaçınırlar bu durum da tek başlarına kalıp düşünmeyi ve çözüm önerileri bulmayı tercih ederler bu da onlar için bir baş etme yöntemidir. Yalnız kalıp düşünmek onlar için iyi bir öneridir. Hem yaşadıkları durumu analiz etme şansları olur hem de anlatamayacakları durumları olduğu da kendi kendilerine çözüm önerisi oluşturabilecek kabiliyetlerini geliştirmiş olurlar. Anneler yaşananları manevi yönden de değerlendirebilirler. Bazı anneler yaşadıklarını maneviyatla cevaplandırmak isteyebilirler. Bu dönemde dini vecibeleri daha fazla yerine getirir ve anlamlandırma çabaları olur.

-Olumsuz Bireysel Baş etme: Sorunlarla başa çıkmaya çalışan birey bazen olumsuz durumlara da sürüklenebilmektedir. Ebeveyn ilk zamanlar psikolojik ve ekonomik sıkıntılar yaşayabilmektedir. Yaşanacak olan bu zorluklar karşısında ebeveyn sorunlarla baş edemeyebilir ve morali bozulabilir. Vefat yoluyla tekebeveyn kalan annelerde ilk dönem durumu kabullenmekten kaçınmak için sık sık uydukları ve ağladıkları tepkilerinde azalma olduğu öğrenilmiştir. Bu dönemde annelerin intihar istekleri ve girişimleri bulunmaktadır. Ancak aile, yakın akraba ya da profesyonel kurum danışmanlık desteği anneleri bu fikirden uzaklaştırmaktadır. İntihara teşebbüs eden annelerin genelde boşanma veya ayrılık yolu ile tekebeveyn kaldıkları öğrenilmiştir. Bu durumda anneler kendini daha fazla suçlamakta ve daha yalnız hissetmektedirler. Annelerin bazıları sigara yolu ile rahatlamayı tercih etmektedirler.

Çocuklarını uyuttuktan sonra hiçbir şey yapmayıp sadece odalarında sigara içip düşündüklerini, sigarayı yaşanan sıkıntılı anlarda kendilerine yardımcı bir madde olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

3.9.2. Ev Ekonomisi Yöntemi

Tekebeveyn kalan ailenin ekonomik sıkıntısı sürekli ön plandadır. Çocukların okul masrafları, tekebeveyn olmaktan gelen farklı masraflar, babaların sıklıkla yemek ihtiyacını dışarıdan karşılaması, annelerin ise ev işleri ve iş arasında yaşadıkları zorluklar vardır. Tekebeveyn kaldıktan sonra aile içerisine giren maaşın iki iken bire düşmesi ya da annenin çalışmaya başlaması ve babanın ev içi iş gücüne ihtiyaç duyması, bunlar ekonomik sıkıntının çoğalmasına neden olmaktadır. Ekonomik sorunun çözülmesiyle ilgili geliştirilen yöntemler ise çocukların çalışma hayatına atılması, çevre ve akraba yardımı, belediye, kaymakamlık ve kamu kurumlarından sosyal ekonomik destek almaları başlıca çözüm noktası olarak görülmektedir (Feyzioğlu & Kuşcuoğlu, 2011: 102).

Atilla Demir ve Genç Çelebi'ye (2017) göre tekebeveynli ailelerin sorunlarını sıralayacak olursak; tekebeveyn olma durumunun çeşidi ailelerin farklı sorunlarını oluşturmaktadır. Ayrılan kişiler farklı sorunlarla baş etmekte iken, vefat yoluyla tek ebeveyn kalan kişiler ise daha farklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Tekebeveynli aileler öncelikli olarak ekonomik sorunlar yaşanmakta, yalnız kalan ebeveyn ekonomik sıkıntı çekmektedir. Tekebeveynli aileler yaşadıkları bu ekonomik sıkıntıda vefat sonucu tekebeveyn kalanlar ölüm aylığı ile geçimini sağlarken ayrılan ebeveynler ise nafaka yoluyla geçimlerini sağlamaktadır. Ancak ayrıldıkları eşlerin düzenli bir işi olmamasından dolayı nafaka ödemelerinde problemler yaşanmaktadır. Geçim sıkıntısı yaşayan aileler belediye, kaymakamlık ve kamu kurumlarından aynı ve nakdi yardımlar almaktadırlar. Tekebeveynli aileleri daha çok kadınlar oluşturmakta ve evlilik süreçlerinde daha önce çalışmadıkları, meslek sahibi olmadıklarından istidam konusunda sıkıntı çekmektedirler. Daha çok sosyal güvencesiz işlerde ara sıra part-time çalışmaktadırlar. Küçük çocuğu bulunan ebeveynler çalışma hayatında güçlük çektiği genellikle çocuklarını bırakacakları bir yer olmadıkları için işe gidememektedirler (Atilla Demir & Genç Çelebi, 2017: 118).

Ailedeki ekonomik sıkıntı, aile bireyinin hem fiziksel hem ruhsal olarak tam anlamıyla tüm ihtiyaçlarının karşılanamaması durumudur. Yapılan hem yurt içi hem

yurt dışı araştırmalarda ekonomik fonksiyon tekebeveynli ailelerin sorunları arasında en sık rastlanılandır. Tekebeveynli babalar, tekebeveynli annelere oranla ekonomik geliri daha yüksek ve annelere oranla daha az ekonomik sıkıntı yaşamaktadırlar. Ekonomik geliri yüksek olan aileler hem fiziksel hem ruhsal daha sağlıklı ve daha stressiz bir hayat sürdürmektedirler. Ekonomik sıkıntı yaşayan ebeveynin ilerleyen zaman içerisinde ebeveyn-çocuk ilişkisinde de problemler yaşadığı tespit edilmiştir. Finansal sıkıntı yaşayan ailelere çeşitli kurumlar aracılığıyla ekonomik ve psikososyal destek sağlanabilir. Aile geçimini sağlayan bireye ev ekonomisi hakkında danışmanlık hizmeti sunulması uygulanacak politikalardan biri olmalıdır (Aydıner Boylu, 2014: 56).

3.9.3. Sosyal Çevre ve Yaşam Yöntemi

Tekebeveyn kalan aileler kendi akrabalarının yanlarına ya da yakın çevresine gitmekte ve onlardan destek almaktadır. Destek alan ebeveynler psikolojik olarak daha güçlü duruşlar sergilemektedir. Sosyal sorunlara bakılacak olursa boşanmış ebeveyn ve vefat yoluyla tekebeveyn kalan kişi arasında yine sosyal çevre açısından da fark vardır. Boşanmış ebeveyn sosyal hayata daha zor adapte oluyor. Kendisini sosyal çevreden kısıtlayarak daha güvende olduğunu düşünür ve çevreye karşı güven eksikliği oluşur. Sosyal çevreye karşı arkadaş, eş, dosta güveni azalır. Yeni girdiği ortamlarda ayrılmış olduğunu sosyal çevrede duyurmak istemez. Toplum ise vefat yoluyla tekebeveyn kalan bireye daha olumlu ve pozitif yaklaşır (Atilla Demir & Genç Çelebi, 2017: 121).

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu'na (2011) göre sosyal çevrede ise boşanmış annelerin kendilerini daha çok çevreden kısıtladığı sosyalleşmediği ve çevreden kendisine gelebilecek zararlardan kendilerini koruduğunu düşünmektedirler. Hemcinslerinin kendilerine karşı olan ön yargılı tutumları, karşı cinsin ise farklı beklentide olabileceklerini göz önünde bulundurarak daha az sosyal ortamları tercih etmektedirler. Tekebeveynli babalarda ise çocuğun getirdiği sorumluluk yüzünden daha az sosyal ortamda bulunmak zorunda kalırlar. Eşi vefat eden babalarda ise duygusal boşluk oluşur ve kalabalık ortamlardan uzak durma yalnız kalma isteği oluşur (Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011: 102).

3.9.4. Çocuk Bakımı ve Destek Yöntemi

Çocuklarla ilgili karşılaşılan sorunlarda boşanmış çiftlerin çocuklarında eksiklik duygusu bulunmaktadır. Boşanmış çiftlerin çocuklarında en büyük çocuk erkek ise çocuk büyüdükçe evin reisi rolüne bürünmektedir. Kız çocuk ise anne çalışma hayatına girmiş ise kardeşlerine bakma sorumluluğu ve ev düzeni oluşturmaktadır. Çocukların eğitim hayatındaki sorunlarda ise ekonomik sıkıntılar yüzünden çocuklar okulu bırakıp çalışma hayatına katılmaktadır. Babanın yokluğu ailede otorite boşluğu oluşturmaktadır. Anne bu otorite boşluğunu çocukları bir arada tutmakla yok etmektedir. Nerede ne yaptığı belirli kuralların olması ve o kurallara uyulması aileyi bir arada tutan faktörler olabilir. Ev işleriyle ilgili sorunlarda kız çocukları daha çok yardım etmektedir. Ev içerisinde tadilatlar hakkında maddi yoksunluk çekildiğinden ücretli işçilik yerine ailenin büyük oğlu ya da akrabalarından destek alınmaktadır (Atilla Demir & Genç Çelebi, 2017: 122).

Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu'na (2011) göre tekebeveynli ailelerin karşılaştıkları problemler; tek başına çocuk yetiştirmekteki endişe, sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlar ve ekonomik zorlanma yadsınamaz bir gerçektir. Çocuklarda ise ayrılan ebeveynlerin tekrar barışma ve bir arada olma isteği, vefat eden ebeveynlerde ise sık sık hatırlama ve anılarını canlı tutma çabası gerçekleşmektedir (Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011: 100).

3.9.5. Psikolojik Yöntemler

Psikolojik sorunlara baktığımızda kaybı yaşayan ebeveyn yas sürecinden sonra ikinci ergenlik adı verilen döneme girmektedir. Burada kişi eş kaybından ziyade kimlik kaybına düşer yani yaşamını kaybettiği algısı oluşur. Kimi zaman kendilerini işe yaramaz ve beceriksiz hissedebilirler. Öz güvenlerinde azalma olmaktadır (Atilla Demir & Genç Çelebi, 2017: 125).

Atilla Demir ve Genç Çelebi'nin (2017) aksine Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu'na (2011) göre ayrılarak tekebeveyn kalan kadınların bazılarında güçlü oldukları ve özgüvenin çoğaldığı tek başına yeni bir hayat kurma çabasına girdiklerini belirtmiştir. Erkeklerde ise özgürlük hissini oluşması, ev geçindirme ve sorumluluğunun ortandan kalkması bireylerde rahat yaşam algısı oluşturmaktadır. Eşlerinden ayrılan ebeveyn, duygusal ve fiziksel şiddetten kurtulduğu mutsuz olarak adlandırdığı

hayatından, daha yapıcı ve olumlu bir hayata geçiş yaptığını belirtmektedir (Feyzioğlu & Kuşcuoğlu, 2011: 99).

BÖLÜM 4

YÖNTEM

Bu araştırma, tekebeveynli ailelerin oluşumu ve aile üyesi olarak kadının toplumsal hayata katılımı esnasında yaşadıkları zorlukları incelemeye yönelik nitel bir araştırmadır. Çalışmamıza katılan bireylerle mülakat şeklinde görüşmeler gerçekleştirilmiş olup, kişilere açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen sorularda bireylerin durum, davranışlarını anlama ve yorumlamayla birlikte ortak sorunların tespiti ve çözüm yolları analiz edilmiştir.

Katılımcılarla yapılan mülakat görüşmeleri sosyal bilimlerin yorumlanmasında kullanılan başlıca görüşme tekniklerindedir. Yüz yüze görüşme tekniği nitel araştırma yöntemlerinde, sosyal psikoloji ve iletişim araştırmalarında son yıllarda sıkça kullanılmaktadır. Katılımcılarla yüz yüze mülakat şeklinde görüşmesi, bir konu hakkında kişilerin duygu, düşüncelerini, tutum ve davranışlarını detaylı bilgi edinmemizi sağlar (Kitzinger, 1995: 300).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde amaç, kişilerden elde edilen verilerle genellemeye gidilmek değildir. Bir konu hakkında ki çeşitliliği göz önüne sermektir. Katılımcılarla yapılan mülakat şeklindeki görüşmelerde yüzeyde bulunan bilgiler açığa çıkmaktadır. Böylece daha etkili ve derinlemesine yapılan görüşmelerle veri toplanabilmektedir. Öncelikli olarak konu ve sınırları iyi belirlenmeli ve görüşme yapılacak olan kişilerin özellikleri tespit edilmelidir. Yeri, zamanı, moderatör ve raportör belirlenmelidir. Zaman planlaması yapılarak sonuçlar rapor haline getirilmelidir (Çokluk, Yılmaz, & Oğuz, 2011: 102).

Çalışmamıza katılım sağlayan ebeveyn ve çocuklar belediye ve kamu kurumlarına ekonomik destek ya da danışmanlık desteği için başvuruda bulunan aileler arasından seçilmiştir. Görüşmeler belediye ve kamu kurumlarının bahçesinde bulunan dinlenme alanlarında yapılmıştır. Katılımcılara önceden hazırlanmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Zaman kısıtlaması yapılmamış olup, görüşme katılımcının anlatım akışına bırakılmıştır. Yaklaşık olarak her bir görüşme 20 ila 30 dakika sürmüştür. Uzun ve gereksiz anlatımlarda gerekli yönlendirme yapılmıştır. Katılımcılar öykülerini anlatırken kimi zaman duygusal anlar yaşamış olduğundan bir müddet

sakinleşmeleri beklenmiştir. Katılımcılardan bazıları görüşmeyi yarıda bırakmış olup, elde edilen bilgiler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Yarıda bırakılan görüşmeler çalışmamıza katılmak istemeyenler arasında değerlendirilmiştir.

4.1. Araştırma Grubu

Çalışma grubumuz dezavantajlı gruplara mensup 30 aile üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ancak çalışmamıza 20 aile katılım göstermiş olup, 10 aile katılmak istememiştir. Katılmak istemeyen ailelerin bir kısmı, yaşanan kaybın çok taze olmasından kendilerinin üzüntü ve stresli olması sebebiyle katılım sağlamamıştır. Bir kısmı ise yaşantılarının özel kalması düşüncesiyle görüşme yapmamıştır. Katılım sağlayan 20 aileden 10 ailenin sadece ebeveyni ile görüşülmüş diğer 10 ailenin çocukları ile görüşme sağlanmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynler farklı kurumlara yaptıkları başvurular sırasında belirlenmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İstanbul İl Müdürlüğüne bağlı Bahçelievler Sosyal Hizmet Merkezi ile Bahçelievler Belediyesi Sosyal İşler Birimine müracaat edenler arasından seçilmiştir. Yine aynı şekilde çocuklar da ebeveynlerin başvurusu esnasında, ebeveynlerinden izin alınarak görüşmeye dahil edilmiştir. Çocuklarla görüşme esnasında ebeveynleri de mevcut olmuşlardır. Gereken yerlerde ebeveyn desteği de sağlanmıştır.

4.2. Veri Toplama Araçları ve Analizi

Görüşmede yöneltilen sorular oluşturulurken ulusal alan yazın taraması yapılmış, gruba açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Soru listesi iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişilerin sosyodemografik özellikleri hakkında bilgiler toplanmıştır. İkinci bölümde tekebeveynli ailelerin ekonomik, psikolojik ve sosyal çevreye ilişkin zorlukları sorgulamaya dönük sorular yöneltilmiştir. Toplam 26 sorudan oluşan soru listesi ile araştırmanın verileri derlenmiştir. Görüşme başlangıcında çalışmaya katılan bireylere, çalışmayla ilgili gerekli bilgi aktarımı sağlanmış ve kişi bilgilerinin gizli tutulacağı taahhüt edilmiştir. Çalışmaya katılan 20 kişi ile 1 hafta içerisinde ard arda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara yöneltilen sorular açık uçlu olduğundan kişilere her hangi bir kısıtlama getirilmemiş ve her soruyu rahatlıkla yanıtlamaları sağlanmıştır. Uzun karmaşık cümlelerden kaçınılmış ve durumları hakkında net bilgi edinilmesi için direk sorular yöneltilmiştir. Çoğu soruların içinde durumun daha net açıklanabilmesi için ikinci

sorular da yer almaktadır. Ayrıca birbiri ile ardışık sorular sorulması konular arasında katılımcıların geçiş yaparken zorlanmamasına yardımcı olmuştur.

Yapılan görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorulardan elde edilen cevaplar analiz edilmiştir. Her katılımcı kendi hikâyesini anlatmıştır. Katılımcıların cevap analizlerine baktığımızda her katılımcının farklı yaşam hikâyelerinin olduğu, ancak yaşamlarında ki ortak paydaların bulunduğu tespit edilmiştir. Analiz kısmında ortak paydaşlar üzerine ağırlık verilmiştir.

BÖLÜM 5

BULGULAR

Son yıllarda artış gösteren tekebeveynli ailelere toplumumuzda da sıkça rastlanmaktadır. Tekebeveynli aileleri ağırlıklı olarak kadınlar oluşturmaktadır. Tekebeveynli kadın ve çocukların ihtiyaçları, karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla ne şekilde baş ettikleri araştırmamıza konu olmuştur.

Tekebeveynli ailelerle ilgili yapılan bu çalışmada toplam 20 aile ile mülakat şeklinde görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler esnasında katılımcılara açık uçlu sorular yöneltmiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve üçüncü şahıslara kimlik bilgileri hakkında bilgi aktarımı yapılmamıştır. Katılımcılar İstanbul ili içerisinde ikamet etmekte olup, görüşme yapılan ailelerde genel olarak tek ebeveynliler dikkate alınmış ve çalışmamızda bu ailelerden edinilen bilgiler yer almaktadır.

Katılımcılara tekebeveynli aile modeli olmalarındaki etkeni sorduğumuzda; 20 aileden büyük çoğunluğu (16'sı) vefat yoluyla tekebeveynli aile oldukları, geri kalan kesimin ise boşanma sonucunda tekebeveynli aile oldukları öğrenilmiştir. Toplumumuzda sık görülmeyen, görülse dahi afişe edilmek istemeyen evlilik dışı tekebeveynli aile modelindeki bireyler çalışmamıza katılmak istememiş ve kendileri ile görüşme yapılamamıştır. Görüşme yapılan ve birbirleriyle akrabalık ilişkisi bulunmayan örneklerden on kişisi ebeveyn diğer on kişi ise çocuktur.

5.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Katılımcıların demografik özelliklerine baktığımızda, ebeveynlerin tamamının ilkökul eğitim düzeyine sahip olduğu, katılımcı çocuklara bakıldığında ise halen öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir.

Ebeveynlerin öğrenim durumlarının ilk düzey olması, yaşadıkları sosyal ekonomik yetersizlikte etkili bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Bir çoğunun meslek sahibi olmadığı, iş bulma konusunda zorlandıkları, ağır şartlarında çalışmak zorunda kaldıkları da öğrenilmiştir. Çocukların ise halen öğrenimlerine devam etmesi onlar için bu faktörün ne kadar etkili olduğu hakkında yorumlanmasında zorluk oluşturmaktadır.

Ebeveynlerin yaş aralıklarına baktığımızda 60 ila 30 yaş arası değişen ebeveynlerin olduğu, çocuklarda ise 18 ila 10 yaş arası değişen çocukların olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların tekebeveyn kalma sebebine baktığımızda vefat sonucu tekebeveyn kalanlar ağırlıkta olup, ebeveynlerin tamamı kadındır. Bu kadınlara neden tekebeveynli ailelerin çoğunlukla kadınlardan oluştuğuna dair fikirleri sorulmuştur. Bu soruya binaen üç farklı açıklama aşağıda yer almaktadır.

“Erkekler daha çok ikinci evlilik gerçekleştirmektedir. Ev düzenini oluşturacak birisini mutlaka aramaktadırlar. Erkekler daha çok ekonomik hayata katkıda bulduklarından dışarıdaki iş hayatlarının yoğunluğundan dolayı kendi ve aile ihtiyaçlarının karşılanmasını isterler. Bu sebepten erkekler daha çok ikinci evliliklerini yapmaktadırlar” (Y hanım, 54 yaş)

Toplumumuzda var olan aile içi iş paylaşımında ağırlıklı olarak kadınların ev içi iş gücüne sahip olduğu bilinmektedir. Eski toplumlardan beri ileri gelen erkeklerin dışarıda avlanması ya da para kazanarak evin geçimini sağlaması yüz yıllardır süre gelmektedir.

“Erkekler yaratılış olarak da toplumsal olarak da ev işlerinden kadınlara göre daha uzak büyütülmüşlerdir. Bir çok erkek tek başına kendi bakımını sağlayamaz. Kendi bakımını sağlayamazken bu kişiden bir de ev işleri ve çocuk bakımını bekleyemeyiz sanırım. Kadınlar bu konuda daha uygun görülür her zaman ancak artık kadınlar dışarıda çalışmaya da başladı mı tüm yük kadınların omuzundadır. Ev işleri, çocuk bakımı bir de ekonomik geliri de ekledik mi erkeklere neredeyse ihtiyaç kalmadı. Tüm bunları düşündüğümüzde aslında kadın tek ebeveynli aile formatına daha uygun gözükmektedir. Ancak erkek ev işleri ve çocuk bakımı için mutlaka bir desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu sebepten ki ayrılan ya da eşi ölen erkeklerin birçoğu evlenmektedir” (Ş hanım, 39 yaş)

Kadınların ekonomik hayata atılmasıyla erkeklere duyulan ihtiyacın azalması ancak erkeklerin kadınlara duydukları ihtiyacın hala mevcut olduğu görülmektedir.

“Erkekler yalnız kalmayı da sevmiyorlar. Biz kadınlar mutlaka oyalanacak bir şeyler buluruz ev içerisinde çocuklarla ya da ev

düzeniyle ancak erkekler öyle değil. Kendilerini oyalayacak şey bulamıyorlar mutlaka kendileriyle ilgilenecek birine ihtiyaç duyuyorlar. Burada kendileriyle ilgilenecek derken hem fiziki ihtiyaçları bakım gibi hem de duygusal ihtiyaçları, birinin kendisiyle ilgilenmesini bekliyorlar. Fizyolojik olarak ihtiyaçları cinsiyet farklılığından da kaynaklanıyor olabilir. Yaradılış olarak da kadın hep ilgilenen konumda durmuştur ailesiyle, çocuklarıyla, kocasıyla. Erkek ise hep ilgi bekleyen taraf olmuş duygusal olarak bundan da kaynaklanıyor olabilir hemen evlenmek istemeleri” (A hanım, 44 yaş)

Erkeklerin daha çok ekonomik hayata katkı sağlaması ve aktif çalışıyor olmalarından dolayı ev işlerini karşılayamamaktadırlar. Kendi ihtiyaç ve düzenlerini tek başlarına karşılayamadıklarından ikinci evliliği yaptıkları görülmektedir.

Tekebeveynli babalar annelere oranla cinselliği bir ihtiyaç olarak görmekte olup, ev işleri ve çocuk bakımı yüzünden tekrar evlenmeyi düşünmektedirler. Annelerde ise durum farklıdır cinselliği bir ihtiyaç olarak göremeyen kadınlar, çocuklarını üvey baba ile büyütmek istememekte ve tekrar evlenmeyi düşünmemektedirler (Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011: 99).

5.2. Ailelerin Geçim Durumları

Aydiner Boylu'ya (2014) göre aile tekebeveynli olsun ya da olmasın tüm aile bireylerinin birbirlerine karşı yerine getirmesi gereken bazı fonksiyonlar vardır. İşlevini yerine tam anlamıyla getiren aile sağlıklı ailedir. Ancak çeşitli sebeplerle aile üyelerinin birbirinden beklentilerini yerine getiremeyen aileyi ise sağlıklı aile olarak adlandırabiliriz. Aile içerisine gelen ekonomik gelir ise ailenin başlıca fonksiyonlarından biridir. Tekebeveynli ailelerde ebeveyni ister kadın ister erkek olsun yapılan tüm çalışmalarda tekebeveynli ailelerde ailelerin ekonomik sıkıntı yaşadığı belirlenmiştir (Aydiner Boylu, 2014: 56).

Çalışmamıza katılan ailelerin ekonomik durumuna baktığımızda kaybı yaşayan ailelerin 5'te 4'ü ekonomik olarak zorluk yaşadıklarını ve geçim sıkıntısı çektikleri, aileden ayrılan bireyin eksikliği ve iş gücü olanağında düşüş yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılarda vefat yoluyla tekebeveyn kalan aileler geçimlerini nasıl sağladıklarını sordüğümüzda;

“Eşim vefat ettikten sonra devlet ölüm aylığı bağladı. Çok bir şey olmasa da yine geçimimizi sağlamaya çalışıyoruz. Eşim kendi sigortalı işinin yanı sıra ek gelir olması için iki işte çalışıyordu. Tabii vefat ettikten sonra elimize kalan sadece ölüm aylığı oldu. Ev zaten kira faturalar, çocukların okul masrafları derken elimize bir şey kalmıyor” (Y hanım, 54 yaş)

Vefat sonucu tekebeveyn kalan ailelerin devletten ölüm aylığı aldığı yaşamlarını bu şekilde idame ettirdikleri, ancak ihtiyaçların fazla olmasından dolayı yine geçim sıkıntısı yaşadıkları öğrenilmiştir.

“Eşimden ayrıldıktan sonra ekonomik olarak zorlanmaya başladık. Kendisi işsiz olduğu için nafakayı düzgün bir şekilde ödemiyor. Ben de sigortalı bir işte çalışmıyorum ancak evlere boncuk işi, ya da nikâh şekeri yapımı gibi işler çıktığında çok cüzi bir miktar elime harçlık oluyor. Çoğu zaman mutfak masraflarını bile çıkarmıyor. Komşular yardımıyla öğrendim. Belediyeler ve devlet kurumları yardımda bulunuyorlarmış. Bende başvuruda buldum bazen toplu yardım yapıyorlar aynı ya da nakdi. İŞKUR’a yönlendirmeler yapıyorlar çoğu zaman ancak sürekli dışarıda çalışacak durumum olmadığından genelde yardımlarla geçiniyoruz. Bazen de aylık bağlıyorlar Sosyal Ekonomik Destek, belirli bir süreden sonra kesiliyor ancak tekrar başvuru yapmam gerekiyor durumumun değerlendirilmesi için. Büyük oğlum arada part-time işlere gidiyor oradan da bazen bir gelirimiz olabiliyor” (Ş hanım, 39 yaş)

Boşanma yoluyla tekebeveyn kalan ailelerin ya da maaşı bulunmayan, geçim sıkıntısı çeken ailelerin sosyal devletin sunduğu imkânlar olarak kamu kurumlarının ve belediyelerin Sosyal Ekonomik Destek hizmet modeliyle geçimlerini sağladıkları ya da takviye gelir olarak başvuruda bulduklarını beyan etmişlerdir.

“Babam vefat ettikten sonra bir çok düzenimiz değişti. Hem duygusal hem maddi yönden zorluklar yaşadık. Annem çoğu şeye koşturuyor her şeyimize yetismeye çalışıyor. Eksik bir şeyimizin kalmaması için çabalıyor ancak gelir yoksulluğu çektiğimiz ortada. Önceki hayatımız daha rahattı şuan baktığımda. İstedığımız her şeyi

alırdık. Maddi olarak düşünmezdik bile şimdi daha dikkatli harcamalar yapıyoruz. Annemin sözlerine göre lüzumlu alışverişler yapmamız gerekiyor. Keyfi olmaması lazımmış. Okulla ilgili temel derslerimi görüyorum ancak ekstra kurslara artık gitmiyorum. Ablam bu sene üniversiteyi il dışında okuduğu içinde masraflarımız arttı. Ashında durumumuzu bununda etkilemiş olabileceğini düşünüyorum. Ancak babam olsaydı hepsinin üstesinden gelmesi muhtemeldi.” (Katılımcı S, 14 yaş)

Yukarıda yer aldığı gibi katılımcıların 5’te 4’ü ekonomik olarak zorlandıklarını ifade etmiş, 5’te 1’i ise zorluk yaşamadıklarını ancak aile içerisinde ekonomik değişimin yaşandığını dile getirmiştir.

“Evet, ekonomik olarak bir değişiklik olmuştur ancak bizi çok etkileyen bir durum söz konusu değildi. Annem ve babam ayrıldıktan sonra daha çok duygusal yoksunluk çektik ekonomik yönden zorlandığımızı düşünmüyorum. Aynı standartlarda yaşamaya devam ettik. Babam zaten nafaka bağlamıştı. Annemde çalışıyordu. Biz zaten gündüzleri okuldaydık. Sadece yaz tatillerinde eskisi kadar program yapamıyorduk ancak bu durum annemle babamın ayrı olmasından dolayı mı yoksa ekonomik yönden mi çok fark edemedik kardeşimle.” (Katılımcı G, 12 yaş)

Yapılan görüşmelerde katılımcılara ekonomik güçlük yaşayıp yaşamadıklarına dair soru sorduğumuzda ebeveynlerin ekonomik yetersizliği daha çok hissettiği,

“Çocuklar olduktan sonra masraflarımız arttı evliliğimizde problemler yaşamaya başladık ve ayrıldık. Eşimin ekonomik olarak bir desteğini görmemiştim son zamanlarda, ayrıldıktan sonra nafaka bağlandı ancak nafaka evin ve çocukların giderlerini, eğitim ve sağlık masraflarını karşılamaya yetmiyordu. İş hayatına çocuklarım küçük olduğundan giremedim ve ek gelir sağlayamadım.” (H hanım, 34 yaş)

“Eşimin erken yaşta vefat etmesi sebebiyle tüm aile yükü omuzlarıma bindi, devletin bağladığı ölüm aylığı çoğu zaman yetersiz kalıyor. Zaman zaman yorulsam da çocukların desteğiyle

beraber birlikte hayat mücadelesine devam ediyoruz. Hayata bağlanma sebebim çocuklardır. (D hanım, 36 yaş)

Çocukların ise ekonomik standartlarında herhangi bir değişimin olmadığını, ekonomik zorlanmayı hissetmediklerini ya da ebeveynlerinin kendilerine yansıtmadığını bildirmişlerdir.

5.3. Kayıptan Sonraki Psikolojik Destek ve Süreç

Tekebeveynli ailelerin ebeveynleri duygusal olarak karşılaştıkları zorluklarla baş etme yönteminin başında çocukları gelmektedir. Çocukların olması ebeveynler için yeni bir hayat kurma sebebidir. Ayrıca yakın çevreleri ve arkadaşlarıyla da zaman zaman vakit geçirmeleri onlar için olumlu davranışlara dönüşecektir. Çocuklarda ise ebeveynlerinden her ne sebeple birinin olmayışı çocuğu aile içerisinden uzaklaştırmaktadır. Bazı çocuklarda içe kapanıklık gözlenirken bazılarında ise sinirli ve agresif bir yapı oluşmaktadır. Tekebeveynli ailelerde kadınların erkeklere oranla daha çok profesyonel psikolojik destek aldığı saptanmıştır (Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011: 99).

Katılımcılara tekebeveynliliğe geçiş yaptıktan sonra psikolojik zorlanma yaşadınız mı ve destek alma konusunda bir ihtiyaç hissettiniz mi sorusuna; Katılımcıların 5'te 4'ü kaybı yaşadıkdan sonra psikolojik danışmanlık desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtmiş ancak yaşanan bu buhranda katılımcıların 8'de 5'inin kaybı yaşadıkdan sonra psikolojik destek aldığı öğrenilmiştir. Psikolojik destek alan bireylerin seans devamlılığına bakıldığında en uzun süreli danışmanlık desteğinden faydalanan kişinin 2 sene boyunca devamlılık gösterdiği diğerlerinin ise çeşitli sebeplerle seanslara gitmediği öğrenilmiştir.

“Psikolojik olarak da zorlandım. Düşünsenize tüm bir evin yükü sizin omuzlarınızda çocukların tamamen mesuliyeti sizde nasıl zorlanmazsınız ki? Eşimle ayrıldıktan sonra çocuklara olan ilgisi zaman zaman farklılık göstermeye başladı. En başta çok ilgiliydi hatta çocukların velayeti konusunda bile problem yaşayacağımızı düşünüyordum. Ancak zaman içerisinde kendisine yeni bir hayat kurdu yakın bir tarihe kadar da bir evlilik yapacağını biliyorum. Bu sebepten olsa gerek çocuklarla görüşme sıklığı azaldı. Çocuklar hafta sonu babalarıyla vakit geçirirdi normalde, bu son dönemlerde

artık çocuklarla hafta sonunu ben geçiriyorum. Çoğu zaman ev işleri okul ödevleri derken hafta sonu dışarı bile çıkamıyoruz. Tabi bunlar sorumluluklarım doğrultusunda ki zorlanmaların birde işin duygusal boyutu var. Kimse ayrılacağı düşünceyle evlenmez güzel bir yuva kurma hayaliyle evlenir. Tabi işler her zaman kendi istediğimiz gibi gitmez ve ayrılıklar yaşanabilir. Bin bir umutlarla ve sevgiyle kurduğunuz yuvanız bir anda yerle bir olabiliyor. Hayırlısı dedim her zaman birlikte mutsuz bir geçim süreceğimize ayrı ayrı mutlu olmak daha iyidir. Psikolojik olarak kendimi çok yalnız hissediyorum. Eskiden bir dayanağım vardı sanki ancak şuan tek başımayım. Çocuklar her zaman destek oluyorlar bana. Psikolojik destek aldığım oldu uzmanından. Devlet imkânlarıyla gitmişim hatta önce çocukları götürdüm. Sonra kendimde birkaç defa gittim. İyi geldiğini düşünüyorum bana da çocuklara da. Benim önceliğim çocuklarımdır onlar mutlu olunca bende mutlu oluyorum zaten.”
(H hanım, 34 yaş)

Ebeveynlerin önce psikolojik desteği çocuklar için düşünmesi ve ardından kendilerinin de destek aldığı tespit edilmiştir.

“Babam vefat ettikten sonra annemde bizde zorluk yaşadık. Duygusal olarak boşluk içine düştük. Beklediğimiz bir vefat durumu değildi. İnsanlar sanki hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyor ya da sanki duyduğumuz ve gördüğümüz ölüm haberleri hiç bizim başımıza gelmeyecekmiş gibi. Babam vefat ettiğinde 47 yaşındaydı çok genç kaybettik. Vefatının üzerinden 3 sene geçti ancak hala bizde bir hüznün var. Psikolojik desteği annem değil de biz çocuklar aldık. Faydasını görüp görmediğimiz konusunda bir şey diyemeyeceğim çünkü o acı hep içinizde taze kalıyor. Zaman içerisinde gündelik hayata ayak uyduruyorsunuz ancak bayramlarda ya da akrabalarla bir araya gelince en çok yokluğunu fark ediyorsunuz. Annem destek almak istemedi saygı duyduk. Özelidir diye düşünüyorum hayat arkadaşıyla yaşantılarını özlemini başkasıyla paylaşmak istemediğindedir. Mahremiyet düşüncesi vardır çünkü annemde özelini paylaşmak istemez. Yaşı gereği de olabilir. Eski insanlarda

olur bilirsiniz. Ancak bizim psikolojik destek almamızı onayladı. Annem her zaman içinize atmayın paylaşın der ancak kendi içine atar yaşadıklarını acılarını. Şuan ailenin reisi o güçlü durmak ve öyle gözükmek istemişte olabilir.” (Katılımcı S, 14 yaş)

Vefat ya da ayrılık sonucu tekebeveyn kalan ailelerin kendi içlerinde farklılık gösterse de sorunlara bakıldığında ortak hususların yer aldığı, ayrılık ya da vefat sonucu tekebeveyn kalan ailelerde psikolojik desteğe ihtiyacın olduğu görülmektedir.

“Eşimden ayrıldıktan sonra ki süreçte psikolojik olarak zorlanmadım. Geçim sıkıntısı çekiyoruz şuan sadece. Çocukları bir kaç kez götürdüm eş dost tavsiyesiyle. Kendim psikolojik destek almayı düşünmüyorum her hangi duygusal sıkıntı çekmiyorum. Çocuklarıma kendim bakıyorum. Onlar babalarının boşluğunu doldursun diye gittik. Faydalı geldi galiba daha sosyaller okulda arkadaşlarının arasında.” (Ş hanım, 39 yaş)

Kayıbı yaşayan ailelerde psikolojik destek ihtiyacı hissetmeyen bireylerin kendi çabalarıyla aile içerisinde birbirlerine destek olarak bu dönemi atlattıkları öğrenilmiştir.

“Eşim vefat ettikten sonra öyle bir ihtiyaç duymadım. Çocuklarda psikolojik olarak zorlanmıştır ama her hangi bir yardım almadılar. Ölüm Allah’ın emri. Herkes gün gelecek o toprağın altına girecek. Elbette evde ki yokluk fark ediliyor ancak ölümlü dünya olduğu için hayata devam ediyoruz. Defin işlemleriydi, 7’si 40’ı derken yine herkes gündelik hayatına devam ediyor. Eş dost geliyor sağ olsunlar ilgileniyorlar ancak evin kapısı çekildi mi acımızla biz baş başa kalıyoruz. Aile fertleri olarak birbirimize destek oluyoruz çocuklarla. Vakti saati gelen gidiyor” (Y hanım, 54 yaş)

“Çocuklar bir müddet devam etti aslında. İyi de geliyordu onlara sonra iş güç hayat meşgalesi derken randevu saatleri uymamaya ya da bazen biz kaçırmaya başladık. Zaten birkaç seans atlayınca kopukluk başladı. Çocuklarında dikkati dağıldı. Okul ve ders yoğunluğundan onlarda unuttu. Bazen ben randevu bulamadım belediyenin danışmanlığına gidiyorduk. Sonra başka kamu

kurumundan danışmanlık desteğine bakıp randevu almaya çalıştım bize uygun tarihe denk gelmedi sonra zaten bende boş verdim. Çocuklarda da her hangi bir tuhaflık olmadı.” (K hanım, 35 yaş)

Psikolojik destek alan bireylerin çeşitli sebepler veya yeterlilik derecesinde danışmanlık hizmeti aldığı ve sonlandırıldığı bilgisi edinilmiştir.

“Babam ve annem ayrıldıktan sonra ortak kararları olarak kardeşim ve ben danışmanlık desteği aldık. Toplamda 2 sene sürdü. İlk sene annemin tanıdığı biri yönlendirdiği özel bir psikolojik danışmanlık bürosundan aldık. Sonra ki sene devlet kurumunun danışmanlık hizmetinden faydalandık, ilk seneye göre devlet kurumuna daha az gittik. Küçük kardeşim daha zorlandı dikkat dağınıklığı vardı onda okulda zorlanıyordu. Şimdi ilk dönemler kadar değil ama yeni derslerde adaptasyon sorunu yaşıyor yaşı büyüdükçe üst sınıflara geçip yeni dersler gördükçe dikkat bozukluğu yine ortaya çıkıyor. Ama her ikimizde 2 sene boyunca devam ettik. Uzmanlar kontrollü bir şekilde seansları bitirdi. Önce hafta da iki kez giderken hafta bir, iki haftada bir en son ayda bir gitmeye başladık son seansta tekrar ihtiyaç duyduğumuzda gelebileceğimizi söyleyerek bitirmişlerdi.” (Katılımcı G, 12 yaş)

Psikolojik olarak destek aldıkları kuruluşu sorduğumuzda daha çok belediye ve kamu kurumlarından ücretsiz olarak yararlandıklarını, özel kliniklerin yine az da olsa tercih edildiği bilgisi edinilmiştir.

5.4. Sosyal Çevre ve Etkileri

Tekebeveynli aile katılımcılarına tekebeveyn kaldıktan sonra akrabalarının ve sosyal çevrenin (arkadaş, komşu, uzak akraba vb.) durumu nasıl karşıladıklarını sorduğumuzda katılımcılar yakın akrabalarının ve sosyal çevrenin (arkadaş, komşu, uzak akraba vb.) korumacı ve kollayıcı bir tutum sergilediklerini belirtmişlerdir.

“Eşim vefat ettikten sonra eş dost çok yardım etti bizi yalnız bırakmadılar. Mahalle olarak da zaten herkes birbirini tanır. Daha çok eşimin akrabaları yakın çevrede oturuyor. Onlarda sağ olsunlar hep destek oluyorlar. Kolay değil kız çocuklarım var. Bende bir yere kadar onları koruyabiliyorum. Birde küçük oğlum var. Kardeşler

birbirlerine dikkat ediyor. Babaları vefat ettikten sonra çocuklarım birbirlerine daha çok kenetlendi aslında hepimiz aynı şekilde birlik olduk. Çocuklar küçük, etraf kötü dikkatli olmak gerekiyor. Birde tam büyüme çağlarındalar. Amcaları, halaları yeri geliyor kuzenleri hep gözetirler benimkileri babaları yok diye. Kardeşlerinin emaneti gözüyle bakıyorlar bizlere. Yakın çevrede oturduğumuz için gün aşırı görüşürüz bizden haberleri olur mutlaka. Halimizi, hatırımızı, eksikimizi mutlaka sorarlar ve yardım ederler. Bu konuda akrabalık ve komşuluk bağlarımız iyidir mahallede. Bende aynı şekilde davranırım onlara ne zaman çağırırlarsa giderim. Eşim hayattayken de akrabalık bağlarımız kuvvetliydi. Rahmetli her zaman kardeşlerine bağlıydı. Çocuklarımızı da bu şekilde yetiştirdik.”

(D hanım, 36 yaş)

Türk toplumunda sıkça rastlanan yardım severlik duygusu, eksikliği bulunan ailenin eksiklerini gidermek adına tamamlayıcı bir rol edinen ve her türlü desteğe hazır olan milletimizin sergilediği bir davranış biçimidir. Bunun en çok rastlanan örneği vefat eden kişinin evine taziyeye gidilirken yemek götürülmesidir. Ölü evinde yemek pişmemekte komşu, akraba çevre ve eş dostun el birliği ile yemek ve helva yapılarak dağıtılmasıdır.

“Eşim vefat ettikten sonra çocuklarımla bir başımıza kaldık. Evin artık bir reisi olmadığı için bana çok iş düşüyordu. Eş dost da yardım ettiler sağ olsunlar. Ne zaman çağırsak geldiler. Bir ihtiyacımız oldu mu destek oldular. Ancak çok yakın akrabaların çevremizle beraber bize olumsuz etkileri de olmuştur elbet. Eşim vefat ettikten sonra yakın akraba ve çevremiz aile içi karar almamızı etkiler hale geldi. Hepsi çok iyi çok düşünceliler ancak eşim vefat etti diye bizim aile bütünlüğümüz bozulmadı. Kendi akrabalarımda, eşimin akrabaları da yakın çevrededirler görüşürüz. Ancak bizim aile içi meselelerimize müdahale etmelerinden hoşlanmam. Çocukları bu yaşa kadar eşimle beraber büyüttük bundan sonrada ben bakarım elbet. Kolu komşularda destek oldular akrabalarımın çok yeri geliyor daha yakınımda oluyorlar. Tabi mahallece birde el âlem ne der diye yaşamasak daha rahat edeceğiz. Çevremiz iyi ancak

nereye gidersek gidelim mutlaka evin babası olmadı mı karışacaklar çok oluyor. Koruyup kollamanın dışında mutlaka komşu komşuya muhtaçtır buna inanırım.” (Y hanım, 54 yaş)

Yapılan görüşmeler esnasında katılımcılardan elde edilen bilgilerin yanı sıra akrabaların ve sosyal çevrenin yardım severlik boyutunun aile içi işleyişi de etkilediğini ve alınan kararlarda gizli bir denetçi faktörü olarak belirlediği söylemleri arasında fark edilen noktalardan bir tanesi olmuştur. Her ne kadar toplumumuzda bulunan yardım severlik iyi niyetle yapılırsa da bazen olumsuzda etkiler oluşturma bilmektedir. Aile içi işleyiş ve karar mekanizmasını etkilediği bazı ailelerde görülmektedir. Tek kalan ebeveyn bir yandan çocukların getirdiği yükümlülük ve her türlü gereksinimlerini giderme düşüncesinin yanı sıra bir yanda da geçim telaşına düştüğünden insanımızın merak ve iç içe yaşama duygusu ile bazen aile sınırlarının ihlal edildiği görülmektedir.

“Annem de babam da zaten çalışan insanlar akrabalarımızla bayramlarda görüşürüz. Komşularımızla çok fazla görüşmemiz olmaz elbette tanışıyoruz ancak gelip gitme sıklığımız olmaz. Benim ve kardeşimin arkadaşları genelde okulda oluyor mahallede çok fazla oynamayız. Annem ve babam ayrıldıktan sonra okul hayatında kardeşim biraz zorlandı arkadaşları açısından ancak ben zorlanmadığımı düşünüyorum. Arkadaşlarım annem ve babamın ayrılma nedenini bazen sorar bende geçiştirip cevap vermem. Bizim hayatımız bizi ilgilendirir onları değil.” (Katılımcı G, 12 yaş) diğer ailelerden farklı olarak çevrelerinin kendilerini çok fazla etkilemediğinden bahsetmiştir.

Tekebeveynli ailelere yakın akrabalarla görüşme sıklığını sorduğumuzda katılımcıların 5’te 4’ünün en az haftada bir kez yakın akrabalarıyla görüştüğü öğrenilmiştir. Görüştikleri yakın akrabaların ikamet uzaklıklarını sorulduğumuzda, aynı mahalle ya da apartman olduğunu belirtilmişlerdir. Ailelere kayıp yaşandıktan sonra yakın akrabalarından destek alıp-almadıklarını ve çeşidini sorduğumuzda yine aynı katılımcı sayısı destek aldığını belirtmişlerdir. Desteğin çeşidini ise daha çok manevi destek olduğunu ifade etmişlerdir.

“Eskiden beri aynı mahallede oturuyoruz, çoğu akrabalarımızla aynı semtteyiz. İstanbul büyükşehir olduğundan zamanında memleketten göç eden akrabaların çoğu yakın bölgelere yerleşmeyi tercih ettiler. Doğal olarak her türlü güçlükte bize destek olurlar” (K hanım, 35 yaş)

“Her ne kadar eski eşimden ayrılacak da akrabaları burada benim akrabalarım şehir dışında senelerdir görüştüğünüz çevre ve eski eşimin akrabaları benim de akrabam oluyor. Eşimden ayrılacak da akrabalarıyla hala görüşüyorum zaten çocuklarda amcaları ve halaları ile görüşmek istiyorlar. Kendisi de çocukları görmek için mahallede ortak alanlar oluşturuyor, böylece biz karşılaşmak zorunda kalmadan çocuklar babasıyla istedikleri zaman görüşebiliyorlar.” (H hanım, 34 yaş) cevabını verdi.

Sanayileşme ile başlayan kırdan kente göç eden ailelerde daha çok hemşericilik duygusu ile hareket edildiği ve kalabalık şehir hayatı içerisinde yakın ve uzak akrabaların ikamet hususunda birbirlerine yakın semtleri tercih ettikleri bilinmektedir. Konumuzla ilgili yapılan araştırma esnasında elde edilen veriler doğrultusunda bu sebebin de baskın olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, ailelerin sosyal çevre yani komşu, arkadaş, dosttan ziyade ailenin yakın ve uzak akrabalarla görüşme sıklığının daha çok olduğu fark edilmiştir. Türk toplumunun daha çok akrabalarını “kendi insanımız” olarak tabir ettiği sosyal çevre yani komşu, arkadaş, dostuna ise bir yakın akrabaya olan mukayesesine göre daha çok yabancı gözüyle baktığı bilinmektedir.

Bu sebeple olsa gerek ihtiyacı bulunan kişi akrabalarına özellikle yakın birinci dereceden akraba (amca, teyze, hala, dayı gibi) daha yakın görülüp kişiler sıkıntısını dile getirmekten çekinmemektedir. Yine aynı şekilde akrabalarında kendi kanı, canı diye tabir ettiği ve yakınlık derecesinin verdiği hısımlık dolayısıyla yardım çağrısı ya da görülen ihtiyacı kulak arkası etmemekte olup, her türlü ihtiyacına destek olmaktan çekinmediği bilinmektedir. Akrabaların kaybı yaşayan aileyle ilgili herhangi bir ihtiyacında ya da ailenin gereksinim yaşamasına mahal vermeden bir nevi göz kulak olarak çevre tarafından da fark edilen ya da fark ettirilen sahiplenici tavrı da uyguladığı görülmektedir. Buradaki amaç sosyal çevrenin, ailenin sahipsiz olmadığı

ve başlarına gelebilecek herhangi olası bir tehdidin hesabı sorulacak ve korunacak olduğunu belli eden akraba tutumu da vardır.

“Eski eşimin akrabalarıyla görüşmüyoruz. Arada çocuklar babaannesine, halasına giderler oda babaları götürürse. Ayrıldıktan sonra akrabalarım bana destek oldular. Abim ve ablam evli ablam bana yakın değil ancak abim her daim ihtiyacımızı sorar. Zaten annemde abimde kalıyor arada görmeye giderim onlarda bize gelir mutlaka birbirimizden haberimiz vardır. Çevrede bilir zaten sık sık bize gelir abim çocuklarımla yani yeğenleriyle de arası iyidir. Kendi çocukları gibi olmasa da ilgilidir. Hatta bazen okul toplantılarına abimde gelir. Her daim eli üzerimizdedir. Büyük oğluma arada iş bulur geçici pat-time çalışsın diye. Ekonomik olarak da elinden geldiği kadar desteği olmuştur. Ancak o da ev geçindiriyor. Yengemde hiçbir zaman abime kötü ya da ters davranmadı bize destek oluyor diye o da her zaman bir işim olduğunda yardımına gelir. Tüm mahalle bilir zaten birbirimize olan düşkünlüğümüzü bu yüzden çevresel olarak zorlanmadım. Koruyup kollayanımız var.”
(Ş hanım, 39 yaş)

Bazı katılımcılar ise yakın akrabalarından rahatsız olsa bile taşınamadıklarını taşınmaları durumunda akrabalar arası problemler doğacağını dile getirmiştir. Özellikle boşanmış ailelerde çocuğun bağlayıcı bir sebep olduğu, akrabaların çocukları görme isteğinden dolayı semtini değiştiremediklerini söylemişlerdir.

5.5. Tekebeveynli Ailelerin Gelecek Perspektifi

Çalışmamıza katılan 10 ebeveyne kaybı yaşadıkdan sonra kendilerinin en çok hangi yönden zorluk çektiklerini ve bu zorluklar karşısında ne gibi önlemler aldıklarını sorduk.

Alınan cevaplara göre ebeveyn katılımcıların 5’te 1’i daha çok maddi yönden zorluk çektiklerini, gelir yetersizliği durumuna girdiklerini dile getirdiler. Ekonomik olarak ailenin ayrılık ve ölüme hazırlıklı olmadığı, ailenin bu durumla bir anda karşılaştığından yatırım ya da maddi bir gelirleri olmaması sebebiyle kendilerinin en çok maddi yönden zorluk yaşadıklarını belirttiler. Yaşanan maddi sıkıntının giderilmesine yönelik çözüm olarak devlet kurumları ve belediyelerin sosyal

ekonomik destek hizmetlerinden yararlanmak için başvuruda bulduklarını bildirdiler. Ailenin ekonomik gelirinin olmayışı ve maddi yetersizlik yaşamasıyla ilgili ebeveynin aile hayatına ekonomik gelir sağlamak amacıyla çalışma hayatına başlamaları gerektiğini düşünmüşler ancak kendilerinin çalışma koşullarına ayak uyduramayacaklarını, çocukların küçük yaşta ve okul çağında oldukları için çalışma saatlerinin kendilerine uygun olmadıklarını dile getirmişlerdir. Ebeveynlerin 5’te 4’ü ise hem maddi hem manevi yönden zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Maddi ve manevi yönden zorluk çeken ebeveynler ekonomik olarak yine devlet kurumları ve belediyelerin sosyal ekonomik destek hizmetlerinden yararlanmak için başvuruda bulduklarını bildirmişlerdir. Manevi yani psikolojik zorluk çeken ebeveynlerden bir kısmı psikolojik destek ihtiyacını ise devlet kurumlarının verdiği ücretsiz danışmanlık hizmetinden yararlandıklarını söylemişlerdir. Hem maddi hem psikolojik olarak zorluk yaşayan kesim yine eş, dost, yakın akrabaların yardımcı oldukları hem maddi hem manevi destek verdiklerini de belirtmiş ancak bu desteklerin yeterli olmadıkları noktada devlet birimlerine başvuruda bulduklarını belirtmişlerdir. Kişilerin devlet eliyle aldıkları bu desteklerin kendilerine geçici çözümler oluşturduklarını, bu hizmetlerden yararlanabilmek için kişilerin bilgi ve erişim konusunda zorluk yaşamadıklarını kolay ulaşılabilir olduğunu, memnun kaldıklarını ve kendilerine faydalı olduklarını belirtirken iyileştirilmesi gereken desteklerin olduklarını da eklemişlerdir.

Yine aynı soruyu çalışmamıza katılan çocuk katılımcılara, kaybı yaşadından sonra kendilerinin en çok hangi yönden zorluk çektiklerini ve bu zorluklar karşısında ne gibi önlemler aldıklarını sorduk. Çalışmaya katılan çocuklardan 5’te 1’i hem maddi hem manevi yani psikolojik yönden zorlandıklarını belirtmişlerdir. Maddi olarak ebeveynlerinin zorlandıklarını ve bu durumun kendilerinin de farkında olduklarını belirtmişlerdir.

“Annem bana belli etmemeye çalışırdı ancak ben onun maddi yoksunluk çektiğinin farkındaydık. Çoğu zaman almak istediğim şeyleri söylemezdim bilirdim durumunu bazen kendi de dile getirirdi. Zaten paramızın olmadığını ancak yine tüm harcamalarını bana yapar yaşitlarımdan geri kalmamam için çabalarıdır. Belediye ve kamu kurumlarından destek aldığını biliyorum. Eve kumanya gelirdi bazen sevinirdim” Manevi yani

psikolojik yönden ise hep bir taraflarının eksik olduğunu dile getirmişlerdir. **“Özellikle bayramlarda tek ebeveyn yoksunluğunu çekerdim annem bana yeri geldi babada olmaya çalıştı ancak bu onu da beni de yıprattı. Tek çocuğum annem üzerime titrerdi ancak bir baba boşluğunu babadan başka biri dolduramıyormuş. Yaşıtlarımla bir bulunduğum ortamlarda eksikliğini hissederdim diğer çocuklar babalarından bahsederdi ancak benim babamla geçirdiğim vakit sınırlıydı. Zaten belli bir yaşa kadar hatırlıyorum babamı sonra vefat etti.”** (Katılımcı U, 16 yaş)

Yaşanılan kayıptan sonra psikolojik destek ihtiyacını ebeveyn tarafından fark edildiği yine devlet eliyle kamu kurumları aracılığıyla psikolojik destek hizmetlerinden faydalandığı belirtilmiştir.

Çalışmamıza katılan çocukların 5’te 3’ü ise maddi zorlanmanın çok fazla yaşanmadığı ya da farkında olmadıklarını belirtmiş ancak bu kişilerin daha çok manevi yani psikolojik olarak zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaşanılan kayıptan sonra psikolojik destek aldıklarını belirtmişlerdir. Desteği aldıkları kurumun özel ya da devlet mi olduğunu sorduğumuzda yine devlet ve özel danışmanlık ofislerinden, danışmanlık hizmeti aldıklarını söylemişlerdir.

“Annem ve babamın ayrılmadan önce çok sık kavgaları olurdu. Bizim yanımızda yaptıkları tartışma bazen saatlerce sürerdi ve en son babam evden giderdi. Nereye gittiğini bilmezdik 1-2 gün boyunca gelmezdi. Geldikten sonrada zaten bir müddet konuşmazlardı. Ayrıldıklarından sonra psikolojik desteğe hem annem hem biz başladık. Birkaç seans devam ettik sonra araya başka şeyler girdi, randevuları aksatmaya başlayınca da gitmedik” (Katılımcı L, 11 yaş)

“Babamın vefatı hala gözümün önünden gitmiyor. Daha çok genç sayılacak yaşta idi. Ailemizi hep o ayakta tutardı dimdik bir çınar gibi, o vefat ettiğinde abim il dışındaydı üniversite okuyordu. Babamın vefatında yanında olamadığı için çok üzgündü. Artık evimizin reisi odur. Çalışır çabalar beni okutmak için. Erkek olduğu için daha sağlam durmaya çalışır, biz annemle çok daha

duygusalıdır. Annem de ben de çok zorlandık hala babamın eşyalarını saklarız. Psikolojik destek almak için bir tek ben gittim ancak tek seans sürdü. İkinci seansa gitmek istemedim. Akrabalarımız bize çok yakın zaten her daim ihtiyaçlarımıza koşarlar. Bir yabancıya anlatmaktansa yakın akrabalarımınla dertleşmek, babamın hatıralarından bahsetmek bana daha iyi geliyor. Babamı bilen birinin beni daha iyi anlayacağına inanıyorum. Babam örnek birisiydi, çok çalıştı beni de abimi de bu şekilde yetiştirdi. Hala öğütleri aklımdadır. Ona laik uygun bir evlat olarak büyümemiz abimle en büyük gururumuzdur” (Katılımcı F, 17 yaş)

Çocuk katılımcıların 5’te 1’i ise hem maddi hem manevi yani psikolojik olarak zorlandıklarından bahsetmiştir. Ancak psikolojik destek almak için hiçbir girişimde bulunmadıklarını ebeveynlerinin de bu durum karşısında herhangi bir şekilde yönlendirmelerinin olmadığını belirtmişlerdir.

“Hem maddi hem manevi zorluk çektik. Babam vefat ettikten sonra bir müddet evde büyük bir durgunluk vardı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Neredeyse aylarca sürdü bu matem durumu. Bu sırada kimse psikolojik desteği düşünmedi aklımıza bile gelmedi acımızı yaşadık. Komşular destek oldu çoğu zaman. İlk hafta evde yemek pişirmemişti annem. Teyzemler akrabalar getirdi hep. Sonra zaten herkes zaman içerisinde alıştı babamın yokluğuna. Babamın vefatı iş kazasından dolayı olmuştu oradan yüklü bir miktar para geldi ancak zaman içerisinde o da tükendi. Ekonomik olarak da psikolojik olarak da zorlandık. Babamın yokluğunu elbette hala hissediyorum. Ailecek birbirimize daha çok bağlandık. Babamın yokluğu hala acı ve hüznün.” (Katılımcı P, 13 yaş)

Yapılan görüşmeler esnasında çocukların ebeveynlerden farklı olarak yaşanan kayıptan daha çok psikolojik olarak etkilendikleri maddi olarak ev geliri ve ekonomisinin pek farkında olmadıkları, yaşadıkları psikolojik zorlukları derinden yaşadıkları ve hala etkisinde buldukları gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin ise yaşanan zorluklarda daha çok maddi ve manevi (psikolojik) olarak zorluk yaşadıkları ve ev geçindirme telaşesi ile aldıkları yükler ve sorumluluklar kayıpların yanı sıra psikolojilerini etkilediği gözlemlenmiştir. Yani burada ebeveynler ve

çocukların psikolojik zorlanma durumuna baktığımızda çocuklarda daha çok özlem ve eksiklik hissi oluşurken yetişkinlerde yani ebeveynlerde maddi sıkıntının yanı sıra psikolojik zorlanmada alınan sorumluluk yükünde eşinin eksiklik hissini arttırdığı anlaşılmıştır.

Bu sefer çocuklara ebeveynlerinin en çok zorlandığı dönemi, zorlukların çeşidi ve ona destek olmak için ne yaptınız sorusunu yönelttik. 5'te 4'ü birbirlerine yakın cevaplar vermişlerdir. Daha çok ebeveynlerinin yalnız kaldıklarını ve hayat mücadelelerinden bahsetmişlerdir.

“Annem hayata karşı yalnız kaldı ve tek başına mücadele ediyor. Biz onun her zaman yanındayız ona destek olmaya hazırız ve yapıyoruz da ancak annemin yaşadığı en büyük zorluk yalnızlık olduğu düşünüyorum. Zaten bunu sık sık dile getiriyor. Babanızda gitti artık yalnız kaldım gibi söylemleri de var. Yaşadığı bu zorluk karşısında ise annemi yalnız bırakmamaya ve psikolojik olarak destek olmaya çalışıyoruz. Aslında annemin tek başına mücadelesi hem de bizim ona destek olma çabamız bizi birbirimize daha çok bağladı. Belki babam hayatta olsa ikisini yalnız bırakacaktık ancak babamın vefatı annemin bizim her daim yanımızda olmasını sağladı. Daha dikkatli daha ince düşünmeye başladık ahlama birlikte. Bizim ona destek olduğumuzun farkında olduğunu düşünüyorum bizimle daha mutlu biz onun tutunduğu dallarız.” (Katılımcı S, 14 yaş)

“Annem babamdan ayrıldıktan sonra iş yoğunluğu daha fazla arttı. Bizi geçindirme telaşından mı bilmiyorum ama işte geçirdiği zaman daha fazla artık kendisine vakit ayırmıyor. Eve geldiğinde ise daha çok bizimle ilgileniyor. Yalnızlık duygusunun ağır bastığını görüyorum. Sonuçta artık babam yakınımızda yok evin sorumluluğu bizim mesuliyetimiz annemde hep. Kardeşim ve ben annemin bu sakin ve durgun halinin farkındayız. Bazen onu güldürebilecek şeyler düşünüp sürpriz yapıyoruz mutlu oluyor. Bizimle olmaktan mutlu, bizimle olmadığı yalnız kaldığı zamanlar ise daha durgun ve keyifsiz.” (Katılımcı G, 12 yaş)

Çocukların 5'te 1'i ise ebeveynlerinin maddi yönden zorlandıklarını söylemişlerdir.

“Babamın ani vefatı beklemediğimiz bir kayıptı. Bu durum karşısında ekonomik yönden sarsıntı geçirdiğimizi düşünüyorum. Annem her ne kadar belli etmemeye çalışsa da ben durumun farkındaydım. Anneme destek olmak için harcamalarımı dikkat ederdim. Bulduğumuz şartlar içerisinde masraf çıkartmadan yaşama, arkadaşlarıma ayak uydurmaya gayret ederdim. Babam hayatta olsaydı anneme destek olmamı takdir eder ve gurur duyardı.” (Katılımcı U, 16 yaş)

Çalışmamıza katılan ebeveynlere çocuklarımızın en çok zorlandığı dönemi, zorlukların çeşidi ve ona destek olmak için ne yaptınız sorusunu sorduğumuzda hepsinden aldığımız cevap aynı oldu. Çocuklarının daha çok psikolojik olarak zorluk çektiklerini dile getirdiler. Kayıptan sonra çocuklarının psikolojik olarak etkilendiğini söyleyen ebeveynlerin yarısı danışmanlık desteği almak için gerekli yönlendirme ve koşulları sağladığını belirtirken diğer yarısı ise herhangi bir destek almak için yönlendirme yapmadığını belirtti.

Ebeveynlere tekrar evliliği düşünüyor musunuz diye sorduğumuzda hepsinden aldığımız tek cevap düşünmedikleri oldu.

“Eşim vefat ettikten sonra asla evlilik düşünmedim. Zaten rahmetlinin hatırasına saygısızlık olur. Severek evlenmiştik biz o yüzden ikinci bir evlilik aklımın ucundan bile geçmez. Çocuklarım var zaten onlarla ilgileniyorum meşgul oluyorum, bu yaştan sonra kesinlikle evlilik düşünmem” (Y hanım, 54 yaş)

“Eşimden ayrıldıktan sonra düşünmedim hiç düşünmemde. Zaten çocuklar küçük onların başına yabancı biri gelsin istemem ben otoritemi kurdum babalarından sonra. Babalarının tekrar evlenmesini pek hoş karşılamadılar. Bu yüzden ne ben ne çocuklarım benim tekrar ikinci bir evliliğimi istemeyiz.” (H hanım, 34 yaş)

Daha öncede bahsettiğimiz gibi çalışmamıza katılan ebeveynlerin çoğu kadındır. Kadınların ortak cevabı düşünmedikleri oldu ve düşünmeyişlerinin ağır basan kısmı ise çocuklarının olduğunu ifade ettiler.

Bazı katılımcılar ise evlenme olasılıklarının yakın akrabalar tarafından hoş karşılanmayacağını dile getirirken, bazıları **“tekrar erkek kahrı çekemem”** diyerek evlilik düşüncelerinin olmadıklarını belirtmişlerdir.

Toplumumuzda ayrılan ya da eşi vefat eden erkeğin hem çocukların bakımı hem de yaşamı yalnız geçirmelerini istemeyişleriyle tekrardan bir evliliğe sıcak bakmaktadırlar. Kaybı yaşayan kadınlarda ise durum burada biraz değişiyor kadınlar çocuk bakımını kendileri üstlendikleri ve ev içi iş yükünü kendileri yaptıkları için bir tek geçim sıkıntısı gibi problemleri oluşmaktadır. Son dönemlerde kadının iş hayatına katılımı geçim idamesi için etkili olmuştur. Ancak çalışmamıza katılan ebeveynlerin genelinde yüklendikleri sorumluluklar ve iş yükleri çoğaldığı için ayrıca çalışma hayatına adapte olamamakta ve ekonomik problemler yaşamaktadır. Burada sosyal devletin sunduğu imkânlar devreye girmekte ve daha çok devletin sunduğu sosyal ekonomik destek hizmetinden yararlandıkları ya da yakın akraba desteği gözlemlenmiştir.

Katılımcılarımıza ebeveyn çocuk ayrımı olmaksızın hayatlarında geçirdikleri en huzurlu dönemi hatırlamalarını istedik.

“Annem ve babam ayrılmadan önce çok mutluyduk. Tam bir aileydik. Hep beraber vakit geçirirdik. Kardeşim ve ben ailemizde hiç sorun olmadığımızı düşünürken annem ve babam bir anda ayrıldılar. Oysaki en mutlu zamanlarım herkes bir aradayken geçirdiğimiz zamandı.” (Katılımcı G, 12 yaş)

“Babamın vefatından önce herkes mutluydu. Güzel bir aileydik biz. Sonra o kötü kaza babamın başına geldi ve vefat etti. Hala toparlanabilmiş değiliz ancak babamın hatıralarıyla mutlu oluyoruz. Hayatımın en güzel anları tam bir aileyken geçirdiğimiz vakitti.” (Katılımcı P, 13 yaş)

“Eşimle ayrılmadan önceki dönemdi, ilk evlendiğimiz yıllar çok mutluyduk. İyi anlaşıyorduk severek evlenmiştik. Kendimi her zaman güvende hissedirdim yanında. Ancak zamanla işler değişti. Şuan ailenin yükü omuzlarımda olduğu için çok keyif alamıyorum daha çok mesuliyet duygusu var. Bu sebepten olsa gerek evliliğim ilk yılları güzeldi. Sonrası ise geçim sıkıntısı ve kavgalar, ayrılıkla

sonlanan bir yuvamız kaldı geriye. Yine de evlendiğim için huzurluyum, dünyanın en güzel nimeti çocuklarım var onlarla mutluyum.” (H hanım, 34 yaş)

“Rahmetlinin vefatından önceki tüm zamanlar. Tanışmamız, evlenmemiz, çocuklarımızın doğumu. Hepsi gözümün önünden bir film şeridi gibi geçiyor. Çok mutlu ve huzurlu bir yuvamız vardı. Şimdi ben tek başıma çocukları çekip çevirmeye çalışıyorum. Babaları hayatta olsaydı işlerim daha kolay olurdu. O her şeye yetişirdi. Beni bu dünyada mutlu etti Allah ona rahmetini ulaştırın”
(D hanım, 36 yaş)

Katılımcıların 5’te 4’ünden aldığımız cevap kaybı yaşamadan önceki dönemi söyledi. Hayatlarında herhangi bir değişim olmadığı, en mutlu, huzurlu ve güvenilir zaman dilimi olarak kaybın yaşanmadan önceki dönem olduğunu belirttiler. Katılımcıların 5’te 1’i ise kaybı yaşadıkdan sonraki toparlanma sürecini söylediler. Kaybı yaşadıkdan sonra toparlanma sürecinde kendilerine destek olan ve hayatını yeniden şekillendiren insanların desteğinden bahsederek şuan ki yaşadıkları hayatları için en huzurlu dönemlerinin şuan olduklarını bahsettiler.

“Annem ve babam çok sık kavga ederlerdi. Çoğu kavgasını hatırlıyorum. Hatta kavga etmedikleri gün olmazdı. Evde hep bir huzursuzluk ve tedirginlik vardı. Kavga sebeplerini bilmezdik ancak yüksek ses ve gerginlikleri bizi huzursuz ederlerdi. Ayrıldıktan sonra annem ve babam birbirlerini çok sık görmemeye başladılar. Mahkeme istediğimiz zaman babamızı görmemize izin verdi zaten her hafta sonu bizi alır. Güzel vakit geçiririz. Ayrıldıkları için bence ikisi de mutlu bu yüzden şuan ki zamanın en mutlu ve huzurlu zaman olduğunu düşünüyorum. Zaten ikisi de her istediğimizi yapıyorlar bizimle ilgileniyorlar.” (Katılımcı L, 11 yaş)

“Eşimle ayrıldıktan sonra ki süreç yani şuan bulunduğumuz zaman hayatımdaki en mutlu zamanım. Sadece ekonomik olarak zorluklarımız oluyor sağ olsunlar abim ve çevrem en yakınlarım hep yardıma geliyorlar. Çocuklarım var, annem ve abim yanımda oturuyorlar her daim destekleri üzerimde. Tedirginlik yaşamıyorum

bu konuda. Mutlu ve huzurlu bir yuvaya sahibim. Ayrıldıktan sonra abim ve akrabalar çok destek oldular onlar için ne kadar değerli ve önemli olduğumu anladım.” (Ş hanım, 39 yaş)

Katılımcılarda vefat ya da boşanma yoluyla yaşadıkları kayıptan sonra yas süreci olarak adlandırılan dönemin zor olması ve her bireyde farklı derecede duygusal değişim ve his meydana getirdiği görülmektedir. Elbette yaşadıkları kayıptan sonra bireylerde aynı etkilerin oluşmadığı ve olaylarla ilgili yaşadıkları alanın, sosyal çevrenin, maddi yeterliliğin ve yaş faktörlerinin etkili olduğu görülmektedir. Ancak burada ki ortak noktalar hayatlarındaki en huzurlu dönemi çoğunluğun kaybı yaşamadan önceki hayatı olarak dile getirmeleridir. Kaybı yaşamadan önceki dönemi huzurlu ve hayatının en mutlu dönemi olarak adlandırmışlardır. Yine az da olsa belli bir oran kayıptan sonraki yas sürecinde sosyal çevrenin ve yakın ilişkiler kurdukları kişilerin destekleriyle hayatlarını tekrardan şekillendirdiklerini bahsederek sürüp giden yaşama ayak uydurmaya ve tekrardan yaşanılan hayata adaptasyonlarını sağlamaları gerektiğinin farkındalığını dile getirmişlerdir.

Katılımcılara kendilerini yorgun hissedip hissetmediklerini ve çevreleri tarafından anlaşılmadığı dönemlerin olup olmadığını sorduk.

“Elbette yorgunluk var tüm bu süreç yaşadıklarımız. Ve hala yaşıyor olduklarımız. Zor zamanlar geçirdik ve geçirmeye devam ediyoruz ancak hayata ayak uydurmak gerekiyor. Giden gidiyor biz kalanlarla hayata tutunmaya devam edeceğiz. Çocuklarım var güçlü olmam gerekiyor onlar için, daha onları büyüteceğim. Çevrem tarafımdan anlaşılmadığım zamanlar olduğunu düşünmüyorum. Zaten çoğu akraba ya da komşu bizim oralı memleketlim yani. Herkes birbirini bilir tanır ve anlaşılır.” (K hanım, 35 yaş)

“Yorgunluk oluyor tabi yaşanmışlıklar ve her şeyin geride kalışı insanı yoruyor. Çevrem tarafından anlaşılır ve uyumlu biri olduğumu düşünüyorum. Zaten kendimin anlaşılmadığımı hissedersen o kişiyle görüşmemi devam ettirmem bu beni yorar.” (Y hanım, 54 yaş)

“Yorgunluğumun sebebi ayrıldıktan sonraki yaşantımdır. Geçirdiğim bu süreci mücadele dönemi olarak adlandırabilirim.

Ekonomik durumumuz çocukların bakımı ve bende oluşturduğu duygu yorgunluk hissini meydana getirdi.” (H hanım, 34 yaş)

“Yaşadığımız zorluklar karşısında yıpranmışlık ve yorgunluk oluyor, yine daha önce bahsettiğimiz ev geçimi ve çocukların sorumluluğunun vermiş olduğu yük zamanla tükenmişlik hissi oluşturuyor. Çevrem tarafından anlaşılır buluyorum kendimi ama yaşananları ve duygusal yorgunluğu hiç bir şey gidermiyor.”
(D hanım 36 yaş)

Katılımcıların 10’da 9’u kendilerini yorgun hissettiklerini ancak çevreleri tarafından anlaşılabilir olduklarını söylediler.

“Babamın vefatı beni üzdü ve o üzünlüğün yorgunluğunu yaşıyorum. Çevrem tarafından anlaşılır olmadığımı düşünmüyorum. Babamın vefatından sonra herkes bizimle ilgilendi anlaşılmaz olsaydım çevremiz bu kadar kalabalık ve dolu olmazdı diye düşünüyorum.” (Katılımcı F, 17 yaş)

“Babam olmadığı için hep bir yanımız eksik kalıyor, karşılaştığımız tüm zorluklar karşısında annem tüm problemlerle ilgilenecek gücünün olmadığını ve bu süreç içerisinde yorgunluk yaşadığını görebiliyorum. İki kişinin kaldıracağı yükü tek bir kişiye yüklemek bizimkisi bununda farkındayım. Elimden geldiği kadar destek olmaya çalışıyorum ancak annemin yorgunluğuyla bizimki bir değil. Bizim yorgunluğumuz biraz daha duygusal olabilir ama annem hep güçlü durmaya çalıştı onun yorulduğunun farkındayım. Çevremiz tarafından anlaşılır buluyorum ailemizi iletişim problemimiz yok.”
(Katılımcı S, 14 yaş)

“Karşılaştığım zorluklar karşısında bazen kendi kendime sorarım babam olsaydı belki bunlar başıma gelmezdi diye sanki o olsaydı her şey çözülecek okulda ya da dışarıda arkadaşlarıma karşı bile davranışlarım daha farklı olacak gibi geliyor. Eksik bir yanımın olduğunun farkındayım. Çevrem tarafından da öyle kabul edildiğimi düşünüyorum. Bu yüzden yorgunluğum ve anlaşamadığım zamanlarımın olduğunun farkındayım.” (Katılımcı U, 16 yaş)

“Yaşadığımız olumsuz olayların bazen anne ve babamın ayrılığında dolayı olduğunu düşünüyorum özellikle küçük kardeşim daha çok etkilendi. Bu yüzden okul derslerinde ve arkadaş ilişkilerimizde zorluklar yaşadı diğer yaşlılarından daha zor dönemler geçirdi ya da daha kolay atlatabileceği süreçleri anne ve babamın ayrı olmasından dolayı eksik ve zor tamamladı. Bu bahsettiklerimin içine kendimi de katabilirim kısmen ancak küçük kardeşimin yaşından dolayı mı bilmiyorum daha yorgun olduğunu düşünüyor ve onu anlamakta bazen zorlanıyorum. Benimde yorgunluğum azda olsa var galiba ancak kendimi doğru ifade ettiğimi düşünüyor ve anlaşılır buluyorum. Ben kardeşime göre daha çabuk toparlandım, hayata karşı daha hazır hissediyorum kendimi. Karşılaştığım sorunlarla kendim baş edilebiliyorum.” (Katılımcı G, 12 yaş)

Çalışmamıza katılan katılımcıların 20’de 1’i ise çok fazla yorgunluk hissinin oluşmadığını, 20’de 1’i ise zaman zaman çevresi tarafından anlaşılma güçlüğü çektiğini düşünmektedir.

Görüşme yaptığımız örneklemelere son olarak hayallerindeki aile modelini yani olması gereken ailenin nasıl bir model olduğunu sorduk ve biraz bu modelden bahsetmelerini istedik. Tüm görüştüğümüz örneklemelerin cevap olarak verdiği aile modeli kaybın yaşanmadan önceki aile modeli olduğunu bahsettiler. Ebeveynlerinin ya da eşlerinin vefat ya da ayrılık olmadan önceki aile modelinin tam ve eksiksiz olduğundan bahsettiler. Ailenin anne – baba ve çocuklardan oluşması gerektiğini söylediler. Bazı örneklemeler şuan ki aile durumunu eksik ve parçalanmış olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

SONUÇLAR

Bu çalışmada yeni bir aile modeli olarak karşımıza çıkan “tekebeveynli aile”nin sosyal-psikolojik sorunları ve bunlarla baş etme biçimleri analiz edilmiştir. Çalışmanın tekebeveynli aile üyelerinin kendileri için çözüm üretme, sosyal politikaların geliştirilmesine katkı sağlama ve aile çalışmaları yapan danışmanlara materyal olarak oluşturabileceği düşünülmektedir.

Çalışma nitel bir araştırma olup, toplam 20 aile ile mülakat şeklinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler esnasında katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve üçüncü şahıslara kimlik bilgileri hakkında bilgi aktarımı yapılmamıştır. Katılımcıların tekebeveyn kalma sebeplerine baktığımızda 16’sının vefat yoluyla ve diğer 4 ebeveynin ise boşanma yoluyla tekebeveynli aile oldukları anlaşılmıştır.

Çalışmada tekebeveynli ailelerin sosyal ve psikolojik sorunları araştırılmış ve üç önemli sorun tespit edilmiştir. İlk olarak tekebeveynli ailelerin ekonomik sıkıntılarını en önemli sorun olarak ele alabiliriz. Çalışmaya katılan ailelerin ekonomik durumuna baktığımızda eş kaybı yaşayan ailelerin yarısından fazlasının ekonomik olarak zorluk yaşadıkları ve geçim sıkıntısı çektikleri ifade edilmiştir. Tekebeveynliliğe geçiş yapan ailede gelir teke düşmektedir. Ancak katılımcılardan elde edilen bulgulardan, çoğunlukla tek ebeveynin de çalışmadığı tespit edilmiştir. Çocukların yaşlarının küçük olması ve çocuklarını bırakacak yerle ilgili sorun yaşamaları, ayrıca ev düzeniyle ilgili sorumlulukların tek olan ebeveyne yüklenmesiyle, ebeveynin çalışma hayatına girmesi zorlaşmaktadır. Aileler ekonomik sıkıntıyla ilgili sorunlarını akraba ve kamu kurumlarından sosyal destek alarak çözümlenmeye çalışmaktadır.

İkinci olarak kayıptan sonraki yaşanan psikolojik sorunlar gelmektedir. Tekebeveynli ailelerin kaybı yaşadktan sonra neredeyse tamamının psikolojik danışmanlığa ihtiyaç duyduğu ancak yaşanan bu buhranda sadece yarısının kaybı yaşadktan sonra psikolojik destek aldığı öğrenilmiştir. Ailelerin vefat ya da boşanma sonrası bir diğer ebeveynin olmayışı hem tek kalan ebeveyn için hem çocuk için psikolojik sorunlar oluşturmuştur. Tek kalan ebeveynde kaybedilen kişiye karşı öfke ya da özlem duygusunu oluşturmaktadır. Ayrıca bundan sonraki süreçte tek başına olacağından ev sorumluluğu, çocukların mesuliyeti, geçim problemleri, sosyal

çevreyle iletişim ve buna benzer sorumluluklarla tek başına mücadele etmektedir. Burada tek kalan ebeveyn aslında iki kişinin yükümlülüğünü karşılama çabasına girmekte ve zaman içerisinde yorulmaktadır.

Çocuklar ise olmayan ebeveynin boşluğunu doldurmakta güçlük çekmektedir. Psikolojik zorlanmaların çocuklar üzerinde daha etkili olduğu anlaşılmıştır. Duygusal olarak hep bir tarafını eksik hissedenden çocuk yeterli duygu doyumunu yaşayamamaktadır. Ayrıca aile kendi içerisinde de rol çatışması yaşamaktadır. Örneklerimizde baba rolü eksik olan ailede anne, hem anne hem baba rolünü üstlenmekte olup, kendisini yormaktadır. Çocuklar ise baba rolünü kendilerince tanımlayamamakta, onlar için tek bir rol oluşmaktadır. Anne burada hem anne hem baba rolünü üstlendiğinden çocuk bir aile içerisinde olması gereken ne anne rolünü, ne de baba rolünü tam tanımlayamamaktadır. Tekebeveynli ailelerin yarısı psikolojik sorunlarına kamu ve özel kurumlardan psikolojik destek alarak çözüm yolu bulmaya çalışmışlardır. Ailelerin diğer yarısı ise, yakın akrabalarına sorunlarını anlatarak birlikte çözüm bulmayı seçmişlerdir.

Son olarak ailelerde sosyal çevreleriyle sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Burada yakın akrabalar ve komşular ailenin sosyal çevresini oluşturmaktadır. Aslında psikolojik ve ekonomik sorunların giderilmesinde destek olan sosyal çevre bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın akrabalar ve komşular bir yandan tekebeveynli aileye destek olurken, diğer yandan da aile içi işleyişlere karışabilen bir mekanizma haline gelmiştir. Ailenin alacağı kararlarda ebeveynin ve çocukların davranışlarına karışabilir bir iç denetçi haline gelmiştir. Yakın akraba ve komşular ebeveynin davranışlarını kısıtlamakta ve ebeveyn de çocuklarına baskı oluşturmaktadır. Tekebeveynli birey için artık sosyal çevrenin dedikleri, onay ve tasdiklemesi önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal çevreyle yaşanan sorunlar tek ebeveyn kalma durumlarına bağlı olarak değişmektedir. Komşuların vefat sonucu tekebeveyn kalan bireye daha korumacı, boşanan bireye ise daha sorunlu aileymiş gibi yaklaştıkları görülmektedir. Ebeveynlerin bu soruna karşı aldıkları önlem, boşandıklarını mümkün olduğu kadar gizleyerek, dile getirmekten kaçınmak olmaktadır.

ÖNERİLER

1. Tekebeveyn olarak kadınlar, çocukların küçük yaşta olmasından dolayı iş hayatına atılamamakta ve ekonomik zorluklar yaşamaktadırlar. Kadınların istihdamıyla ilgili tüm iş yerlerinde devletin kreşleri zorunlu hale getirmesi ya da evde çalışabilecek atölyelerin oluşturulması ailelere sağlanacak destek modellerinden biri olabilir.
2. Tekebeveynli ailelerin karşılaştıkları psikolojik problemlerde, tüm sorumlulukların, hem anne hem baba olma rolünü tek bir kişide toplanması önemli bir rol oynamaktadır. Bu da kişinin psikolojik anlamda yıpranmasına neden olmaktadır. Çocuklar ise anne ve baba rollerinin ayırımını yapmakta güçlük çekmektedirler. Burada ailelere önerilen, çocukların çevresinde çekirdek aile modelini destekleyici ailelerin olmasıdır. Bu çocukta ileride oluşabilecek rol çatışmasının önleyecektir. Ayrıca kayıptan sonraki süreçte annede oluşan öfke ya da özlem duygusunun azaltılması, çocuklarda ise eksiklik duygusunun oluşmaması için ailelere devlet destekli danışmanlık hizmetinin geliştirilmesi, bireylerin hayatını kolaylaştıracaktır.
3. Ekonomik ve psikolojik anlamda sosyal çevrenin desteğini alan tekebeveynli aileler aynı zamanda yakın akraba ve sosyal çevrenin baskı ve müdahaleleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu sorunun çözümü için tekebeveynli anne ve babalar sosyal çevreleriyle kendi aralarına bir mesafe koymayı bilmeli ve ileri giden müdahalelere izin vermemelidirler.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2012). *Aile Konutu, Mal Rejimleri Eşin Yasal Miras Payı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Acar, İ. (2013). *Tek Ebeveynli Ailelerde Psikolojik Tepkiler İle Psikolojik Destek Almanın Klinik Sosyal Hizmet Açısından Analizi: Yalova Örneği*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova: Yüksek Lisans Tezi
- Akıntürk T. (2012). *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku*, II. Cilt, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım
- Akıntürk T. ve Ateş-Karaman D. (2013). *Medeni Hukuk*, İstanbul Beta Basım Yayın
- Aksoy A. B. ve Gür Ç. (2008). Ortadoğu Ülkelerinde Aile Yapısı ve Çocuğa Bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:16, No:1, s.49-60
- ASAGEM (2010). *Türkiye Aile Değerleri Araştırması*, M. Turgut (Ed.), Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
- Atila-Demir S. ve Genç-Çelebi Ş. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 13, s.111-128
- Aydın M. (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*, Ankara: Vadi Yayıncılık
- Aydiner Boylu, A. (2014). Tek Ebeveynli Ailelerde Finansal Sıkıntı ve Fonksiyonlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 55-72.
- Aydiner-Boylu A. ve Boztop H. (2013). Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Sosyo-Ekonomi*, Sayı1, s.207-220
- Aytaç Ö. (2002). *Sosyoloji: Bir Giriş Denemesi*, Elazığ: Üniversite Kitabevi
- Bal H. (1995). *Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi*, İstanbul: Doğa-İnsan Yayınları
- Beaujot R. (1992). *Families, Introduction To Sociology A Canadian Focus*, Fourth Edition, Prentice-HallCanadaInc.,Scarborough, Ontario
- Bilton T., Bonnett K., Jones P. vd. (2009). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Botton A. (2005), *Statü Endişesi*, (Çev.) A. S. Bayer, İstanbul: Sel Yayıncılık

- Bozkurt V. (2009). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Bulut, I. (1983), Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, Yıl: 1 (2-3), s.79-110
- Canatan, K. (2011). Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi, *Aile Sosyolojisi*, (Ed.) Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap
- Canlı Y. (2017). *Anne- Babası Boşanmış 12-15 Yaşındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması*, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Coşan D. (2017). Tek Ebeveynli Aileler ve Çocukları, <http://cosandeniz.blogspot.fr/2014/10/tek-ebeveynli-aileler-ve-cocuklar.html>
- Çağan K. (2011), Ailenin İşlevleri, *Aile Sosyolojisi*, (Ed.) Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap
- Çağdaş, A. (2003). *Anne Baba Çocuk İletişimi*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları
- Çimen S. (2000), *Ankara'da Üniversite Anaokullarına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişimlerinin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi : Odak Grup Görüşmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 95-107.
- Demir Ö. ve Acar M. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi Yayınları
- Demirbilek M. (2013). *Tek Ebeveynli Olan ve Olmayan Ergenlerin Atılganlık Düzeyleri ile Benlik Saygılarının İncelenmesi (İstanbul İli Sancaktepe Örneği)*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Doğan İ. (1995). *Sosyoloji*, Ankara: Sistem Yayıncılık
- Doğan S. ve Doğan C. (2005). *Modernleşme Sürecinde Türk Köy Ailesi Araştırması*, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık
- Dönmezer S. (1984). *Sosyoloji*, Ankara: Savaş Yayınları
- Dönmezer, İ. (2001). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık

- Dündar Ö. Z. (2012), Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Düzenli F. (2011). *Geleneksel Türk Ailesindeki Dönüşümün Sosyal Politikaya Etkisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Erkal M. (2006). *Sosyoloji: Toplumbilimi*, İstanbul: Der Yayınları
- Evirgen N. (2010), *Aile İçi Örüntülerin Çocukların Alguları Açısından İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Feyzioğlu, S., & Kuşçuoğlu, C. (2011, Temmuz-Ağustos-Eylül). Tek Ebeveynli Aileler. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 7(26), 97-110.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji Nedir*, (Çev.) Nilgün Çelebi, Ankara: Anı Yayıncılık
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev.) B. Onur, Ankara: İmge Kitabevi
- Gençcan, Ö. U. (2010). *Mal Rejimleri Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları
- Giddens A. (2012). *Sosyoloji*, (Çev.) Zeynep Mercan, İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Gladding, S.T. (2012), *Aile Terapisi: Tarih Kuram ve Uygulamaları*, (Çev.) İ. Keklik ve İ. Yıldırım, Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları
- Goody J. (2004), *Avrupa'da Aile*, (Çev.) Serpil Arısoy, İstanbul: Literatür Yayıncılık
- Gökçe, B., (1990). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, *Aile Yazıları I-Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç*, (Der.) Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, ss.205-223
- Güler D. ve Ulutak N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel: Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile, *Kurgu Dergisi*, Sayı:11, s.51-76
- Güney S. (2011). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Haviland W. A. (2002). *Kültürel Antropoloji*, (Çev.) Hüsamettin İnaç ve Seda Çiftçi, İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Işıloğlu, B. (2006), *Anksiyete ve Depresyon Tanısı İle İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi*, T.C.

- Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul: Uzmanlık Tezi
- İçli G. (2005). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Jagger, G. & Wright, C. (1999). *Changing Family Values: Feminist Perspectives*, USA: Routledge
- Kalaycı A. R. (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları
- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt:12, Sayı: 2, s.89-98
- Kendall D. (2005). *Sociology in Our Times*, U.S.A: ThomsonWadsworth, Inc.
- Keskin, E. B. (2014). *Kentleşme Sürecinde Ailenin Değişimi: Bursa'da Bir Alan Araştırması*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa: Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Kırkincioglu M. (2003), *Çocuk Ruh Sağlığı*, İstanbul: Ya-Pa Yayınları
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: introducing focus groups, *British Medical Journal*, 311, 299–302.
- Kocakuşak, F. (2011). *Antik Roma'da Aile Kurumu*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Köseoğlu B. ve Kocaağa K. (2009). *Aile Hukuku ve Uygulaması Bilimsel Görüşler Yargı İçtihatları*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği
- Kurç G. ve Yeşilyaprak B. (1988), *Ruh Sağlığı ve Uyum Sorunları*, Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğilim Fakültesi
- Kurt, A. (2006). Dünden Bugüne Türk Ailesi, *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, (Ed.) Memet Zincirkıran, Ankara: Nova Basın Yayın
- Marshall G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev., Osman Akınay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- MEB (2007), *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile ve Çocuk*, Ankara: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi

- Mert, A. (2014). *Sistemik Aile Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Değerler, Algılanan Sosyal Destek ve Çift Uyumuna Etkisi*, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya: Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Nazlı S. (2012), *Aile Danışmanlığı*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Ozankaya Ö. (1996). *Toplumbilim*, İstanbul: Cem Yayınevi
- OECD. (2011, Ocak 11). Families are changing. *Doing Better for Families*, 17-53.
- Families are changing: <https://www.oecd.org> adresinden alındı
- Ömeroğlu, F. (1996). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Terbiyesinde Annenin Rolü ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Özdiker, J. B., (2002). *DEHB Olan Çocukların Anneleriyle ilişkilerini Algılamaları ile Annenin Çocuğunu Kabulleme ve reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi
- Özkalp E. (2010), *Sosyolojiye Giriş*, Bursa: Ekin Yayınevi
- Özkalp E. (2012). Aile ve Toplumsal Gruplar, *Davranış Bilimleri-I*, (Ed.) Ç. Kırel ve Z. Sungur, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- Parlak B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Bursa: MKM Yayıncılık
- Reyhan E. ve Cengiz T. (2016). Hitit Toplumunda Aile ve Çocuk, *Trakya Üniversitesi ve Motif Vakfı-Halk Kültüründe Aile Uluslararası Sempozyumu*, 25-27 Mart
- Ryan, M. R. ve Claessens A. (2012), Associations Between Family Structure Changes and Children's Behavior Problems: The Moderating Effects of Timing and Marital Birth, *Developmental Psychology*, ss. 1-13
- Sarı Ö. (2014). Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı, *Sistemik Aile Sosyolojisi*, (Ed.) Mustafa Aydın, Konya: Çizgi Kitabevi
- Shaffer, R. David; (2009), *Social and Personality Development*. Belmont, CA: WadsWorth
- Sarı, Ö. (2013). Genel olarak aile kurumu. M. AYDIN içinde, *Sistemik Aile Sosyolojisi* (s. 17-39). Konya: Çizgi.

- Sezal, İ. (2002). *Sosyolojiye giriş*. Ankara : Martı .
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum*, 7-31.
- TDK (2017) Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Kibele Yayınevi
- Thornton A. (2010), Gelişimi Desteklemek ve Barbarlığı Engellemek İçin Uluslar arası Mücadele: Evlilik ve Aile Hayatındaki Değişiklikler, *Din Gelenek ve Modernite Bağlamında Bir Değer Olarak Aile Konferans Tebliğleri Kitabı*, 26-27 Kasım-Antalya s.37-66
- Timurturkan M. (2012). Aile Birliğinin Bozulması: Boşanma ve Yeniden Evlenme, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Tolan B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*, Ankara: Adım Yayıncılık
- Turan-Cebeci, S. C. (2009). *Tam Aileye ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaşları Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- TÜİK. (2018). *İstatistiklerle Aile*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2006). *Aile Yapısı Araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Uça Güneş, P. (2016). Toplumsal Değişim, Teknoloji ve Eğitim İlişkisinde Sosyal Ağların Yeri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 191-206
- Uzun, M. (2013). *Türk Medeni Kanunu Ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Wilkinson, I. (1998). *Child And Family Assessment Clinical Guidelines For Practitioners*, (2nd Edition), Brunner-Routledge, USA
- Yavuzer H. (2010), *Ana Baba ve Çocuk Ailede Çocuk Eğitimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yazgan, S. (2014). *Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Mal Paylaşımı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Yıldırım E. (2011). *Aile ve Evlilik Türleri, Aile Sosyolojisi*, (Ed.) Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, İstanbul: Açılım Kitap

Yıldırım N. (2006), *Ailenin Yapısı ve Problemleri*, İstanbul: Yeşerim Bilim-Araştırma Dizisi

Yılmaz, S. (2013). Aile araştırmalarının güncel sorunları üzerine bir değerlendirme. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 13-23.

Zevkliler A., Ertaş Ő., Havutçu A. ve Gürpınar D. (2012). *Medeni Hukuk Genel Bilgiler*, Ankara: Turhan Kitabevi

EKLER:

GÖRÜŞME FORMU

- 1- Görüşülen Kişi :
- 2- Yakınlık Durumu :
- 3- Yaşınız :
- 4- Eğitim düzeyi :
- 5- Çalışıyor mu : a) Ev kadını b) Çalışan c) İşsiz
- 6- Mesleği :
- 7- Çalışmıyorsanız, geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
- 8- Aylık geliriniz dışında hangi kurumdan ekonomik destek alıyor musunuz?
- 9- Yardımlar da dâhil hanenizin aylık toplam geliri ne kadardır?
- 10- Çocuk sayısı kaç
- 11- Aileniz toplam kaç kişiden oluşuyor?
- 12- Tek ebeveyn kalma sebebi: a)Boşanma b) Vefat c) Evlilik dışı
- 13- Eşinizden (diğer ebeveyninizden) kaç yıldır ayrısınız görüşme sıklığı nedir?
- 14- Tek ebeveynli aileleri ağırlıklı olarak kadınların oluşturması hakkında bir fikriniz var mı?
- 15- Eşinizden (ebeveyninizden) ayrı kaldıktan sonra psikolojik destek alma ihtiyacı hissettiniz mi? Destek aldıysanız nereden aldınız?
- 16- Psikolojik destek aldıysanız ne sıklıkla ve devam etmeyişinizin sebebi nedir?
- 17- Yakın akrabalarınız ve sosyal çevreniz (arkadaş, komşu, uzak akraba) tarafından eşinizin (ebeveyninizin) olmayışı nasıl karşılanıyor?
- 18- Yakın akrabalarınız ve sosyal çevrenizle (arkadaş, komşu, uzak akraba) görüşme sıklığınız nedir? Size yakın oturup oturmadıkları hakkında bilgi verebilir misiniz?
- 19- Eşinizden (ebeveyninizden) ayrı kaldıktan sonra yakın akrabalarınız ve sosyal çevrenizden (arkadaş, komşu, uzak akraba) destek aldınız mı? Destek aldıysanız çeşidi nedir?
- 20- Eşinizden (ebeveyninizden) ayrı kaldıktan sonra ne gibi zorluklar yaşadınız? Yaşadığınız zorluklara karşı ne gibi önlemler alarak çözüm yoluna gittiniz ve size olan etkileri nelerdir?
- 21- Ebeveyn evlilik düşünüyor mu Çocuğun görüşü nedir?
- 22- Yaşamınızı düşündüğünüzde en huzurlu döneminiz ne zamandı?

- 23- Çocuğunuzun (ebeveyninizin) sizce zorlandığı dönem oldu mu? Hangi dönemdi ve ne gibi zorlukları olduğunu fark ettiniz?
- 24- Fark ettiğiniz bu zorluklar karşısında ona destek olmak için bir Şey yapma gereksinimi hissettiniz mi? Ne yaptınız?
- 25- Kendinizi yorgun ve çevreniz tarafından anlaşılmadığınızı hissediyor musunuz? Bir beklentiniz var mı?
- 26- Hayalinizde kurduğunuz bir aile modeli var mı biraz bahsedebilir misiniz?

ÖRNEK:

- 1- Adınız Soyadınız
D Hanım
- 2- Yakınlık Durumunuz
Eşim
- 3- Yaşınız
36 yaşındayım
- 4- Eğitim düzeyiniz
İlkokulu bitirdikten sonra okuyamadım
- 5- Çalışıyor musunuz?
Hayır, ev hanımıyım
- 6- Mesleğiniz
Maalesef bir mesleğim yok
- 7- Çalışmıyorsanız, geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
Eşimden dolayı devletten ölüm aylığı alıyoruz.
- 8- Aylık geliriniz dışında hangi kurumdan ekonomik destek alıyor musunuz?
Sosyal Hizmetlerden ve Kaymakamlıklardan Sosyal Ekonomik Destek yardımı alıyoruz bir tek ölüm aylığıyla geçinmek zor oluyor.
- 9- Yardımlar da dâhil hanenizin aylık toplam geliri ne kadardır?
Değişebiliyor Ekonomik Desteklerle beraber bazen 2500 TL'yi bulabiliyor.
- 10- Çocuğunuz var mı? Kaç tane
İki kızım bir oğlum var.
- 11- Aileniz toplam kaç kişiden oluşuyor?
Ben dahil toplam 4 kişiyiz.
- 12- Tek ebeveyn kalma sebebi nedir?
Eşim vefat etti.
- 13- Eşinizden (diğer ebeveyninizden) kaç yıldır ayrısınız görüşme sıklığı nedir?
2013 yılında vefat etti 5 yıl önce, maalesef eşim vefat ettiği için ancak bayramdan bayrama kabir ziyareti yapıyoruz.
- 14- Tek ebeveynli aileleri ağırlıklı olarak kadınların oluşturması hakkında bir fikriniz var mı?

Erkekler daha çabuk evleniyor çocuklara bakacak biri olsun çekip çevirsin diye biz kadınlar daha çok üvey baba getirmeyelim diye çocuklarımıza evlilik tercih etmiyoruz bundan olabilir.

15- Eşinizden (ebeveyninizden) ayrı kaldıktan sonra psikolojik destek alma ihtiyacı hissettiniz mi? Destek aldıysanız nereden aldınız?

Aslında en başta kendim için değil çocuklar için psikolojik destek almayı düşündüm. Belediyenin ücretsiz danışmanlık desteği vardı oraya müracaat ettik çağırdılar. Oraya gidince seanslara sırayla girdik hem çocuklar için iyi geldi hem bende faydalanmış oldum.

16- Psikolojik destek aldıysanız ne sıklıkla ve devam etmeyişinizin sebebi nedir? **Belediyeden çağırdıkça gittik. Toplam 6 görüşme yaptılar. Daha sonrada sonlandırdılar. Tekrar ihtiyaç duyduğumuzda başvurabileceğimizin bilgisini verdiler.**

17- Yakın akrabalarınız ve sosyal çevreniz (arkadaş, komşu, uzak akraba) tarafından eşinizin (ebeveyninizin) olmayışı nasıl karşılanıyor?

Eşim vefat ettikten sonra eş dost çok yardım etti bizi yalnız bırakmadılar. Mahalle olarak da zaten herkes birbirini tanır. Çocuklar küçük, etraf kötü dikkatli olmak gerekiyor. Çocuklar tam büyüme çağlarındalar zaten çevremde ilgili davranıyor.

18- Yakın akrabalarınız ve sosyal çevrenizle (arkadaş, komşu, uzak akraba) görüşme sıklığınız nedir? Size yakın oturup oturmadıkları hakkında bilgi verebilir misiniz?

Daha çok eşimin akrabaları yakın çevrede oturuyor. Gün aşırı görüşürüz bizden haberleri olur mutlaka. Halimizi, hatırımızı, eksikimizi mutlaka sorarlar ve yardım ederler. Bu konuda akrabalık ve komşuluk bağlarımız iyidir mahallede. Bende aynı şekilde davranırım onlara ne zaman çağırırlarsa giderim. Eşim hayattayken de akrabalık bağlarımız kuvvetliydi. Rahmetli her zaman kardeşlerine bağlıydı. Çocuklarımızı da bu şekilde yetiştirdik.

19- Eşinizden (ebeveyninizden) ayrı kaldıktan sonra yakın akrabalarınız ve sosyal çevrenizden (arkadaş, komşu, uzak akraba) destek aldınız mı? Destek aldıysanız çeşidi nedir?

Eşimin akrabaları sağ olsunlar hep destek oluyorlar. Kolay değil kız çocuklarım var. Bende bir yere kadar onları koruyabiliyorum. Birde

küçük oğlum var. Amcaları, halaları yeri geliyor kuzenleri hep gözetirler benimkileri babaları yok diye. Kardeşlerinin emaneti gözüyle bakıyorlar bizlere. Maddi manevi desteğe hazırlardır her zaman.

20- Eşinizden (ebeveyninizden) ayrı kaldıktan sonra ne gibi zorluklar yaşadınız? Yaşadığınız zorluklara karşı ne gibi önlemler alarak çözüm yoluna gittiniz ve size olan etkileri nelerdir?

Eşimin erken yaşta vefat etmesi sebebiyle tüm aile yükü omuzlarıma bindi, devletin bağladığı ölüm aylığı çoğu zaman yetersiz kalıyor. En zorlandığımız konu ekonomik güçlük. Ölüm aylığı ve Ekonomik Destek ile geçimimizi sağlıyoruz. Zaman zaman yorulsam da çocukların desteğiyle beraber birlikte hayat mücadelesine devam ediyoruz. Hayata bağlanma sebebim çocuklardır.

21- Ebeveyn evlilik düşünüyor mu Çocuğun görüşü nedir?

Hayır, hiç düşünmedim evlilik çocuklarında isteyeceğini zannetmem.

22- Yaşamınızı düşündüğünüzde en huzurlu döneminiz ne zamandı?

Rahmetlinin vefatından önceki tüm zamanlar. Tanışmamız, evlenmemiz, çocuklarımızın doğumu. Hepsi gözümün önünden bir film şeridi gibi geçiyor. Çok mutlu ve huzurlu bir yuvamız vardı. Şimdi ben tek başıma çocukları çekip çevirmeye çalışıyorum. Babaları hayatta olsaydı işlerim daha kolay olurdu. O her şeye yetişirdi. Beni bu dünyada mutlu etti Allah ona rahmetini ulaştırсын.

23- Çocuğunuzun (ebeveyninizin) sizce zorlandığı dönem oldu mu? Hangi dönemdi ve ne gibi zorlukları olduğunu fark ettiniz?

Babaları vefat ettikten sonra çocukları zorlandıkları dönemler elbette olmuştur. Birbirlerine daha çok kenetlendiler aslında hepimiz aynı şekilde birlik olduk. Bazen içlerine kapandıklarını düşündüğüm zamanlar oldu.

24- Fark ettiğiniz bu zorluklar karşısında ona destek olmak için bir şey yapma gereksinimi hissettiniz mi? Ne yaptınız?

Belediyeden psikolojik destek aldık.

25- Kendinizi yorgun ve çevreniz tarafından anlaşılmadığınızı hissediyor musunuz? Bir beklentiniz var mı?

Yaşadığımız zorluklar karşısında yıpranmışlık ve yorgunluk oluşuyor, yine daha önce bahsettiğimiz ev geçimi ve çocukların sorumluluğunun vermiş olduğu yük zamanla tükenmişlik hissi oluşturuyor. Çevrem tarafından anlaşılır buluyorum kendimi ama yaşananları ve duygusal yorgunluğu hiç bir şey gidermiyor.

- 26- Hayalinizde kurduğunuz bir aile modeli var mı biraz bahsedebilir misiniz?
**Aile anne baba ve çocuklardan oluşur tam ve eksiksiz aile bu şekildedir.
Benim ailem yetim bir aile.**

ÖZGEÇMİŞ

Büşra ARICAN

Adres: Silivrikapı Mah. Hekimoğlu Alipaşa Cad. No:163 Daire:3 Kocamustafapaşa

Fatih İstanbul

İletişim: 0531 429 31 17

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet, 2019,
İstanbul

Lisans: Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, 2015, İstanbul

B. SERTİFİKA PROGRAMLARI

1- Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, 2015, Aile Danışmanlığı

2-Bahçelievler Halk Eğitim Merkezi, 2018, İşaret Dili Eğitimi

C. MESLEKİ DENEYİM

2015-2018 Aile ve Sosyal Politikalar İstanbul İl Müdürlüğü Personel ve Eğitim Hizmetleri Şubesi

2018- Halen İstanbul Valiliği Görevlendirme